

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

119

Crăciunul în satele sălăjene

Tuturor cititorilor, colaboratorilor și partenerilor revistei „Caiete Silvane” le urăm
Sărbători Fericite și La Mulți Ani!

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul X, Nr. 12 (119), decembrie 2014.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan,**

Marcel Lucaciu, Imelda Chința, Carmen Ardelean - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciomârnean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Sebastian Reichmann**, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-2
- Lucian Perța**, Parodie pentru „Caiete Silvane” p. 2
- Viorel Mureșan**, Colecția de călimări. „Să pipăi cu privirea cerul dinăuntru tău” pp. 3-4
- Imelda Chința**, Spațiul cultural cubanez – peisaj literar p. 5, p. 48
- Carmen Ardelean**, Noutăți editoriale p. 6
- Augustin Leontin Gavra**, Un dascăl vrednic – învățătorul **Gheorghe Savu** din Aluniș p. 7
- Carmen Ardelean**, De trei ori Zalău pp. 8-10
- Lucian Gruia, Elis Râpeanu** – Poezii pentru școlari și mai mici, dar și mai mari pp. 11-12
- Alexandru Jurcan**, Oamenii de pământ ai lui **Ioan Cărmăzan** p. 12
- Marcel Lucaciu**, Cartea legilor nescrise pp. 13-14
- Irina Goanță**, Ștefan Goanță și Sălajul (6) pp. 15-18
- Camelia Burghel, Olimpia Mureșan**, Perspective religioase și magico-rituale: Crăciunul în satele sălăjene pp. 19-24
- Viorel Tăutan**, Sosia (ultimul episod) pp. 25-26
- Simona Ardelean**, Ultima dragoste p. 27
- Teodor Sărăcuț - Comănescu**, Vieti paralele?
- Lucian Blaga vs. Ion Barbu** p. 28, p. 26
- Nicolae Gudea**, Contribuții minore la istoria orașului Zalău (3) pp. 29-30
- Cornel Galben**, Invitație la festin p. 31
- Franciscus Georgius**, Și există un timp pentru a vedea... p. 32
- Ioana Gale**, „Înainte de comuniști exista morală” pp. 33-34
- Vasile – Romul Pop**, Naționalitate și confesiune p. 35
- Petre Isachi**, Sacrificiu, libertate, iubire, moarte p. 36
- Gheorghe Moga**, (Bun) și de rugă și de fugă p. 37
- Răzvan Voncu**, Fratele (fragment) pp. 38-39
- Alice Valeria Micu**, Soarele nu obosește „să soarbă umbra”. Un veac de **Octavio Paz** pp. 40-42
- Marin Pop**, Ultima scrisoare a lui **Arlette Coposu** pp. 43-46
- Cora Stănescu – Ardelean, Daniel Hoblea**, Malaxorul de decembrie pp. 47-48
- Coperta III – poeme de **Adelina Pascale**, premiată de revista „Caiete Silvane” la Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu” de la Cicărlău, 2014
- Coperta IV – Imagini și text (fragment dintr-un reportaj de **Anca Goja** publicat în „Graiul Maramureșului”) de la Festivalul „Vasile Lucaciu”

foto: Gheorghe Rasovszky

Sebastian Reichmann

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Un lux decăzut

să călătorești cu mijloace de transport foarte încete
e ultimul lux decăzut
pe care ți-l poți încă permite

astfel văzută de pe muntele János
Budapesta însăși poate să dispară
pentru a reînvia doar când
ajuns pe vârf
Jerry Rothenberg te va suna din Paris

Viena se poate și ea împăca
cu ea însăși și cu tine
când Andrei te va suna tot din Paris
propunându-ți să traduceți împreună Urmuz

la Praga ți se fură actele și banii
și înțelegi că doar așa te vei trezi
a doua zi nas în nas cu Ludvik Kundera
doar ca să-l vezi dispărând
mult mai rapid decât hoții
aceluiași anotimp

Cafeneaua Capulzanilor (Schimbare de proprietar)

Nevăzuți trecători
alunecând dintr-un pasaj în altul
în sens contrar plimbării duminicale
a geometrilor vampiri avizi de hărți
bântuite de încăpățânații locurilor
golite de sânge
într-o amânare perpetuă
tabula rasa anunțată a lucrurilor viitoare

și deodată cel ce se întoarce
în proprii săi pași
țâșnind în mijlocul statuilor de piatră
ale reginelor moarte de o veșnicie
căutător al băii de tinerețe
mesager fără mesaj

În casa poetului

în casa poetului
 în care el nu a locuit niciodată
 o mână ascunsă scrie încontinuu
 pe o mapă zdrențuită
 sintagma eternității

pagina de gardă a cărții-punte
 pe care se aștern de obicei
 dedicații
 cu ochii mereu întorși spre
 o țintă necunoscută
 e ruptă cu multă îndemânare

*(și așa citim și cădem din nou
 printre rânduri
 printre firimituri)*

pe aceeași etajeră se regăsesc
 cana cumpărată la *Librăria
 carmelitană* din Praga
 și farfuria de ceramică din Echt
 de unde Edith Stein a fost dusă la
 moarte
 după ce locuise chiar în Carmel
 în casa Poetului

Consiliul Județean Sălaj
 Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
 Asociația Culturală JAD
 Asociația Scriitorilor din Sălaj
 Cenaclul literar „Silvania”
 Colegiul Național „Silvania” Zalău
 Inspectoratul Școlar Județean Sălaj
 Cu sprijinul Primăriei orașului Șimleu Silvaniei

ORGANIZEAZĂ

LECTURILE PUBLICE susținute de

Sebastian Reichmann
 (Franța)

Marti, 25 noiembrie 2014

12 și 16

Marti, 25 noiembrie 2014, ora 12,00 în sala festivă a Colegiului Național „Silvania” din Zalău și de la ora 16,00 la Primăria orașului Șimleu Silvaniei.

CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
 Zalău, P-ța 1 Decembrie 1918, Nr. 11, TEL/Fax: 0260 612 870
 www.culturasalaj.ro

Parodie de Lucian Perța

Sebastian Reichmann

În casa poetului
 (din *Caiete Silvane*, decembrie 2014)

în casa poetului Sebastian Reichmann
 casa în care s-a născut, din Galați,
 din 1972 încoace, în fiecare an,
 în fiecare zi de treișpe care cade marți,
 Geraldine vine și șterge praful de pe cărți

desigur că ea a obținut acceptarea inițială
 de la familie pentru respectivul gest
 și astfel se strecoară cu umbletul șopârlei în casa

goală
 de toate cele, dar plină de cărți

*(pentru relatare în continuare
 orice parodist onest
 ar cam trebui să intre și el în sală)*

la mijlocul etajelor și rafturilor ticsite de cărți,
 care în idiș, care în românește, care-n franțuzește,
 și împănate cu farfurii de ceramică din diverse părți
 ale lumii, Geraldine pregătește un loc suprarealist
 bine temperat
 pentru opera poetului
 și nu uită
 să pună capcane la șoareci, neapărat!

Colecția de călimări

„Să pipăi cu privirea cerul dinăuntru tău”

Viorel MUREȘAN

Asemenea celor mai mulți dintre critici și teoreticienii literari care, la un moment dat, se decid să dea la iveală creații artistice proprii, Mircea Muthu, în ipostază de poet, vine cu o poezie disciplinată, orientată deslușit spre o singură mare temă, dramatizându-și în varii ipostaze „fluxul conștiinței”. Balcanologul clujean adună în volumul *Trepte*, editurile *Eikon et Scriptor*, Cluj-Napoca, 2014, trei substanțiale fascicule lirice, conglutinate, fiecare, în jurul unei vârste rotunde, atinse de autor. *Esențe* (1994) marchează semicentenarul cărturarului într-o poezie cu ecouri livrești bine surdinizate de un eu liric puternic. Un deceniu mai târziu, un nou ciclu poetic, exprimând sensibilitatea creatorului la semnele scrise și încrederea în puterea lor de a fixa „felia de viață”, va purta titlul *Grafii* (2004). *Umbre* întregește în 2014 ceea ce Goethe numise „fragmentele unei mari confesiuni”, când se referea la poezie, considerată tot de el „ocațională”.

Revenind la *Esențe* (1994), primul simbol, aflat chiar în deschiderea cărții, e scutul lui Ahile. El se așază la originea imagisticii metafizice a mai tuturor poemelor, căci prin el intră ca printr-o poartă metonimică, principalele toposuri: rostirea devine „barcă părăsită”, ancorată la țărmul unei vârste, pe ea se va ridica aedul, rostindu-și cântarea în larg: „Căzură ploile de piatră oprind cuvântul – barcă părăsită,/ înspre o margine de vârstă/ înfometăți de viață căinii latră./ Prelung, pe scutul lui Ahile/ aluneca încet, spre răsărit,/ și-n urma ei, vui oceanul/ cu orga de chemări profunde;/ din jertfele lucide, pe altare/ rămase o tristețe pură/ alunecând spre răsărit în negru// un Pan mărunt cânta din gură”. (*Căzură ploile*, p. 11). Geografia lirică a lui Mircea Muthu e delimitată în poemul următor. Reprezentanții alegorici ai poetului încep să capete siluetă: „elinul îndoliatului Bizanț” sau „un cronicar s-a rezemat în barbă/ dormind peste cerneluri dus”. Hărțile lirice prind a ademeni ochiul sau urechea celui ce va plăsmui cântarea: „biserici învelite în tăcere/ pe fundul mării se întind,/ amestec de venin și miere/ ... / rămâne ritmul – un ecou/ vibrând în aur mucezit și spelb,/ al unui sfânt cu brațele pe piept”. (*Glasul*, p. 12). Acum e clar: bizantinologul din cărțile teoretice ale lui Mircea Muthu e însoțit de un poet sedus de aceleași spații. Pentru poetul din placheta *Esențe*, chiar actul poetic rămâne un efort de a proiecta creația umană pe un fundal mitic, uneori în imagini hi-

eractice care traduc o viziune plastică integratoare: „Și calcă rar pe timpul obosit/ alunecând pe coji de soare/ alătura de noi, spre fund de mit/ și marea-și linge, tot nepăsătoare,/ pe țărmul mut, tăceri de ametist;/ ultimul om surăde svelt și parcă trist”. (*Sfârșit etern*, p. 17). Într-o *Medievală* ne întâmpină ecouri din baladescul sibian din miezul trecutului veac XX și asistăm chiar la o părelnică înfiripare diegetică. Însă, în multe rânduri, poetul se lasă atras de sonorile metapoeziei, încercând să-și clarifice opțiunea pentru formele esențializate: „Surpat de vreme respiră lung/ legând în tonuri grele temelia/ și-odată, din ruptura esențială/ un singur strigăt sparge zidul:/ gemu poporul de urzici, strivit;/ în întregime despicat, poetul/ lăsă să curgă-n valuri tulburi/ poezia – canal de scurgere, unic”. (*Poetul*, p. 20). Că autorul *Trepte*-lor se vrea mai mult un „poeta artifex”, ne-o dovedește și un poem intitulat *Nu-s cerurile*, unde, într-un lexic nominal axat exclusiv pe natură, apare, ca simbol al efortului uman de elaborare, *cartea*. Într-un titlu precum *Teribili oameni*, cu o simplă sintagmă își definește umanitatea (esențial levantină) pe care imaginarul său poetic o circumscrie.

În *Autobiografie*, peste toposul general al cărții se suprapune un strat autobiografic, încărcat de melancolie, ce scapă printre cuvinte și nu pot fi întotdeauna controlate. *Vizită* descrie o descindere dantescă, sub oblăduirea lui Neptun, cel care încarnează forțele elementare, sugerând o lume absorbită în strădania de spiritualizare. Într-un *Bocet* cu vădită substanță autoterențială, Mircea Muthu ne propune chiar un bocet cult, probând incantațiile încercate în ultimele decenii poetice doar de Cezar Ivănescu, pe urmele descântecelor lui Ion Barbu. *Ceas* e o efigie lirică de profunzimi borgesiene, la care comentariul nostru ar fi de prisos: „Ale mele sunt cărțile și, poate, tăcerea,/ sunt vinovatul superb/ învins de străzile prea lungi,/ multiplicat-n falsele oglinzi./ Amurgul, ca o ceară vânăta,/ moaie-n profundă resemnare/ rafturile cu viață oarbă,/ lumea face semne/ dincolo de sticla limpede și dură,/ încet, încet dispar/ pe dalele de piatră albă”. (p. 43). Culorile capătă în imaginarul poetic de aici valențe heraldice.

Cea de-a doua plachetă, *Grafii* (2004), pare a surprinde, într-un număr destul de mare de poeme, o mișcare centrifugală a imaginilor, o fisurare organică a ceea ce fusese, de la natură, înzestrat cu armonie:

„Tâmpla stângă se desparte de tâmpla dreaptă/ luând-o la fugă peste deal;/ Tâmpla dreaptă pleacă de lângă tâmpla stângă/ alunecând mereu spre vale,/ și între ele – fruntea, un abis/ cutreierat de ascensoare/ înainte ca luna să apună,/ înaintea răsăritului de soare;/ ore scheletice plutesc/ pe câmpul încins de gelatină/ și gândul, sugrumat,/ îngroașă pereți de subterană;/ se-aud și vorbele cum crapă/ precum o nucă fără miez:/ se scaldă în lumina crudă/ și-atât de verde, vai, mai verde/ decât iarba în vara de acasă”. (*Migrenă*, p. 71). Stilistic, întrebarea retorică (vezi *Întrebând*, p. 68) sau expresia imperativă (vezi *Imperativ*, p. 92) devin metodă de creație, tot așa cum intertextualitatea, și recunoaștem sintagme din poezia lui Błaga, trimiteri la poetul nipon Basho, contribuie la construcția discursului literar polivalent. Cu sensibilitatea unui Argezi ori Umberto Saba, dar și cu înțelegerea și condescendența omului trecut prin băi de cultură, poetul se apleacă asupra celor mai mici creaturi din natură. Într-un demers liric, el construiește poemul având ca miză surpriza. La sfârșit, albina pare confecționată din cuvinte și imagini: „Parcă muiată-n aur, deodată, apăru/ în dreptunghiul pustiu și luminat:/ cu pas mărunț vine spre stânga, drept;/ și-apoi, la marginea de noapte,/ cum stă, palpând-o în tăcere:/ se-nfundă galbenul cu negrul!// Coboară lent, tăind în plin deșert/ calea rămasă fără urmă,/ ca zborul păsării în aer,/ ca fuga peștelui în apă/ și-ajunge-n dreapta, jos,/ după un drum făcut în Z,/ ca să dispară, dintr-o dată,/ albina enigmatică, regală!” (*Visul*, p. 70). Întoarcerea spre Grecia, dar de această dată spre o altă vârstă culturală a ei, cea bântuită de angoasele modernității, a cărei emblemă devine Kavafis, se produce într-un mic poem cu titlul *Remember*, dedicat marelui poet din capitala Ptolemeilor: „Drept în față – Alexandria/ și umbra ultimului grec/ sosit de la Bizanț/ cu capul retezat la subsuoară/ scufundându-se, încet, în mare”. (p. 80). O poezie precum *Frescă* dă expresie asemănărilor psihologice dintre poet și pictor.

Dacă suntem de acord că întreg volumul *Trepte* scrie un drum aspru, cel al lui Mircea Muthu spre poezie, unde distanța anevoioasă de la o etapă la alta se parcurge într-un deceniu, atunci ultimul ciclu, *Umbre* (2014) ni se pare mult deasupra primelor două, în ce privește împlinirea estetică a textelor. O impetuoasă imagine stă în deschidere, clădită pe îngemănarea dintre oximoron și comparație: „Ascultă, cărțile tac asurzitor/ precum frânturi din sarcofagele romane/ în trupul bisericii din deal”. (*Vară indiană*, p. 99). În tot acest poem, care „mai fură timpul din memoria zeilor”, antichitatea elină e o pânză freatică ale cărei sclipiri potolite răzbat la suprafață. În unele locuri, autorul a ajuns la profunzimele autocontemplației. Confesiunea capătă insondabilele adâncimi ale rugăciunii, ca în *Oda (în metru antic)*: „Să pipăi cu privirea/ cerul dinăuntru tău,/ unde Narcis își contemplă chipul/ gândindu-se să moară/ puțin câte puțin.// Să scoți cu degetele însângerate/ un singur diamant de

sare/ din marea dinăuntru,/ unde Unul se multiplică/ în cerbii aplecându-se spre apă.// Spinarea de piatră s-o despici/ căutându-i inima – caligramă/ hrănită cu sânge și deznădejde,/ dincolo de balena albă,/ dincoace de viața de apoi”. (*Să*, p. 102). În *Înserare*, împăcarea cu exitus-ul se traduce în câteva gesturi sumare, dar definitive: „Întoarce oglinda și ceasul spre perete:/ a fost destul;/ din fluxul de sânge câteva praguri/ mai luminează cartea/ palmelor abandonate pe genunchi”. (p. 107). În *Paradigme*, istoria își contemplă vanitatea, lumea ne pare doar un mulaj de vieți, un spațiu levantin spart în cioburi, trăind în memorie: „El – numai o scoică, iar poemul – perla/ opalină, păstrând, ca într-o ceară, copia/ aceluia început, cu spiritul legat de trup/ și dalta scoate la lumină, totuși, forma/ cum, și prin scris, renaște vorba/ mamei plecată, de mult, în altă lume.// În Orient, departe, murise Alexandru/ sub blestemul ideii de Imperiu;/ pământul ascunde rana nesfârșitelor războaie/ și se împarte, la nesfârșit, în efemere macedonii/ iar Numele – carcasă goală/ adăpostește gloria, poemul și istoria”. (p. 108).

Percepția vârstelor se acutizează, iar acest fenomen îl descoperim în cele trei poeme distribuite, aproape ca un testament mistic, la încheierea ciclurilor. Prima vârstă înscrisă în universul poetic al autorului poartă titlul 50 și este una a spiritului care își contemplă devenirea din zenit: „Cinci este cifra și apoi/ un zero – lent încercuind/ Marea Fertilității, selenară;/ încă respiră sfera prin spărturi/ și-n oboseala cărții strugurii sunt dulci/ ca-n prima noapte: valpurigică, solară”. (p. 55). Întregul imaginar al plachetei *Grafii* (2004), mișcare, simboluri, motive, se rotesc în jurul poemului intitulat 60. *Grafii* pare un ciclu germinat din acest poem: „Încet coboară linia rotunjind/ trupul de șarpe gata să adoarmă/ pe un deșert de cărți, vegetate de mare,/ lângă un zero iarăși: elipsă suspendată/ ce-adună-n sine galbenul cu negrul/ și un migdal, în asfințit, pe creastă/ a înflorit, tăcut, a doua oară”. (p. 96). Într-o subtilă „ars combinatoria” intră în joc, din nou, simbolistica lui zero, cu întreg semantismul cărților obosite, peste care se suprapune cromatica recurentă a volumului: galbenul și negrul. În poemul final, 70, găsim mult îngroșate valențele simbolice ale lui zero, iar decorul pe care e proiectat eul poetizant ne amintește de capul plecat din *Melancolia* lui Dürer: „A mai urcat o treaptă – singura de altfel,/ iar deasupra – doar orizontul retezat/ de zborul cocorilor spre sud;/ sub soarele mai roșu, mai lichid,/ uriașul zero, agățat de scară, ar vrea să fugă dar nu poate/ și se contemplă, resemnat, în estuar”. (p. 124).

Spațiul cultural cubanez - peisaj literar

Imelda CHINȚA

Cuba este un spațiu cosmopolit, un amestec de rase și culturi, de religii și sisteme politice: „o istorie crudă, în fond, până la ultimul său capitol: economic e împrăștiată, populația descurajată, sistemul politic la capătul puterilor”. Cubanezii sunt epuizați de un regim care le-a îngredit libertatea și de care nu se vor putea desprinde cu ușurință.

Cuba se va spovedi doar prin mărturisirile celor care au îndurat ororile delirante ale unei conduceri satrapice, care frizează anormalitate, însă doar după ce insula va fi curățată de morbul castrist. Regimul opresiv încă dăinuie, iar cubanezii sunt tot atât de conștrâși din punct de vedere cultural.

Semnale ale unei insule în care ideile zvâcnesc în creiere taciturne aflăm din diaspora americană, unde cei mai mulți dintre supraviețuitori s-au refugiat.

Vom oferi, pe scurt, o imagine a spațiului cultural cubanez, menționându-i pe cei mai reprezentativi scriitori ai insulei aflate sub hegemonie totalitară și ai căror opere devin mărturie în pledoaria finală a procesului dictatorial, pentru a familiariza și spațiul autohton românesc cu o cultură mai puțin cunoscută și aproape deloc tradusă la noi.

Augustin Acosta Y Bello (1886-1979) este un poet cubanez, unul dintre opozanții declarați ai dictatorului Gerardo Machado a cărui tiranie a denunțat-o în ziarele cubaneze - ceea ce a dus la arestarea lui. Chiar și după eliberare va continua să lupte împotriva dictatorului cu arma cuvântului. Poezia lui, holistic vorbind, are un ton naționalist, concentrându-se asupra problematicei sociale, el însuși mărturisind într-un interviu că nu este neapărat cel mai bun poet cubanez, însă, cu siguranță este unul care a scris cel mai mult despre insula sa. În 1943, el publica volumul *Las islas desolados*, un grupaj de 40 de poeme din care transpar sentimente precum singurătatea, disperarea și tristețea poetului pe fundalul conflictelor sociale și a problemelor politice din insulă.

Opera sa poate fi considerată „personificarea poetică” a Cubei. Este o ironie în faptul că omul care a afirmat ideea potrivit căreia „Cuba is my island, my obsession, my love, my life, my everything” („Cuba este insula mea, este obsesia mea, este dragostea mea, viața mea, este totul”) avea să moară în exil, departe de insula pe care a iubit-o atât de mult.

O altă poetă, eseistă și jurnalistă, care a depus mărturie, prin opera sa, împotriva unui sistem dictatorial a fost Mirta Aguirre (1912-1980) care a participat la lupta împotriva tiraniilor instaurate

de Gerardo Machado și Fulgenico Batista, denunțându-le faptele, în scrierile sale cu accente sociale, având un scris „cerebral și interiorizat” despre care Juan Ramón Jiménez scria în prologul la volumul *La poesia cubana en 1936*: „the person who has achieved its most noble accent” („persoana care a realizat cel mai nobil accent”).

Nuvelistul Luis Ricardo Alonso (1929-) folosește în scrierile sale noile tehnici ale romanului latin-american – perspectivism, monolog intern, flashback într-o operă ficțională dominată de tirani, revoluționari și antieroi. El experimentează de asemenea un limbaj neobișnuit și provocator în linia lui Guillermo Cabrera Infante din scrierea *Trei tigri triști*.

Romanele sale *Territorio libre* (1967), *El candidato* (1970) aduc în prim plan problematica socială, iar al treilea roman *Los dioses ajenos* (1971) este centrat pe destinul cubanez sub hegemonia celor două mari puteri: USA și Uniunea Sovietică.

Un scriitor excelent al exilului menționat de Cabrera Infante în volumul *Mea Cuba*, este Jose Marti, iar cartea, comparabilă ca valoare și stil cu *Jurnalul fericii* a lui Nicolae Steinhardt, abordează tematici variate într-o elevație stilistică și științifică, concretizate în mărturisiri atent selectate, surprinzând climatul cultural cubanez și istoria totalitarismului în care este relevantă și povestea Omului cu masca de fier - prizonierul politic arestat fără o vină și închis fără proces, metodă specifică statelor sub hegemonie comunistă -, în care conceptul de prietenie este compromis: „Gustavo, there aren't friends in Cuba any more. There aren't any left”. („Gustavo, nu mai există prietenii în Cuba. Nu au mai rămas”).

Martirul misterios și teribila lui condamnare - masca și claustrarea într-o Bastilie neîndurătoare - devin embleme ale prizonierului politic necunoscut într-o realitate macabră. Însă tematica importantă a cărții se centrează în jurul exilului și a condiției în exil, Cabrera Infante amintindu-l în capitolul *Hey Cuba, Hecuba?* pe disidentul Vintilă Horia care scria că D-zeu s-a născut în exil. Infante declină afirmația, susținând că literatura pare să se fi născut în exil. Propunând un joc lingvistic, autorul analizează cuvântul *exit* – atât de apropiat *exilului* și având aceeași origine cu *exito* – însemnând succes. Dovedind o vastă cultură, Infante alcătuieste o listă care nu se vrea exhaustivă a exilului de pretutindeni, încadrându-i

continuare în pagina 48

Noutăți editoriale

Carmen ARDELEAN

1. Octombrie 2014 a prilejuit aniversarea a 250 de ani de la înființarea renumitelor Școli ale Blajului. Dincolo de prestigiul acestor școli, menținut viu grație abnegației dascălilor, de edificiile culturale care păstrează memoria unor evenimente marcante ale istoriei neamului, Blajul a fost vizitat, evocat și apreciat de mari scriitori ai literaturii române. Ion Buzași reușește, prin volumul *Scriitorii români și Blajul, Mențiuni de istorie literară*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Altip, Alba Iulia, 2013, să *înmănuncheze*, după cum frumos menționa pe coperta a patra Gheorghe Bulgăr, scriitorii remarcabili precum Vasile Alecsandri, I.L.Caragiale, G. Coșbuc, T.Arghezi, O.Goga, L.Rebreanu, Petre Țuțea, Nicolae Balotă, alături de scriitorii blăjeni precum Timotei Cipariu, Pavel Dan, Ion Brad, Radu Brateș, Vistina Goia, Ștefan Manciulea etc.

2. Premiul pentru publicistică oferit deUSR Cluj a ajuns, anul acesta, la un poet extrem de premiat, actualmente amfitrion al Cenaclului UBB Cluj, Ion Mureșan. *Oglinda aburită. Eseuri convenționale*, Editura Charmides, Bistrița, 2013. Discursul e omogen ca formulă narativă, dar impresia de eterogenitate a volumului e declanșată de avalanșa de teme, idei. Idei filosofice, dovezi incontestabile ale erudiției paremiologice, probleme sociale, politice, agrare, etnice, vizibile cu ochiul liber sau trăgând cu ochiul la Mica publicitate transparentă din „poveștile” spuse cu patos, de multe ori în limbă poeticească, doar exprimarea îi este de mult „învechită”-n tropi, spre bucuria și desfătarea cititorului.

3. Varujan Vosganian, extrem de cunoscut mai ales după publicarea *Cărții șoaptelor*, lansată și la Zalău, carte ce a beneficiat de numeroase premii literare, a lansat, la finele anului 2013, șase povestiri cuprinse în volumul *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri, Polirom*. Multe nominalizări, dar niciun premiu național pentru acest volum excepțional prin stilul inconfundabil, prin arta portretului, un volum în care literatura insignifiantului stă sub semnul realismului magic. Cartea va beneficia, în viitorul apropiat, de o primă traducere în bulgară.

4. Un interesant volum de poeme a publicat în primăvara lui 2014 Mircea Bârsilă, profesor universitar la Pitești și membru al colectivului redacțional al revistei *Argeș*. Cu poeme traduse în franceză, germană, engleză, sârbă, italiană, turcă, premiat al Filialei USR Pitești și cu trei nominalizări la premiile USR, Mircea Bârsilă beneficiază de girul lui Ion Pop și Alex Ștefănescu pentru volumul *Viața din viața mea*, apărut la Cartea Românească.

5. Poetă și eseistă clujeană, autoare a mai multor volume de eseuri și studii despre filosofia și cultura românească, cu o activitate publicistică bogată, legată

de reviste precum *Apostrof*, *Steaua*, Marta Petreu propune un volum de versuri cu un titlu provocator: *Asta nu e viața mea*, editat de Polirom, în mai 2014. Poeta a fost și *capul de afiș* al numărului 2 din 2014 al revistei bistrițene *Mișcarea literară*, în care se regăsesc, alături de cronici literare care vizau volumele autoarei.

6. Candidat, în anul care a trecut, la șefia USR Cluj, Ovidiu Pecican, profesor universitar clujean, istoric, cercetător, publicist, publică în februarie 2014, la Cartea Românească, romanul *Noaptea soarelui răsare*. Considerat de Sanda Cordoș o continuare firească a romanului *Imberia*, mai ales prin prezența personajului feminin ce poartă acest nume, volumul aglutinează frământările bărbatului modern, temerile adultului care e pregătit să fie bărbat, dar nu e pregătit să fie tată. Retrospectiv, dar și cu o generoasă componentă introspectivă, romanul place prin jocul alternanțelor: al stărilor, al spațiilor, al temporalității.

7. Inaugurat în acest an, Festivalul Național de Literatură, desfășurat la Cluj, în perioada 5-7 octombrie 2014, a declarat câștigător volumul *Punct și de la capăt*, Polirom, semnat Gabriel Chifu, poet, prozator, publicist, vicepreședinte al USR. Considerat de Nicolae Manolescu *un roman excepțional*, volumul întrunește, credem noi, atributele unui roman total: debutează cu o autoanamneză, continuă ca un roman polițist, se transformă într-o Halima, apoi într-un roman politic, social, de dragoste, psihologic, păstrând, mereu, aura unui roman mitic.

8. Reținem, de la Polirom, seria Actual, Michael Cunningham, *Crăiasa Zăpezii*, un roman al miturilor celebre și al miturilor urbane, Haruki Murakami, *Bărbați fără femei* (titlu împrumutat de la Ernst Hemingway), un volum de povestiri în care singurătatea bărbatului e surprinsă din nenumărate unghiuri, în stilul inconfundabil al scriitorului japonez (un volum apărut în 2013 în Japonia), Nora Iuga, cu romanul apărut tot la Polirom *Harald și luna verde*, Dan Lungu, cu un roman care evoca una dintre cele mai traumatizante experiențe postdecembriste, emigrația părinților versus singurătatea copilului rămas acasă, *Fetița care se juca de-a Dumnezeu*.

9. Un volum special de *povestiri alese* e cel lansat la Gaudeamus 2014: *Fata de la marginea vieții*, Editura Humanitas, semnat Mircea Cărtărescu. Excluzând o singură povestire inedită, volumul e, de fapt, o antologie ce include texte din volumele *Nostalgia*, *Enciclopedia zmeilor*, *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, *De ce iubim femeile*, *Frumoasele străine*, *Ochiul câprui al dragostei noastre*, o carte în care se regăsesc *amintiri reale sau inventate*, iscate din *credința de neclintit a autorului în poezie*.

Un dascăl vrednic - învățătorul Gheorghe Savu din Aluniș

Augustin Leontin GAVRA

Actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a fost posibil și datorită abnegației de care au dat dovadă intelectualii satelor românești. Preoții, învățătorii, funcționarii la stat sau angajați în armata „crăiască”, elita românească de la sate a menținut trează conștiința neamului nostru și necesitatea creării statului național unitar român.

Odată înfăptuit mărețul act al unirii tuturor românilor, această elită rurală a depus și mai multe eforturi pentru propășirea societății românești. Mănați de elanul că acum muncesc într-un stat care este al lor, ei s-au implicat în reformarea societății românești în general, și a celei rurale, în special. Astfel, intelectualii satelor sunt primii care îndeamnă țărani la preluarea pământurilor de la nobili, la ridicarea lăcașurilor de biserică și școli, la constituirea de cooperative sătești pentru achiziționarea de pământ și unelte agricole, la reducerea analfabetismului, la implicare politică în guvernarea statului român ș.a.m.d.

În acest context se înscrie și activitatea învățătorului-director din Aluniș, Gheorghe Savu, care și-a început cariera didactică în acele timpuri. De loc era originar se pare din Chelința, comuna Ulmeni, județul Maramureș¹. În documente îl găsim la Școala din Aluniș în anul 1933, unde deținea și funcția de director. Aici a predat până în 1940, alături de alți învățători precum Vasile Pop și Olga Popescu. Din amintirile bătrânilor din sat reiese că era un bun pedagog. „Nu era un om prăpădit, dar era milităros cu copiii. Avea darul de a preda” – își amintește Reghina Lucăcel². „Își făcea bine treaba”- ne menționează și Iuliu Pașca³. Aceași informatori ne-au spus că dacă nu învățau, copiii erau pedepsiți pe grăunțe în genunchi sau primeau cu nuiua în palmă. Cât timp a predat la școala din sat a locuit acolo într-o cameră mare. S-a preocupat îndeaproape de buna organizare a școlii, de reparațiile curente ale acesteia, de încălzirea pe timpul iernii ș.a. De asemenea, era prezent tot timpul în mijlocul sătenilor, la slujba de duminică, la ședințele consiliului parohial, ale consiliului local, la hora satului etc.

O altă activitate importantă a acestuia este participarea la Asociația Greco-catolicilor Români Uniți, unde deținea funcția de secretar. În activitățile desfășurate, alături de preotul Augustin Podoabă, a susținut numeroase teme precum „Pomicultura și însemnătatea ei în cultura națională”, „Lenea și înveninătatea ei”, „Însemnătatea zilei de 24

Ianuarie”, „Școala română din trecut”, „Sportul românesc și arta națională”, „Însemnătatea serbărilor naționale”, „Sfaturi cu privire la semănăturile de toamnă”, „Datorințele agristului”⁴. În finalul acestor reuniuni împreună cu celălalt învățător, pregăteau corul de copii care cântau diferite cântece religioase și patriotice, prezentau dansuri populare și interpretau piese de teatru precum „Irozii”. Atât în această postură, cât și din cea de consilier local, așa cum reiese dintr-o fotografie cu Consiliul Local din 1937, a susținut necesitatea zidirii unei biserici de piatră în Aluniș, prezentând și o temă în cadrul AGRU numită „Îndemnurile agriştilor de a activa la zidirea bisericii deja în lucru”.

S-a remarcat și în plan literar. El este cel care în 1933 scrie istoria școlii din Aluniș intitulată „Monografia școlii din Aluniș”⁵. De asemenea a fost și culegător de folclor publicând 11 strigături din comuna Aluniș în revista „Școala Noastră”, anul 1934, nr. 3, p. 117⁶. Tot în aceeași revistă publică un eseu frumos despre Strâmtoarele Țicăului în nr. 10 din luna decembrie a anului 1932⁷.

Cariera didactică în satul Aluniș și-o încheie brusc din cauza noilor realități politice, în care nordul Transilvaniei este cedat Ungariei horthyste. Este nevoit să se refugieze în România de frica autorităților maghiare, unde se pare că va deveni un foarte bun avocat⁸.

În concluzie, învățătorul Gheorghe Savu a fost un dascăl dedicat profesiei pe care a slujit-o cu devotament și dăruire de sine. S-a implicat activ în toate problemele satului, contribuind astfel la dezvoltarea lui în contextul favorabil al creării statului național unitar român. A debutat și în plan literar și a contribuit la reducerea analfabetismului printre copiii satului, fapt pentru care consider că merită să fie menționat ca unul dintre dascălii vrednici ai zonei Codrului din perioada interbelică.

1. Informator Petre Lucăcel, nr. 124, Aluniș.

2. Informator Reghina Lucăcel, nr. 124, Aluniș.

3. Informator Iuliu Pașca, nr. 236, Aluniș.

4. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale (S. J. S. A.N.), Fond Parohia greco-catolică Aluniș, Pachet 1, Nr. Act 6, 1935-1943, fila 43.

5. S. J. S. A.N., Fond Prefectura, Cartea de Aur a Sălajului, Comuna Aluniș.

6. Gh. Savu, 11 Strigături, în Școala Noastră, XI, 1934, nr. 3, p. 117.

7. Idem, Strâmtoarele Țicăului, în Școala Noastră, Anul IX, Dec.1932, nr. 10, pp. 400-401.

8. Informator Emil Bârsan, nr. 238, Aluniș.

De trei ori Zalău

Carmen ARDELEAN

1. Târgul **Gaudeamus**, desfășurat la București, în perioada 19-23 noiembrie, a însemnat, în cifre, 117.000 de vizitatori, 750 de evenimente editoriale. În litere, a însemnat mult mai mult, căci lansările de carte s-au succedat amețitor, iar standurile au oferit, cu generozitate, la prețuri promoționale, titluri și autori români și străini consacrați sau debutanți.

Un titlu ar fi trebuit să le rețină atenția în special celor din *nord-vest*: volumul *Flăcări, foc, arderi interioare în raportul verbal-vizual*, câștigător al Concursului de debut (categoria Eseu) organizat de Editura Adenium, Iași, semnat Simona Ardelean, colaborator al revistei *Caiete Silvane* (vezi rubrica *Filmografiile Simonei*) și profesor la Liceul de Artă Ioan Sima, Zalău. La bază teză de doctorat, volumul abordează, cu tehnicile specifice literaturii comparate, domeniile artistice, fiind, după cum mărturisește autoarea, *un periplu literar și vizual*.

Lansarea, moderată de Gabriel Cheșcu, a avut loc vineri, 21 noiembrie, ora 19, în sala *Mircea Sântimbreanu*, în prezența președintelui juriului din acest an, Liviu Antonesei, și a celorlalte câștigătoare: Dorina-Grația Aolăriți, autoarea volumului pentru copii *Secretul fetei frumoase*, Edith Negulici, cu volumul de teatru *Funeral of hearts*, Adriana Noxi Rotaru, câștigătoare la secțiunea proză cu romanul *E-xilul colecționării de fluturi* și poeta Ioana Duță, autoarea volumului *De unde stau eu pot vedea cerul*.

Vizibil emoționată, dar, în același timp, mulțumită că se află deopotrivă la un capăt și la un început de drum, Simona și-a început intervenția subliniind două interesante paradoxuri. Deși are o voce stinsă, cartea ei este despre flacăra și flăcările nu se sting niciodată, mărturisirea autoarea, constatând că, deși, în prezent, e profesoară de limba și literatura română la un liceu de artă, în momentul scrierii acestei cărți despre arte și literatură, nu avea acest statut. În fond, despre coincidențe e vorba și în volum, despre chemările pe care arta le face către literatură și pe care literatura le face artei, despre oameni care se regăsesc unul în celălalt: un scriitor în opera unui artist, un artist în opera unui scriitor. Și seria paradoxurilor și a coincidențelor a continuat: deși e o carte de eseuri, tratând o tematică serioasă, volumul nu e deloc o carte aridă, ci una care te învăluie în povestea unor personaje, căci scriitorii și artiștii pot să devină personaje.

Finalul intervenției a evidențiat, cu onestitate, crezul artistic al Simonei: toate întâlnirile, întâmplătoare sau nu, dintre creator și carte sunt menite să ne învețe ceva.

Felicitările noastre sincere!

2. Târgul de carte *Transilvania* a reprezentat, cu siguranță, un alt moment important pentru literele sălăjene, pentru revista și Editura *Caiete Silvane* și, implicit, pentru colaboratorii ei. Viorel Mureșan, nominalizat alături de alți 19 scriitori români pentru marele premiu al Festivalului Național de Literatură, ediția I, desfășurat la Cluj-Napoca, în perioada 5-7 octombrie, și-a lansat un splendid volum bilingv român-englez, *Rafturi cu liniște/ Shelves with silence*. Ilustrat admirabil de Emil Chendea, cu o versiune în limba engleză semnată Teodor Mateoc și supervizată de Roger Craik, University of Ohio, volumul a apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Editurilor *Caiete Silvane* și *Eikon*.

Nu despre această lansare este însă vorba, căci volumele sunt scrise, înainte de toate, pentru a fi citite, iar autorul din Surduc a găsit potrivită compania cenacliștilor lui Muri, a celor de la Cenaclul UBB Cluj pentru a prezenta, ca la o selectă lectură publică, în fața unui public avizat și devorator de literatură, cele 74 de poeme haiku, scrise, inițial, în urma unei provocări lansate de regretatul Alexandru Mușina, în cadrul unei tabere de creație.

În absența amfitrionului *titular*, ședința de cenaclu

a fost *manageriată* de Vasile George Dâncu, unul dintre cei mai prolifici editori-manageri clujeni, care a ținut să-i mulțumească celui de-al doilea editor *responsabil* de apariția volumului semnat Viorel Mureșan, directorul Daniel Săuca.

Intervențiile participanților au vizat deopotrivă poemele haiku și fragmentele de proză semnate Viorel Bucur, unanim evidențiată, acceptată fiind frumusețea, calitatea tulburătoare a imaginilor, a poemelor ce sunt revelatoare, în ciuda constrângerilor impuse de specie.

Dacă Vianu Mureșan considera poemul haiku o definiție refuzată, un text ce surprinde o realitate dintr-un unghi de neprevăzut, încercând chiar o analiză aplicată pe două haiku-uri, apreciind consistența ședinței de cenaclu, Vasile Gogea stabilea o interesantă analogie între mecanica poemului haiku și pendulă.

Cu un discurs puternic teoretizat, Ioan Marinescu a vorbit despre particularitățile unui haiku occidental, *haiducesc*, ce nu respectă clasicul 5-7-5, amintind că, în varianta originală, un haiku abrogă punctuația, metafora, comparația sau personificarea, având un vers final care izbește prin prospețime, savoare. Considerând că, astăzi, poemul haiku e *rara avis*, prozatorul clujean a salutat apariția acestui volum, exprimându-și mulțumirea că cercul cenacliștilor clujeni și, implicit, al haijinilor români s-a lărgit.

Aș subscrie la afirmația lui Alexandru Vlad care, înainte de a vorbi despre volumul de proză scurtă *Omul negru și alte arătări de pe Hotar*, semnat Viorel Bucur, a formulat ceea ce am putea numi o axiomă literară: *Despre haiku nu se poate vorbi, el se citește și*

atât. Căci un haiku, dincolo de puterea de sugestie, e o reprezentare poetică inefabilă.

3. Nici joi, 27 noiembrie 2014, când a avut loc reuniunea de toamnă-iarnă a membrilor USR Cluj, Zalăul nu a lipsit.

Gazdă a evenimentului a fost președinta USR Cluj, Irina Petraș, care, cu o sinceritate și o autoironie asumate, a mărturisit că a constatat, cu uimire, la ceas aniversar, că e *mai bătrână decât gemenii Filiala USR Cluj și revista Steaua*, dar că se poate lăuda și cu o vârstă mai fragedă, căci în primăvara 2015 se vor împlini 10 ani de când se află la conducerea filialei clujene.

Despre proiecte, evenimente media a fost vorba în intervenția doamnei Elena Abrudan (n.b. născută în Sălaj): scriitorii clujeni sunt provocați la dialog în cadrul unei emisiuni difuzate în fiecare miercuri, de la 20:45, pe TVR Cluj. Și pentru că televiziune înseamnă imagine, echipa UBBTV a oferit spre vizionare două excepționale filme de prezentare și, implicit, de promovare a USR Cluj și a emisiunii de interviuri.

Împlinirea a 65 de ani de la înființarea USR Cluj a fost sărbătorită prin lansarea volumului monumental *Scriitori ai Transilvaniei. 1949-2014. Dicționar critic ilustrat alcătuit de Irina Petraș*, Editura Eikon - Școala Ardeleană care găzduiește în paginile sale și poeți, prozatori, critici literari sălăjeni, majoritatea (covârșitoare) colaboratori actuali ai revistei *Caiete Silvane*. Gândit, inițial, ca un volum despre autorii clujeni, dicționarul a reunit, în final, membrii USR Cluj din 1949 până în prezent, precum și câștigătorii premiilor USR Cluj, alături de membrii filialelor USR din Ardeal.

Ceas aniversar a fost pentru membrii care au împlinit vârste rotunde, invitat fiind la microfon Constantin Cubleşan, în dubla calitate: de posesor al vârstei de 75 de ani și de fost presedinte al USR Cluj.

Moment emoționant a fost cel care a avut-o ca protagonistă pe Doina Cetea căreia, pentru cei 30 de ani de *slujire neîntreruptă a breslei scriitorilor*, Irina Petraș i-a înmănat o diplomă de merit, anunțând, cu această ocazie, titlul celui mai recent volum semnat de autoarea clujeană: *Voievodul Gelu*, ce va fi lansat curând, alături de *Neomedievismul postmodern*, semnat Ileana Vesea, câștigătoare a Concursului de debut 2014.

Un moment solemn, festiv a aparținut diligențelor redactorilor ai revistei *Steaua*. Adrian Popescu și Aurel Rău au evocat traseul sinuos al revistei, direcțiile urmate de-a lungul timpului, plurivalența semantică a titlului, episoadele polemice.

Cu o nostalgie vizibilă, declanșată de rememorarea perioadei de început, ca tânără echinoxistă, apoi corector, recenzent, cronicar literar, până la statutul de azi, de redactor, Ruxandra Cesereanu a evidențiat tendințele actuale și necesitatea adoptării unui concept nou de revistă, dată fiind concurența acerbă a mediului online.

Joi, 27 noiembrie, de la 12 la 14, au fost două ceasuri aniversare, două ceasuri de aniversări. Două ceasuri de evocări, rememorări, de prezentare a unor proiecte media și editoriale, două ceasuri de aniversări și de lansări, de aplauze furtunoase ori emoționate.

Prin urmare, pentru cele două ceasuri aniversare: *Aplauze, vă rugăm!*

Elis Râpeanu – Poezii pentru școlari și mai mici, dar și mai mari

Lucian GRUIA

Elis Râpeanu s-a născut la 27 august 1939 la Valea Călugărească, județul Prahova. A absolvit la București: Facultatea de Limba și Literatura română; Facultatea de Limbi clasice, romanice și orientale (Secția franceză); Universitatea Științifică (Secția spaniolă); Universitatea Politică de Conducere și Școala Populară de Arte (Canto popular și române). A devenit doctor în filologie, în anul 1999, cu tema „Epigrama în literatura română” (conducător științific prof. univ. Dr. Ștefan Cazimir), considerată prima lucrare de doctorat din lume cu acest subiect.

A absolvit toate treptele învățământului universitar: asistent, lector, conferențiar și profesor la Catedra de Limbi moderne din cadrul Universității Politehnice și Universității Spiru Haret, ambele din capitală.

Debutează editorial cu versuri, cu placheta *Simfonie* (Ed. Litera, 1970). Până în prezent a publicat nouă volume de poezii, trei de istorie și critică literară, un roman pentru tineri (*Băiatul cu mingea* - 2008), două volume de versuri pentru copii (*Sfatul din poiană* - 1985; *Hora anotimpurilor, poezii pentru copii, părinți și bunici* - 2014) și numeroase studii filologice.

Revine cu *Poezii pentru școlari și mai mici, dar și mai mari* (Ed. SemnE, București, 2014), volum pe care-l comentăm în continuare.

Aș încadra poeziile pentru adolescenți în regimul diurn al imaginarului, caracterizat de Gilbert Durand (*Structurile antropologice ale imaginarului*, Ed. Univers, 1977) prin: solaritate, transparență, seninătate, eroism, moralitate, spirit justițiar. Caracteristicile se regăsesc și în volumul menționat, semnat de Elis Râpeanu. Moralitatea se dizolvă în aspectul educațional al sfaturi-

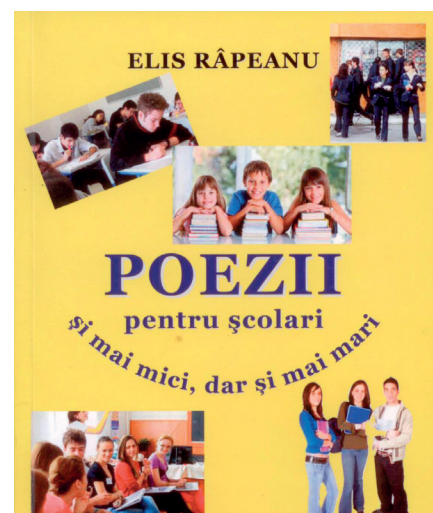
lor pentru viitor: „Și educația-i, se pare,/ ca lucrul bun de dimineață:/ Familia-i aceea care/ Ți-ndrumă primii pași în viață// Chiar dacă școala-azi schimbată,/ Expresia din vremi rămasă/ Valabilă-i ca și-altă dată:/ Să ai cei șapte ani de-acasă...” (*Expresie cu tâlc*). Educația nu se poate face fără admonestări bine intenționate: „De m-a certat din când în când/ sau c-o privire m-a muștrat/ Eu știu că a avut în gând/ Să ies un om adevărat” (*Tata*).

Ceea ce conferă specificitate volumului este o percepție singulară a luminii florilor care transfigurează liric toate aspectele vieții adolescente, creându-se un univers paralel, solar: „Și din înaltul florilor coboară/ Lumina florilor pe-ntreaga țară”. Iar primăvara: „Cu soare-n gând, în pas de balerină,/ Plutește-n văluri ninse de lumină”. Am citat din poezia *Primăvara din lumina florilor*. În acest univers înmiresmat: „Trandafirul-și saltă firul/ Pe o treaptă de lumină” (*Dimineața*) și lebăda își scrie grațios mișcările cu o rază: „Și tăcută, cum e taina,/ Fină ca o balerină,/ Neștiută-și poartă haina/ ca pe-o dâră de lumină” (*Lebăda*). Iar nechezatul cailor: „... răsună/ ca un țipăt de lumină” (*Caii*).

Lumina induce sacralitate: „Dă-mi, Doamne, raza ta de soare/ ca semn de binecuvântare” (*Ruga pruncului Petru la botezul său*).

Pe acest fond de transfigurare luminoasă se petrec evenimentele liricii poetei Elis Râpeanu.

Brațele ocrotitoare ale mamei se strâng ca un cuib căptușit cu dragoste: „Brațele măicuței mele -/ Două aripi rotunjite -/ Mă cuprind ca-n cuib în ele/ Când la piept se strâng grăbite” (*Brațele mamei*), motiv pentru care i se cuvine recunoștință de 8 Martie și nu numai: „De ziua ta, măicuța mea,/ Ți-aș da și luna de-aș putea/ Și toate

stelele din cer,/ Și soarele, drept giuvaer (*Sărbătoarea mamei*). Observăm și în finalul acestei strofe, preponderența solară caracteristică regimului diurn al imaginii.

Pentru școlarii cei mici, poeta le dăruiește versuri cu personaje din lumea animalelor și păsărilor, cu scop educațional (*Cățelușa și pisoiul, Cloșca, Broasca și cuvântul rostit, Capra cea laudăroasă* etc.), iar celor mai mari, le atrage atenția asupra importanței școlii pentru viitorul lor. De asemenea, celor mari li se dedică poezii patriotice atât de necesare formării unui cetățean adevărat, cu atât mai necesare astăzi când aspectul este neglijat în epoca noastră de globalizare prin ștergerea identității naționale (*De Ziua eroilor, Veteranii de război, Măsura dragostei de Țară*). Poeta nu ezită să le amintească tinerilor că peste Prut trăiesc tot frații noștri (*Frate către frate, Rugăciunea Timpului, Dor de Bucovina*): „Fă, Doamne-n clipa asta o minune,/ Presară pe hotare busuioc,/ Azi Timpul stă-n genunchi, la Rugăciune,/ Adună, Doamne, Țara la un loc!” (*Rugăciunea timpului* - poezie ilustrată cu harta României Mari).

continuare în pagina 12

Oamenii de pământ ai lui Ioan Cărmăzan

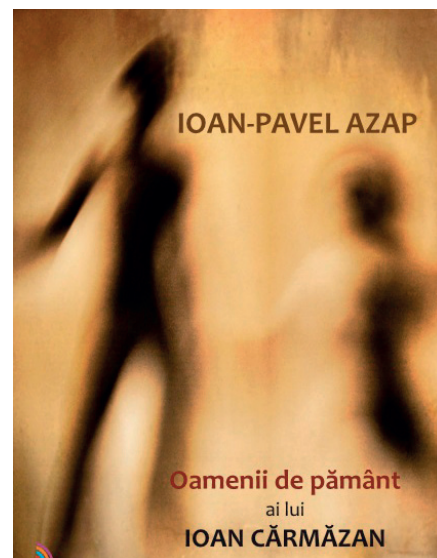
Alexandru JURCAN

După câteva cărți dedicate cinematografului, Ioan-Pavel Azap, premiat în 2012 de Asociația Criticilor de Film a Uniunii Cineaștilor din România, perseverează în domeniu, publicând cartea *Oamenii de pământ ai lui Ioan Cărmăzan* (Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2014). Regizorul Cărmăzan a debutat cu filmul *Țăpınarii* în 1983, după care au urmat *Lișca* și *Casa din vis*, continuând filonul baladesc, împletit cu o vigoare telurică. În fiecare dintre ele omul și natura au instaurat o comuniune durabilă.

Cartea lui Azap e secționată în cinci părți, iar în final putem vedea o sumedenie de fotografii, care-l arată pe Ioan Cărmăzan în excursii sau alături de personalități în domeniu. Cu stupeoare remarcăm absența nejustificată a scenelor din filmele sale. Nici măcar una. Ori vreun afiș. Pe coperta a patra citim o afirmație nedată din *Cineast Magazin*, New York: „Cărmăzan este un fel de Bulgakov al României. Filmele sale sunt profund subversive, nu pentru că atacă sistemul comunist, ci pentru că-l ignoră”.

Ioan-Pavel Azap analizează suprarealismul magic al regizorului, ajungând la tendința spre atemporalitate, spre poezia aspră a misterului ontologic. Cărmăzan a insistat asupra unui recviem al țăpınariilor, al pădurii, știind că acolo sunt adunate toate insomniile, chinurile, îndoielile sale, în meșteahna debutantului de a spune tot și mult dintr-o răsuflare. În *Lișca* – scrie Azap – caracterele sunt studiate sub incidența iubirii, în registru apolitic, evitându-se cantonarea sociologizantă. La *Casa din vis* colaborează Fănuș Neagu ca scenarist, iar filmul câștigă prin demersul estetic, în percepția unui ancestral ce se erodează pe zi ce trece.

Spre finalul cărții găsim un interviu considerabil, succulent, în care Cărmăzan răspunde prompt și convingător la întrebările lui Azap, de unde aflăm că pentru interviuat matematica a fost un veritabil antrenament pentru regie, iar scrisul „înseamnă a-ți stăpâni intuiția și a o transforma într-o poveste logică”. Influențele notorii poartă nume cunoscute: Pintilie, Găbrea, Sergiu Nicolaescu, Vitanidis. E convins că „tot

ce există acolo, pe ecran, devine emoționant dacă cel care regizează e la rândul lui emoționat”. Regretă că n-a realizat el filmele *Andrei Rubliov*, *Fragii sălbatici*, *Când voi fi mort și livid*, *Farmecul discret al burgheziei*.

Ioan-Pavel Azap scrie limpede, convingător, cu argumente solide, folosind și o bibliografie din domeniu, doar că i-aș reproșa lungimea părților introductive, despre istoricul cinematografului românesc, care concurează prin durată cu obiectivul propriu-zis.

Elis Râpeanu – Poezii pentru școlari și mai mici, dar și mai mari

urmare din pagina 11

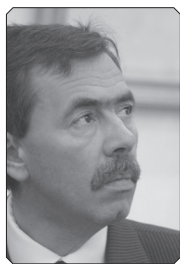
Poeta își exprimă recunoștința față de tinerii cu înalt spirit civic, martiri în Revoluția din decembrie: „Te-a răstignit secunda de iubire.../ Erai o rază cu priviri de nălbă,/ Iar plețele-ți foșneau a nemurire.../ Surâsul ți-a-nghetă pe-o cruce albă” (*Mireasă în decembrie*). Regăsim în această poezie

spiritul justițiar din cadrul regimului diurn al imaginarului.

Duhul sărbătorilor de iarnă readuce spiritul solar în sufletele tuturor (*Casa colindelor*, *Seara Anului Nou*, *Magia Anului Nou*, *Rondelul Revelionului*), sădind totodată în mintea tinerilor dragostea pentru tradițiile care însoțesc aceste evenimente.

Versurile din volumul *Poezii pen-*

tru școlari și mai mici, dar și mai mari sunt de factură clasică, exprimând în ritm și rime, dragostea autoarei pentru tinerii care constituie viitorul acestei țări. Ceea ce aduce nou acest volum de versuri semnat de Elis Râpeanu este universul de lumină, dragoste și candoare, înmiresmat de radiațiile florilor, care transfigurează sufletele cititorilor.

Cartea legilor nescrise

Marcel LUCACIU

Viața ne poartă, adesea, prin epoci și colțuri de lume, fără să bănuim vreodată unde ne va găsi, pentru a ne lua tributul, Întunecata Doamnă. Vom dispărea, neștiuți de nimeni, ca frunzele purtate de vântul tomativ în tainicele unghere ale pădurii sau vom lăsa câte-va urme adânci, ca să ne întoarcem, cândva, mai tineri, mai frumoși, mai puternici?...

Au trecut patru ani, de când a plecat dintre noi prozatorul, dramaturgul și eseistul Ștefan Goanță (11 martie 1933 – 19 octombrie 2010). A trăit, cel puțin, în două lumi diametral opuse: înainte și după 1989. Cărările vieții i-au fost pe cât de aspre, pe atât de întortocheate, cu suișuri și coborâșuri, cu răstimpuri de tăcere și glorie literară. S-a născut în Dobrogea, a copilărit în Oltenia, a ajuns în Transilvania (la Zalău) și ultimii ani i-a petrecut în Banat (la Liebling).

A publicat romane, nuvele, proză scurtă și teatru deopotrivă sociale și mitologice, aproape toate purtând amprenta unui timp înflăcărat și revolut: *Altarul de nisip* (1993), *Patul de zăpadă* (1995), *Vinul de piatră* (1997, zece nuvele și un roman), *Zodia Țărului* (1998), trilogia *Popescu E. Napoleon* (1999-2001), *Teatru* (2002), *Moartea e facultativă* (2003, proză scurtă), *Vinul de piatră* (2008, trei romane). Postum, i-au apărut volumele: *Miorița. Domnul de Rouă* (2010, eseuri, în colaborare cu Irina Goanță), *Am fost publicat* (2011, proză scurtă), *Ștefan Goanță văzut de contemporanii săi* (2012), *Epigrame* (2012). Așadar, o vastă și complexă operă ce se îmbogățește, permanent, prin grija susținută a doamnei Irina Goanță (soția scriitorului) din inițiativa căreia au fost înființate *Fundația Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”* și *Simpozionul Național „Convergențe culturale”*.

Asemeni multor scriitori, Ștefan Goanță a cochetat cu publicistica, încă din tinerețe, semnând articole, recenzii, editoriale sau reportaje, în diferite ziare și reviste din țară: *Flamura Prahovei*, *Ateneu*, *Universitatea*, *Luciafărul*, *Rostirea Românească*, *Familia*, *Cronica*, *Tribuna*, *Steaua* etc. În anul 1990 a lucrat, efectiv, în redacția unui ziar din Zalău (*Graiul Sălajului*) și a colaborat, ulterior, la *Sălajul Orizont* (1994-1995), unde a avut și o rubrică permanentă: *Legi nescrise*.

Prefațat de Constantin Zărnescu, volumul *Încrustații* (Editura Eubeea, Timișoara, 2014) întregeste profilul moral și spiritual al prozatorului Ștefan Goanță, selectând - riguros - tabletele apărute în cele două cotidiane sălăjene. Cu multă modestie, autorul a precizat, la vremea respectivă, că scrierile sale sunt „o suită de adnotări extrase din trăite, auzite, citite, succinte complementarizări la marele adevăr care a fost spus: suntem singurul popor din această zonă care s-a născut

creștin”. Totodată, prezentând cu minuțiozitate „datini-obiceiuri, practici-ceremoniale, ritualuri și eresuri, unele precreștine” și încercând să le „decodifice”, Ștefan Goanță a nutrit convingerea fermă că „trebuie să ne retrăim trecutul, să-i retrăim viața săvârșită în virtutea unor LEGI NESCRISE - dar bine cunoscute odinioară -, legi temeinicite în oamenii acestui pământ prin propriile lor puteri inspirate de marea Putere, CREDINȚA”.

Tematica acestor tablete (atipice) este una foarte generoasă. Mai întâi, e viața satului (de tip tradițional) și, implicit, a țăranului român care nu se mai simte, de mult, „acasă”; un țăran greu încercat de „privatizata minciună”, de poleiala așa-zisei civilizații, de păcăleala lumii moderne: „Unicului și indivizibilului Păcală, nomenclaturist, neo, cripto, oricum, ins depășit, îi iau locul păcălitori moderni, profesioniști tot mai divizibili, cu funcții mari și buticuri mici sau mari, fără haz și har, dar cu necaz și amar” (*1 Aprilie*). Apoi, sunt descrise, pe un ton blajin și nostalgic, sărbătorile religioase (*Floriile*, *Paștile*, *Rusaliile*), cu semnificațiile lor profunde, cu farmecul inconfundabil și nealterat, de la țară. Spre exemplu, de *Florii* „se duc și se aduc de la biserică flori și crenguțe verzi, se pun la porți și la icoane pentru sănătatea pământului (...); în unele locuri, se duc la biserică și se împart copiilor colăcei (cocuți) în forma bustului de om”. Uneori, cu smerenie, e înfățișată liturghia din *Noaptea Învierii*: „Momentul apoteotic (...) este chemarea preotului spre făclia pe care o ține în mână în fața altarului; *Veniți de luați lumină!*” Alteori, se insistă asupra conotațiilor ce sunt atribuite lumânării, în diferite împrejurări (la botez, cununie, înmormântare): „Lumânarea prelungeste în noi lumina divină care ne domină până și moartea pământeană”. Nu lipsesc, de aici, câteva legende (*Povestea cântecului*, *Drumul robilor*) și nici obiceiurile populare calendaristice (*Craiul sămănătorilor*, *Măsurușul* de la Pria, *Cununa*) sau dansurile ritualice precum *Călușul* ori *Călușerul Transilvan*.

Din nefericire, zestrea pe care ne-a lăsat-o țăranul nostru (cuvânt ce derivă, nu întâmplător, din emblematologia țară) este pe cale să se piardă, irevocabil, în fața „noilor mode”, în fața plecărilor masive spre „alte țări, de soare pline”, în fața europenizării cu orice preț: „Avem în diaspora oameni care și-au luat România cu ei sau au uitat-o. Acum, când motivul libertății morale nu mai există (din păcate, nu și cel al celei materiale), se pleacă și se vrea să se plece (...). Dar mirajul țărilor unde umblă câinii cu covrigi în coadă este determinat și de altceva. Totalitarismul ne-a făcut cel mai mare rău care se poate face unui popor: ne-a stricat oamenii (...) Un guvern se poate schimba cu altul mai bun într-o zi.

Dar mentalitatea unui popor? Câte generații vor trece până la vindecare? E mai bine să intrăm în Europa, dar rămânând acasă” (*Ubi patria, ibi bene*).

Sunt multe formulări memorabile, în țesătura ingenioasă a fulgurantelor notații ori a laconicelor (micro) monografii, care au constituit „mirabila sămânță” a romanelor de mai târziu. De pildă, Crucea „a devenit patul de moarte a lui Hristos”; Lumina este „întîia minune cerească”; Turnul Babel e „prima nebunie colectivă”. Până și replica „omului de tip nou”, „omul-pițigoi” (dintr-o superbă tabletă ce are alura unei fabule) amintește, oarecum, de bătrânul Ioan Cucu din *Vinul de piatră*. „Omul - pițigoi” n-a auzit celebra vorbă din popor: „Cum să câștigi dacă îți pierzi tot timpul muncind?” El asistă, neputincios, la metamorfoza semenilor lui care, acum, sunt „granguri, grangurițe sau granguroaie cu butic” (uliul, vrăbioiul, cucul, pupăza și cioara). Bietul pițigoi a fost și a rămas „insectivor”, dar „se teme că va ajunge ierbivor sau aerovor...”

Prin urmare, dincolo de tematica folclorică, etnografică, religioasă există și o latură social-politică a tabletelor lui Ștefan Goanță, prezentă, mai degrabă, în cea de-a doua mare parte a volumului, parte ce cuprinde glosări ironice, sarcastice și caustice, din anul 1990; anul declanșării originalei democrații și al (e)ternei tranziții. Prima remarcă a romancierului e aceea că „a venit libertatea și cu ea marea dezlănțuire a cuvântului”. Odată cu libertatea au început să apară, însă, *liderii* („de scări, de balcoane, de stradă, de orice”) și *zvonarii* ce lansează știri „care să-i propulseze în rândul întâi” (*Zvonuri și zvonarzi*). Autorul observă și analizează, cu luciditate, peisajul politic, persiflează abundența „mi-

cilor privațiști”, minunata campanie electorală ce constă în „arta demolării” unor persoane de dragul unei „bucăți... de parlament”, statul la mitinguri (unde nu se știe dacă „se stă pe idealuri sau pe dolari”) și, mai ales, tânăra democrație ce „are numai trup efemer de vorbe și nu de fapte” (*Dilemă? Nu*). Cât despre țărănul de altădată, el s-a transformat în „navetistul de azi (...), un individ suspendat între două lumi: satul pe care l-a iubit, dar din care a trebuit să plece, și orașul, ori șantierul care l-au primit fără dragoste” (*Buletin fără identitate*). Din vacarmul politic, abia mai răzbat câteva imnuri religioase (*Tedeum 1, 2, 3, 4*), în vreme ce reîntorcerea la aceleași mari sărbători creștine capătă, pe alocuri, rezonanțe testamentare: „Învierea ne-o pregătim trăind și ne-o începem cu întâia clipă a morții, când, fără să mai fim ai noștri, rămânem întru totul ai celorlalți spre a ne trăi de drept sau a ne ucide de drept” (*Învierea*).

Nu frământările politice, sociale, economice sunt importante în această carte care s-a vrut (și a reușit să fie) una despre legile nescrise, adevăratele legi pe care le-a instituit, din veac în veac, poporul român, ci simplitatea Omului din satul arhetipal și rostul său într-o lume „întoarsă pe dos”; frumusețea tradițiilor și a obiceiurilor populare; magia descântecelor și puterea Credinței, a Luminii celei adevărate. Construite ca un amalgam (bine articulat) de gânduri, imagini și ritualuri străvechi, *Încrustațiile* lui Ștefan Goanță sunt, rând pe rând, tablete, litanii, imnuri, poeme, portrete, caractere, fabule și chiar pamflete. Ele reprezintă mărturiile unei istorii trăite, ardent, și totodată dovezile scrise ale dragostei de neam și de țară.

Caiete Silvane. Credem în cultură! De 10 ani

Regulamentul Concursului de debut al Editurii „Caiete Silvane”

Editura *Caiete Silvane*, editura Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituție a Consiliului Județean Sălaj, organizează concursul anual de debut, **ediția 2015**, cuprinzând următoarele secțiuni:

- Poezie;
- Proză;
- Critică și istorie literară;
- Eseu.

Manuscrisele, în limba română, participante la concurs vor fi expediate, cel târziu până în 15 februarie 2015, în format electronic (pdf sau doc) pe adresele caietesilvane@yahoo.com sau office@caietesilvane.ro sau prin poștă, în format printat, însoțite de varianta în format electronic, la adresa Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11 (cu mențiunea pe plic pentru Concursul de debut al

Editurii „Caiete Silvane”).

Manuscrisele trebuie să aibă: cele de poezie, maxim 50 de pagini (format A4, corp de literă 12), cele de proză/critică literară/istorie literară, maxim 400.000 de semne, iar cele de eseu maxim 300.000 de semne. Lucrările declarate câștigătoare (de un juriu format din personalități ale lumii literare) vor fi anunțate la Zilele revistei „Caiete Silvane” (martie 2015) și vor fi publicate la Editura „Caiete Silvane” până la ediția următoare a Zilelor menționate. Sunt acceptate și manuscrise ale autorilor care au fost incluși anterior în antologii sau au publicat în volume colective.

Premiile concursului constau exclusiv în publicarea volumelor (la cele patru categorii menționate).

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Relații suplimentare pot fi obținute la telefon 0724570646 sau prin email la adresele: caietesilvane@yahoo.com; office@caietesilvane.ro.

Ștefan Goanță și Sălajul

6. Zalău - Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Sălaj

(septembrie 1976 - februarie 1990) III

Irina GOANȚĂ

Prin însăși natura postului pe care îl ocupa, Ștefan Goanță era nelipsit din juriile care făceau selecția formațiilor artistice pentru fazele superioare ale Festivalului Național *Cântarea României*, fie la concursurile adulților, fie la cele ale copiilor și tinerilor. (Foto 1) Era îngrozit nu numai de antitalentele care urcau pe scenă - „nu erau vinovați oamenii, ci aceia care îi aduceau pe scenă și îi obligau să cânte fals” -, ci și de incultura „organelor”. Un secretar de partid de la IAIFO - Zalău i-a cerut, când era la Casa de Cultură a Sindicatelor, să înființeze câte un cor pe fiecare schimb, iar un altul, dintr-o comună mare, l-a întrebat: „cum de cântă oamenii așa fără să bea nimic?” Ca să nu piardă vremea, cât durau aceste simulacri de spectacole, scria epigrame: „Regizorul formației de teatru din Ileana cu piesa *«Testamentul»* - Ca regizor, ce să zic?/ Nu prea ți-am simțit talentul./ Și asta n-ar fi nimic,/ Dar ți-ai semnat „Testamentul”./ *Brigăzii artistice din Rus care a cântat mult* - Nu prea știi ce v-ați propus,/ Dar ați scos un grand efect,/ Demonstrând în jos și-n sus/ Cum se scoate-un fals perfect./ *Zalha - cu Uriașii* - Parcă-ar fi ceva aici/ Au rămas pe scenă pași,/ Dar parcă sunt de pitici,/ Nicidecum de uriași./ *Poiana Blenchiu - piesa de teatru «Patru cuscri și-un flăcău»*- Patru cuscri, un flăcău/ Actori parcă cinci sau patru/ Numeric parcă nu-i rău/ De era și-un pic de teatru.../ *Colonelului Șerban, Casa Armatei* - Asta, da, colaborare/ Și zău că îmi e pe plac/ Am trasat ferm, sarcini clare/ Eu doar zic - iar alții fac./ Orice lucru, vă repet,/ Și-ndată vă fac și-o schiță/ Spre a fi clar și concret,/ Să aibă și-o... periniță./ *Dirijorul Ardeleanu, Casa Armatei* - Știe toată emisfera/ Cel mai bun cor de steliști/ E al meu, primul pe Terra,/ Că e făcut din teriști./ Este numai lent major,/ Dar discutând muzical/ Eu o declar tuturor/ Că e deja... general. / *Lui Sergiu Vitalian Vaida* - Sergiu a găsit bastonul/ Nu-n raniță, nici pe stradă,/ Deși-a ignorat dictonul,/ E comandant de... *brigadă*./ *Lui E. Bulugea, autorul piesei «În vâltoare»* - Neică Gici, «În vâltoare»/ E-ntr-o vâltoare ce crește./Nu știi de scapă sau moare,/ Dar e clar că... nu plutește./ *Lui L. Pașca, regizor la spectacolul «Haba cepelor»* - Haba asta de legume/ Mi s-a părut nesărată/ Și face ca preț și nume/ Cât o ceapă degerată... *Lui T. Topan, poet, iubitor de încercătură metaforică*- Jugaștri, păsări, cu grămada/ Ai grijă, Tudore, că-i jale/ Și poți apoi să-l bați cu spada,/ Se-ndoaie Pegasul de șale. *Brigăzii artistice de la Coop. Meșteșugărească Șimleu care a evoluat după «Sergentul» lui Pașca* - Au venit și fetele/ Să dea probă de talent/ Și am zis văzându-le/ De ce nu le-mpuști, sergent?”

Același lucru îl făcea și la spectacolele prezentate de licee: „1. Piesa voastră e grozavă,/ Ce suflu nemuritor!/
 Pentru suflu-i dăm pe tavă/ Nota zece... la sufleor...//
 2. V-am văzut «Opinia»/ Sigur, opinia voastră,/ I-am sesizat linia,/ Dar de-ați ști-o și pe-a noastră...//
 3. Teatrul e ce e, se știe,/ Stimați dascăli, dar voi știți?/
 Oricum, văd cu bucurie/ C-ați învățat să citiți. 4. Ce-i nou la voi în spectacol?/
 Lipsa de sufleor e golul./ Știți de ce-i acest miracol?/
 Voi vă citiți *solo* rolul”¹.

Foto 1. În juriu - de la stânga la dreapta: Al. Oniț, dl. Nistor, reprezentant național, Ilie Luca, Ștefan Goanță

Din tot ceea ce se perinda prin fața juriului, Ștefan Goanță alegea echipele artistice în care întrevedea un dram de valoare și pe acestea le pregătea, de-a lungul a zeci și chiar sute de ore de repetiții, pentru concursul de interpretare *Cântarea României*. Acestor grupuri le revedea textul și uneori îl rescria, eliminând excedențul ideologic în favoarea conținutului, le regiza spectacolul astfel că, de fiecare dată, se întorceau cu lauri de la fazele naționale. Așa s-a întâmplat cu localitățile: Someș Odorhei (*Biciulitul femeilor* - ajunsese la ediția a IX-a, ca spectacol de satiră și umor), Sânmihaiu-Almașului (valorificarea legendei *Acastăi*), Călacea (grup de satiră și umor), Stârciu (*Mare nuntă, mare* - satiră și umor), Mirșid (*Porolissum, mândră vatră*- evocare), Creaca (satiră și umor), Aghireș (*Gorunul lui Mihai* - evocare) ș.a. La Stârciu, avea deja vechime cu spectacolele „Moș Cartof” sau „Vili-vili, măi!” Iată ce mărturisește prof. Maria Pavel: *A fost o mare bucurie să-l invităm pe domnul Goanță la școala noastră. Ne-am calificat la etapele superioare, județene și naționale, în cadrul Festivalului „Cântarea României”, mai ales, cu brigada cultural-artistică am participat la cinci etape naționale. Textele erau inspirate din viața țaranului cu toate relele epocii comuniste, dar cu atâta subtilitate erau create, că foarte greu cine le auzea le și înțelegea, având o filozofie*

Foto 2. Miniaturi cu grupul de satiră și umor - serviciul Pază; al doilea din dreapta, Ștefan Goanță

proprie. Ne-am mirat și noi cum cenzura de atunci nu se „prindea” de sensul satiric al textelor. Îi adresăm un cuvânt de mulțumire, recunoștința și stima noastră pentru tot ceea ce a făcut pentru oamenii Sălajului, pentru că ne-a scos din anonim, că am ieșit în lume pe marile scene din Ardeal, că am obținut diferite premii, pentru frumoșii ani ai tinereții. Cu grupul de satiră și umor de la Căminul Cultural din Stârciu a lucrat încă din anul 1979, când această formație a fost premiată la etapa republicană a Festivalului, care a avut loc la Deva.

În urma acelor „tregeri în revistă”, înșiruiți de grupuri artistice de toate felurile, își comunica impresiile și observațiile în presa județeană, care era mult mai „critică” decât presa de astăzi. Dacă formațiile folclorice sunt mai bine reprezentate datorită faptului că interpretii cunosc anticipat repertoriul (cântecul, dansul, obiceiul) și trăiesc în compania lui și în afara spectacolului, formațiile de teatru, de brigăzi artistice și altele nu se ridică la nivelul așteptat [...] A lipsit ideea de spectacol, varietatea mijloacelor de materializare scenică, lucrul cu interpretii, concepția regizorală [...]² Altădată, lucrurile se schimbă: Dar ceea ce a conferit întrecerii caracterul de mare spectacol a fost înaltul nivel de exprimare artistică. Remarcăm și cu acest prilej contribuția deosebită a unor absolvenți ai Liceului Pedagogic din Zalău care, [...] încadrându-se cu sufletul și priceperea în efervescența vieții rurale, reușesc să fie dirijori de cor sau de grupuri vocale, instructori și interpreți valoroși, oameni care își înțeleg menirea de făclieri în viața satului...³ Mulți intelectuali ai satelor, din comoditate, sau poate din alte motive, preluau obiceiuri populare în stare frustă și le puneau în gura unor interpreți, mai mult elevi, fără să contribuie cu ceva la pregătirea textelor pentru scenă, la regie sau măcar la costumație, dar își dădeau cu mândrie numele ca instructori ai diverselor grupuri artistice și erau mândriți dacă nu-și regăseau numele printre cei evidențiați în presă sau aleși pentru o etapă superioară a competiției. Aceștia nu realizau că și spectacolul este un act de creație: Să nu uităm [...] că orice act artistic trebuie să fie prin el însuși un act de creație, care presupune o concepție regizorală proprie, o expresie artistică proprie și o exprimare scenică cel puțin la valoarea conținutului ales ca text al mesajului ideatic-

estetic⁴.

În Zalău, am fost martora multor ineptii. Pentru a-și bifa funcționărește acele așa-zise „măsurii” menite să sporească activitățile cultural-artistice în municipiu, secția de propagandă a partidului chema la sediul ei dascăli din școlile orașului și îi repartiza la instituții și întreprinderi ca să constituie și să instruiască diverse formații artistice. Îi cunoșteam pe toți și vedeam în ei posibili spectatori, nicidecum regizori sau textieri. Care era rezultatul?! Totul se oprea la această repartizare, iar unitățile respective aveau activitate artistică pornită spontan din interior. (Foto 2) Pentru mai multă siguranță, îl invitau pe „domnul Goanță de la Cultură” și problema era încheiată. Tre-când însă peste toate, cu certitudine putem afirma că, atât în orașe, cât și în unele comune, era posibilă, aproape oricând, realizarea unor spectacole bogate și variate, deseori cu certe virtuți etico-estetice. O mențiune aparte merită orașul Jibou care, prin oamenii locului, Andrei Mureșan, Viorel Tăutan, Liviu Petriș, Victor Pinteș, doamna Mureșan ș.a., se bucura de o efervescență culturală fără egal în județ. Aici, brigada artistică și grupul de satiră și umor erau la ele acasă: De altfel, în orașul Jibou, brigăzile artistice – aceste oglinzi retrovizoare ale activității și, în același timp avanposturi anticipative – angajează de mulți ani ample dialoguri cu publicul, colocvii ale ideilor exprimate prin mijloacele genului⁵.

Asemenea învățătorilor și profesorilor, cei care lucrau în instituțiile de cultură – majoritatea fiind tot cadre didactice - urmau, periodic, cursuri de perfecționare, în cadrul cărora aveau obligația de a prezenta aspecte practice ale domeniului coordonat. Într-un an, Ștefan a lucrat, la Gâlgău pe Someș, cu directorul școlii, profesorul Suciș (și director al Căminului Cultural), și cu profesorul de muzică, Vasile Pașca, dirijorul corului, pentru cursul de perfecționare al metodiștilor care aveau în fișa postului activitatea literar-artistă, curs patronat de Centrul Național de

Foto 3. Gâlgău pe Someș - Ștefan Goanță - stânga cu prof. Suciș

Foto 4. Ștefan Goanță, stânga - Vatra Dornei

Perfecționare de la București. Stătea acolo zile și nopți pentru repetiții la teatru pentru ca, în final, reprezentantul Centrului de la București să vină și să aprecieze modul de lucru, activitatea în ansamblu desfășurată de metodistul județului și să stabilească dacă este capabil să rămână în continuare pe post. (Foto 3) Evaluarea muncii metodiștilor cu probleme de literatură de la Centrele de Îndrumare județene s-a făcut, în acel an, timp de aproape o săptămână în cadrul seminarului organizat la Vatra Dornei. (Foto 4)

Până în anul 1982, am condus activitatea cercului de etnografie și folclor de la Casa Pionierilor și era necesar să găsec o modalitate de finalizare a acesteia. La început, am inițiat confecționarea costumelor populare din zona Buciumi, la cercul de artizanat, i-am rugat pe Vasile Bucur, coregraf la Centrul de Îndrumare, și pe profesorul de muzică Viorel Jecan, de la Școala Generală nr. 1 din Zalău (astăzi, Școala Gimnazială „Iuliu Maniu”), să mă sprijine în realizarea unui micro-ansamblu de cântece și dansuri populare care să-i cuprindă pe copiii talentați din municipiu. Costumele populare le-am folosit atât la ansamblu, cât și la spectacolul *Horea lui Radu Oarghea*⁶, adaptare pentru scenă a legendei din Pericea realizată de Ștefan Goanță. Mai târziu, am organizat copiii care frecventau cercul meu în două grupuri, unul cu vârste între 8-10 ani și altul, de la 11 ani în sus, dar și în funcție de preferințe. Am pus în scenă două texte scrise de Ștefan Goanță, special pentru acești copii, pe care îi cunoștea din spectacolele regizate de el la Casa de Cultură a Sindicatelor. Cu cei mici, am realizat grupul de satiră și umor, *La ziua lui Viorel*, iar cu cei mari, montajul literar-muzical *Țara lui Dor Voinicul*, în care, atât versurile, cât și muzica îi aparțineau lui Ștefan Goanță: *Nu pâinea ne-a săturat,/ Nu apa ne-a adăpat,/ Că din astea, rele, bune,/ Are oricine pe lume. Pe noi dorul ne-a născut,/ Ne-a hrănit și ne-a crescut/ Cu mâinile lui curate/ Și duioase și bărbate.* Aceste două formații artistice au ajuns în etapa republicană unde s-au confruntat cu cele mai bune din țară. În timp ce spectacolul *Țara lui Dor Voinicul* se

derula pe scena Teatrului din Piatra Neamț, am primit vestea de la Drobeta-Turnu Severin, unde erau în competiție formațiile de satiră și umor și cele muzicale, că „piesa” (așa a fost receptat grupul de satiră și umor) *La ziua lui Viorel* a luat locul I. *Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei din Zalău s-a prezentat foarte bine cu montajul literar-muzical „Țara lui Dor Voinicul” și cu un colectiv de satiră – „La ziua lui Viorel” n.n. - (textele și regia ambelor formații aparțin profesorilor Irina și Ștefan Goanță). Textele bine concepute și scrise, originalitatea punerii în scenă, ca și interpretii judicios aleși dau forță și culoare acestor colective...⁷ (Foto 5) Conf. univ. Iuliu Silaghi, președintele juriului: ...M-au impresionat în mod deosebit [...] montajul și colectivul satiric al Casei Pionierilor și Șoimilor Patriei din Zalău⁸. Fiind la capitolul „copii”, trebuie să amintesc spectacolul televizat *Din stejar, stejar răsare*, filmat la Obeliscul de la Guruslău și la stâncile (*Cheturi*) de la Gâlgău Almașului, parte a unui concurs interjudețean al copiilor, o valorificare scenică a unor legende sălăjene. (Foto 6)*

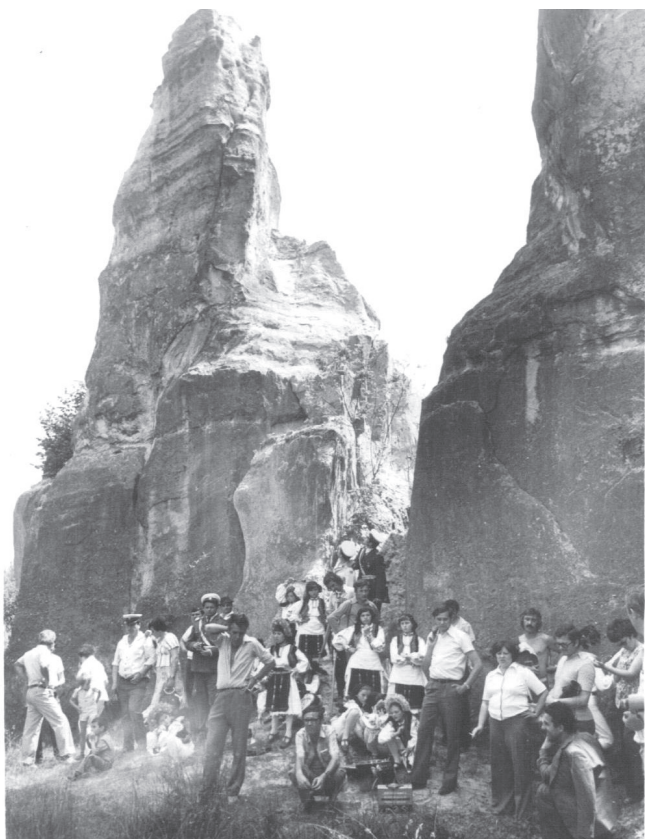
Pe de altă parte, Ștefan Goanță colabora foarte serios cu Casa Armatei din Zalău. Numai cu disciplina impusă de șeful acestei instituții, col. Mihai Șerban, și cu profesionalismul locotenentului de atunci, Ardeleanu, șeful fanfarei, a reușit să pună în scenă, după propriile idei, spectacolul *La cumpăna zărilor*, o prelucrare de proporții pentru scenă a legendei „Negurul”, descoperită în satul Șimișna, prin anul 1972. (Foto 7)

Era un om controversat Ștefan Goanță? *Da*, mărturisește el, și motivează: *Am fost întotdeauna un om cu măsură mare la toate, și la bune și la rele. Din cauza asta, eram prea direct, prea deschis, dificil, nedigerabil. Paradoxal, și când făceam ceva rău, încercam să fac acel lucru bine. După Revoluție, am primit și amenințări cu moartea. Eu, cel mai mic în ierarhia culturală a județului, cu mulți șefi peste, eram singurul acuzat de „Cântarea României”... Cert este că cei din jur nu te iartă când faci ceva ce vor și ei să facă, dar nu pot...⁹ În sinea lui, în profunzimea eului său, sunt absolut sigură că nu a fost un om controversat. Și-a dorit să fie cu adevărat un OM, a urmat un drum știut și simțit numai de el și, dacă uneori și-a încălcat principiile, a făcut-o pentru a-și salva idealul, acela de a ajunge ceea ce și-a dorit întotdeauna – un scriitor perceput ca atare. Căci, afirma Ștefan Goanță: „Gogorița cu provincialismul – unii confundă provincialitatea geografică de facto cu un pretins spirit provincial, de parcă legătura cu Centrul ar depinde încă de căruța de poștă – este o speculație*

Montajul literar-muzical al Casei pionierilor și șoimilor patriei din Zalău

Foto 5. Casa Pionierilor Zalău - Țara lui Dor Voinicul - scenă din spectacol

Foto 6. Filmări la Cheturi – Gălgău Almașului;
în prim-plan, Ștefan Goanță și Eugen Patriche (jos)

exacerbată de veleitari temători care cred că talentul și pasiunea sunt furnizate exclusiv de Capitala în care dumnealor își caută domiciliul cultural stabil”¹⁰.

Era solicitat peste tot, mai ales, când era vorba de spectacole televizate. Veneau la el cei îndrituiți să se ocupe, la instituțiile unde lucrau, de activitatea culturală și-i cereau sprijinul, dar acest sprijin însemna implicare totală, de la scrierea textului, la regie până la finalizarea spectacolului sau momentului artistic. Ce-i drept, nu era manifestare artistică de nivel județean sau republican care să nu i se încredințeze spre realizare, de la text până la finalizare. S-a întâmplat într-o primăvară să fie prea obosit și, la sugestia vecinei noastre, medicul Marta Laurean, doctor în psihiatrie, s-a internat la Spitalul vechi din Zalău, dar nici acolo n-a avut liniște. A fost vizitat de secretarul de la UTC ca să realizeze un scenariu pentru un concurs televizat al C.J. UTC Sălaj și de reprezentantul Comitetului de Cultură pentru spectacolul festiv de 1 Mai. De la Comitetul Județean de Cultură, doamna „președintă a tuturor culturilor din județ”, l-a denunțat la partid, spunând că „Goanță e în grevă”. Acum, lucrăm și eu la Cultură, vedeam ce se întâmplă și am insistat să se retragă la Nucet măcar pentru două săptămâni ca să se relaxeze, să-și revină atât fizic, cât și psihic, ceea ce a și făcut. Împreună cu Sergiu Vitalian Vaida, ne-am dus la Nucet, tot cu el am fost în vizită și apoi, la finele șederii acolo, s-a reîntors acasă, parțial refăcut, adică mai liniștit, dar a luat-o de la capăt.

Deși un singuratic, Ștefan Goanță era un neîntre-

cut conviv. Îmi vorbea mereu despre întâlnirile nocturne cu ziaristii din Zalău și cu alți oameni de cultură, care se încheiau cu „Deșteaptă-te, române” aproape de fiecare dată. Prin epigramele adresate colegilor, mesenilor la petreceri, întreținea buna dispoziție. Se pare că, în anii mai de început oamenii abia așteptau să fie liberi, să se întâlnească în afara orelor de serviciu, își petreceau revelionul în grupuri mari, la Casa Orășenească de Cultură sau în sala mare a Bibliotecii Județene. Ștefan Goanță le dedica epigrame tuturor celor prezenți, de la femeile de serviciu, până la șefii instituțiilor, precum și oaspeților veniți la revelionul de la „cultură”, considerat „nemaipomenit și nemai-întâlnit”. Același lucru se întâmpla și cu prilejul aniversărilor, care s-au ținut lanț cam până la mijlocul deceniului al optulea, sau când aveau loc pensionări, acestea din urmă fiind mai puține. Pe masa lui de lucru, au rămas epigramele mai vechi și mai noi, o listă lungă cu idei pentru alte epigrame, cu intenția de a le face publice. N-a mai reușit, dar am făcut-o eu, prin editarea volumului *Epigrame*, în 2012, la Editura „Casa Cărții de Știință” din Cluj-Napoca, prefațat de Constantin Cubleşan și purtând moto-ul „În cultură nimic nu trebuie pierdut, totul trebuie transmis și reînnoit” (C.Noica), text aflat printre hârtiile autorului.

Foto 7. Casa Armatei, Zalău - La cumpăna zărilor -
scenă din spectacol, central, Ștefan Goanță

- 1 Goanță, Ștefan, *Epigrame*, Editura Casa Cărții de Știință, 2012;
- 2 Goanță, Ștefan, *Posibilități egale, realizări total diferite*, în „Năzuința”, 15 noiembrie 1980, p. 6;
- 3 Goanță, Ștefan, *O investiție de alese sentimente*, în „Năzuința”, 13 decembrie 1980, p. 6;
- 4 Goanță, Ștefan, *Interpretarea, act de creație artistică*, în „Năzuința”, 19 martie 1983, p. 2;
- 5 Goanță, Ștefan, *La Jibou, au cuvântul brigăzile artistice*, în „Năzuința”, 4 februarie 1984, p. 2;
- 6 Goanță, Ștefan, *Memoria Sălajului*, ediția a II-a, mss;
- 7 Velichi, Adrian, *Mesaj cu multiple valențe educative transmis de tineretul școlar al Sălajului*, în „Năzuința”, anul XII, nr. 1088, 11 aprilie 1979, pp. 1-2;
- 8 Ibidem.
- 9 Petrean-Păușan, Ileana, *Ștefan Goanță – 70*, în revista „Silvania”, serie nouă, anul II, nr. 1-2 (5-6) iunie 2003, Zalău;
- 10 Goanță, Ștefan, *Correspondență*, mss.

Perspective religioase și magico-rituale:

Crăciunul în satele sălăjene

Camelia BURGHELE, Olimpia MUREȘAN

Pentru țaranul român, sărbătorile erau atât de importante încât se credea că întreg calendarul era ordonat în funcție de sărbători. Sărbătoarea configura un timp sacru, o zi dedicată lui Dumnezeu, care, prin sacralitate și credință se deosebește de celelalte zile dedicate omului și muncii. Judecată astfel, sărbătoarea întrerupe șirul zilelor de muncă, adică timpul profan, și dă un caracter ritmic curgerii timpului. Altfel spus, sărbătoarea, în concepția tradiției populare, fixează, deosebește și leagă părți ale timpului, pentru a-i da acestuia un ritm ordonat, o curgere firească¹.

Sărbătorile erau marcate cu ambele lor componente: religioasă și magico-ritualică și configurau un moment special, pentru că la sărbători participa tot satul. Sărbătorile se defineau între planul real – mersul la biserică, primenirea spirituală, trăirea pleneră a miraculosului, odihna, distracția – și săvârșirea unor acte cu caracter magico-ritualic: ocrotirea de strigoii sau anihilarea acestora prin scenarii apotropaice, practicile divinatorii, scenariile magico-ritualice aducătoare de noroc.

Oamenii se primeneau de sărbători, și sufletește și trupește, dar la fel se primenea și casa; apoi se făceau mâncăruri speciale și se performau toate acele obiceiuri care aveau menirea să îi sfințească pe toți ai casei și să facă din sărbătoare un eveniment cu caracter special în viața satului tradițional².

Pregătirea casei de Crăciun și făcutul colacilor: hărnicia și priceperea femeilor

În preajma Crăciunului, femeile erau ocupate cu pregătirea casei de sărbătoare și cu prepararea mâncărurilor: „În săptămâna Crăciunului, femeile pregăteau casele de sărbătoare: femeile, cu tot frigul care bănuie, scot toate afară din casă ca să vâruiască, să ungă

pe jos, să spele ferestrele, vasele și toate obiectele din casă, să scuture hainele de praf”, iar „cu o zi sau două înainte de Crăciun, femeile pregăteau bucatele de sărbători: pregătesc mâncarea pentru sfințele sărbători, zicând că-i păcat să lucrezi în sărbători. Femeile fac colaci, covrigi pentru copii și colacul feciorilor care-i mai mare ca o pâine și-i frumos împletit cu mai multe rânduri de aluat”³.

În schimb, de Crăciun, aluaturile făcute în gospodăria erau mult mai rafinate și mai pretențioase. Acum se făceau o diversitate de colaci, coci, cocuți, împletituri, pupeze și multe alte tipuri de coptături de calitate. Femeile coceau mult în această perioadă, astfel încât cuptoarele de pâine erau foarte solicitate. Coptul în ajunul Crăciunului era unul dintre prilejurile pentru întâlnirea mai multor vecine la un singur cuptor: „Știi când bagă în cuptor careva, pe-aci, pe-aproape, și te duceai și tu acolo. Și dacă mâni coceai tu, apoi veneau la tine alte vecine cu câte o teșșie de pită, ori colaci”⁴.

Se cocea mult și pentru că în perioada sărbătorilor de iarnă femeile nu mai umblau să coacă pâine: „De la Crăciun la Bobotează nu să mai cocea. Făceam pită să ne-ajungă și nu mai coceam până după Bobotează”⁵.

Și colaci se coceau mulți, pentru că trebuiau să ajungă și pentru consumul din casă, dar și pentru colindători. De cele mai multe ori se făceau colaci diferiți, mai mari pentru ceata feciorilor și mai mici pentru copii. În familiile unde erau fete de măritat se făceau colaci pentru feciori: „De la 13 ani în sus fetele fac colacul pe care-l dau feciorilor colindători. Din aluatul dospit se lua o bucată din care se taie cu cuțitul bucăți mai mici care se făceau cu mâinile forme rotunde lunguiețe. Se împleteau două suluri de aluat care se puneau împrejurul aluatului rămas. Unele fete puneau pe mamelelor să decoreze colacul cu struțuri” (Tămășești)⁶.

Tot în pragul Crăciunului, casa este pregătită de sărbătoare: „De Crăciun să pun ștergurile pe pereți, după icoane ori după blide, să scot țolurile de lână și fețele de pernă cele bune, de sărbătoare”⁷ și toată casa este pregătită în raport de timpul festiv al sărbătorii. Inițiată tot de femeile din familie, pregătirea estetică a camerelor din casă cu ocazia marilor sărbători era un bun prilej pentru etalarea îndemnării fetelor, cele care se puteau mândri în fața celor care intrau în casă cu această ocazie cu priceperea, îndemnarea și acuratețea cu care stăpâneau îndeletnicirile feminine casnice, mai ales țesutul și cusutul.

Oamenii se primeneau de sărbători, și sufletește și trupește, dar la fel se primenea și casa; apoi se făceau mâncăruri speciale și se performau toate acele obiceiuri care aveau menirea să îi sfințească pe toți ai casei și să facă din sărbătoare un eveniment cu caracter special în viața satului tradițional⁸.

„La sărbători, tare fain gătam casa, mai ales patru: puneam pă pat lipideauă mândre cu cipcă, țoale frumoase, în coște și puneam pă el perne, nouă, așe: trii, șase, nouă, tăte cu fețe mândre, așe să găta patru. Și puneam pă perete șterguri mândre, țasute în război, după bilde, tăt după două blide puneam o ștergură, că erau așe, mai mari făcute, și puneam tăt după două blide o ștergură lungă. Și puneam blidele dese, să fie faine. Și puneam pă după ele șterguri și era împodobi-tă casa de numa – numa. Așe era la Paști și la Crăciun. Unde aveai o cameră de nu ședeai vara, le lăsați acolo tăt timpul, da acolo unde stăteam și făceam mâncarea, acolo le luam jos”⁹.

„Pom de iarnă făceam din păsulă. Și aranjam fru-

mos casa de Crăciun. Făceam pom din păsulă, cu hârtie colorată și cu prime. Alții făceau pom din paie de săcară, da numa așe, ca să fie mai frumos în casă; îl acățau pe sus, așe, de frumusețe. Femeile numa atunci își puneau ștergurile la blide, de Crăciun și de Paști. Prima dată să lipea pe jos cu pleavă, și să mătura bine să fie frumos. Femeile își unjeau cu fotoghin scaunele și lădoaiele, să schimbau paiele în paturi, să puna lipideu frumos pe pat, cu cipcă, și să puna pe pat țol de lână, din ala în două culori și aveam perini, nouă, și le puneam așe: trii, trii, trii. Erau perini de-alea cosute frumos pe partea aia care să vedea. Și puneam ștergurile după blide și puneam perdele în ferestri, că noi aveam brodate, așe, cu colț.

De mâncare, la Crăciun, făceam piroște cu curechi morat cu rișcaș, că în rest făceam numa cu păsat și băgam picior afumat în mijlocu lor și erau tare bune. Și frigeam carne de porc, mai ales coaste și aveam slănină și cârnaț și aceie era cina. Și colac cu silvoit și cu brânză, da nu prăjituri, ce coptături. Și pită numa atunci făcea din fărină, în rest, numa mălai. În rest, pătură stoarsă, cartofi și păsulă. Și porcu era mic, că nu areau atunci porci mari”¹⁰.

„La Crăciun făceam colac la feciori. Făceam colac la feciori, care de care mai mândru, da nu știem care l-a lua, că nu să spunea. Să numeau feciorii între ei, înainte de Crăciun, când să tâlneau și fiecare zăcea: - Io vreau să ieu colacu de la cutare, io de la cutare. Și când vineau cu corinda, unu lua colacu, ala care era numit, da fata nu știa... io mai știem, că aveam frați și mai îmi spuneau... da altfel nu știei. Făceam colac acasă atunci, pântru feciori, deși, Doamne, rău era de fărină... da făceam colac frumos și fecioru îl lua de pă masă. Când vineau feciorii cu corinda, corindau și fecioru ala numit, lua colacu de pă masă. Apoi dacă ne plăcea de fecioru ala, era bine, da dacă nu, ne era ciudă... De-ți plăcea, de nu-ți plăcea, el o luat colacu, apui noi cât ne-am trudit să-l facem bun...”¹¹

Crăciunul: colindatul la toate casele

Informațiile recuperate din memoria celor mai în vârstă subiecți atestă indubitabil existența unei cete formate exclusiv din feciori și în satele sălăjene. De cele mai multe ori, această ceată se organiza înaintea Crăciunului și cuprindea toți feciorii din sat trecuți de 16 ani; atunci când erau două cete, prima era formată din feciorii care și-au făcut armata și o ceată ce nu se bucura de atât de mult prestigiu, a celor ce nu fuseseră luați la armată și erau mai tineri. Flăcăii aduceau cu ei un hegheduș sau mai mulți, tocmit de ei, iar uneori erau însoțiți și de cantorul bisericii, care odată cu colinda aduna și bani pentru biserică. Cetele erau conduse fie de un tizeș sau chizeș (desori ales pentru tot anul), fie de gazda de corinz fie de un răvășer sau de cel mai mare la corindă și mergeau acasă la fete, mai ales la cele de măritat, să le colin-

de. Momentul era unul extrem de important pentru stabilirea raporturilor între fete și feciori, dar mai ales pentru pregătirea premaritală a fetelor, dat fiind faptul că în acest context, al colindei cetei de feciori de Crăciun fetele mai tinere erau băgate în danț. Ele puteau apoi participa, cu drepturi depline, la danțurile de Crăciun (care aveau loc în cele mai multe sate într-un loc bine stabilit și denumit casa danțului), la vergel, la danțurile de duminica sau la habe.

Cele mai multe dintre colinde erau învățate de feciori în habă, unde le repetau împreună cu fetele. În noaptea de Ajunul Crăciunului, după slujba de la biserică, feciorii începeau colindatul. Se adunau în fața bisericii și stabileau traseul. În cele mai multe sate ceata de colindători colindă toate casele, date fiind funcțiile propițiatorice și augurale ale colindei în sine, dar popasurile mai lungi se făceau la casele unde erau fete de măritat: „La noi, la Valcău, veneau feciorii cu corinda la fetele fecioare și după ce corindau, Țilica, heghedușu, zicea câteva danțuri și feciorii băgau fata în danț. Dacă fata mai avea și alte surori sau dacă la ea erau și alte fete din vecini, erau jucate toate. Era jucată și muiera gazdei și și alte femei (neamuri, vecine) dacă erau în casă”¹².

„Înainte de Crăciun, feciorii învățau corindele, la fiecare dintre ei acasă, pe rând. Io știu cânta și amu Corinda feciorului și Corinda fetii. Cum zăceam, la Crăciun fiecare fecior care să simțea că îi fecior să tâlnea cu ceilalți feciori din sat și învățau corindele, pă rând, la fiecare acasă. Unu era numit grăitor. No, ala dirija tăta conducerea, ascultau de el. Până la urmă am ajuns și eu grăitor și așe corindam Corinda Feciorului:

Le stați feciori și ascultați,
Vedea-v-aș pă tăți umflați
Dă coaste și cârnați,
Dă găină friptă
C-a fi mai primită,
Cocoș roșu, pipărat,
Cu ochii să vă văd umflați.
Că dă când stați și corindați,
Jupânu, gazda,
Bine s-o gândit,
Bine s-o împlinit,
De-o lună și de-o săptămână
Pentru această zi bună.
Cu un colac mândru de grâu

Dăruiască-l Dumnezeu.
Da nouă, la feciorii satului,
Nu ni se pare că-i colac mândru de grâu.
Ni să pare că-i stogu cu tătu.
Stogu cu tătu nu poate fi,
Că multe unelte nu-s aici,
Paie, plevele...
Cu coasa taie grâu,
Din grâu să fac mânunți,
Dâ mânunți să face snopi,
Dâ snopi să face cuce,
Crucea să duce la o arie belită,
Ca o piele de vită...
No, așe să cânta, îi mai lungă, da io nu-mi mai aduc
aminte numa atâta.
Și mai era Corinda fetei:
D-asta-i fata, mândră fată,
Cunună d-auru-i...
Dimineața s-o sculatu,
Cunună d-auru-i...
Cofe-n mână o luat,
Cunună d-auru-i...
La fântână o alergatu
Cunună d-auru-i...
Unde cură apa-ncetuc
Cunună d-auru-i...
Încetu-ncetu, încetu-ncetu.
Cunună d-auru-i...
Să ridică-n grădinioară,
Cunună d-auru-i...
Rupse-un fir de tămâioară,
Cunună d-auru-i...
Și unu dă mintă creață.
Cunună d-auru-i...

Astea-s niște părți dă care mi-am adus io aminte din niște corinde, pă care io le-am învățat dă la niște feciori care o fost înaintea noastră. Feciorii le cântau la fiecare casă. Să duceau prima dată la biserică, la slujbă, că acolo să dădea o dezlegare. Prima dată mereau la popa acasă, apoi intrau la fiecare casă, nu era voie să rămână nicio casă necorindată, nu aveai voie să refuzi pă nimeni, nu aveai voie să refuzi, că era păcat. Fetele

să strângeau dă la una la alta și jucau și așteptau să vină feciorii. Feciorii le luau la danț și pă fete, și pă nevestele tinere, și pă fetele mai mici. Pă masă să puneau colaci și vin. Unu era gudă și ala strânjea colacii și îi ducea în spate până la o casă, îi lăsa acolo și a doua zi îi strânjea și îi ducea la casa la care să făcea danț a doua zi, și acolo să duceau colacii și îi mâncau, colacii acii adunați la Crăciun”¹³.

„La Crăciun, prima dată corindau pruncii, apoi mergeau feciorii și corindau pă la fete, apoi bătrânii, de la unii la alții”¹⁴.

Colindatul în perioada sărbătorilor de iarnă este specific tuturor comunităților sălăjene. În zona noastră nu este atestat termenul de „ceată”, iar colindătorilor – flăcăii satului – li se spunea „rând de corindători” sau „bandă de colindători” sau pur și simplu „colindătorii satului”. Inițial nu colindau decât feciorii, iar fetele erau cele care stăteau acasă în seara de Ajun și așteptau colinda feciorilor. Pentru că într-o mare măsură colindatul era apanajul feciorilor, conferindu-le acestora, astfel, un mare ascendent din punct de vedere social (ei fiind cei care luau decizii, conduceau colinda, mergeau din casă în casă), mentalitatea tradițională a conferit fetelor, prin compensare, un activism magico-ritualic care să contrabalanseze activismul social al feciorilor. Astfel, în postul Crăciunului, fetele erau cele care organizau „habe” (șezători) de tors și țesut, unde își căutau de ursit prin practicarea unor ritualuri magico-divinatorii specifice, cu gândul la un posibil măritiș în anul următor. Un moment important era chemarea feciorilor la habă, iar aceștia, după ce veneau, foloseau haba și pentru a repeta colindele, nu doar pentru a le ține companie fetelor.

Tradiția satului românesc impunea câteva reguli stricte ale colindatului:

- trebuia colindată fiecare casă: casa necolindată era urmărită de nenoroc în anul care urma;
- colinda se începea la fereastră și era terminată în casă, la invitația părinților fetei sau a gazdelor; obligatoriu se interpreta toată colinda, cu toate strofele: uitarea sau nespunerea unei strofe anula efectul ritual al colindei, acela de bun augur, de urare de prosperitate și de aducere de noroc;

- colinda se spunea de către rândul de colindători în picioare, în jurul mesei: astfel, prin forța augurală (aproape sacră) a colindătorilor ce laudau pe Dumnezeu prin cuvintele colindei și urau la sfârșit bunăstarea casei, era investită masa cu atribute augurale: masa înconjurată de colindători urma să fie plină, atât de bucate, cât și de meseni, tot anul următor;

- exista o „corindă a fetei” și o „corindă a feciorului”, care, cântate, vorbeau despre o posibilă căsătorie a doi tineri și era o formulă prin care se încerca inducerea norocului pentru viitorul cuplu;

- fata făcea un colac special pentru iubitul ei și îl pune pe masă înaintea venirii colindătorilor și i-l

dădea celui pe care îl dorea ca soț; ceilalți colindători primeau și ei colaci sau coci;

- feciorii strângeau toți colacii, de la toate casele și îi depozitau într-un loc stabilit anterior: cea mai mare parte a acestor colaci se vor servi de tinerii satului care vor participa la danțul din serile sărbătorilor; danțul se organiza inițial la o șură sau la o casă nouă sau la casa unei bătrâne care le oferea spațiul, iar ulterior – la căminul cultural;

- în cele mai multe sate, colinda începea de la casa preotului, care binecuvânta colindătorii;

- la colindat umbalu și copiii, care primeau mere, nuci și colaci sau cocuți;

- deși colindele creștine, recente, acoperă cea mai mare parte a repertoriului colindătorilor, încă mai există sate din Sălaj unde se mai pot auzi colinde precreștine, vechi, centrate pe tema vânătorii, a probelor inițiatice sau a bogăției din gospodărie;

- la jumătatea secolului trecut, etnografii români au mai cules încă din satele sălăjene colinde care aveau ca punct de plecare tema Mioriței;

- tradiția impune interdicția colindatului în afara segmentului temporal acoperit de sărbătorile de iarnă, sub sancțiunea unor întâmplări nefericite, cu substrat magic: va cădea grindină, vor arde lanurile, va fi nenoroc în casă.

Urările de mulțumire sau *mulțămniurile*

În satele sălăjene, mai cu seamă în cele de pe Valea Someșului, grupurile de colindători (copii și tineri) își anunță sosirea într-un anumit fel. Ei folosesc o formulă consacrată cu ajutorul căreia cer permisiunea gazdei de a colinda: „Veseli-tii gazdă?” la care, dacă gazda îi primește, le răspunde „Veseli!”

Sunt texte ritual-ceremoniale independente de colinde atât ca formă, cât și ca fond. În aria Codru-Valea Sălajului ele sunt mai numeroase și mai variate decât în alte părți.

După ce cântă colinda, se zice câte o „mulțămitură”. *Mulțămitura* este cea care a redat cel mai bine funcția de urare a colindelor. Urările finale reprezintă în colindă un

element definitoriu. Majoritatea formulelor au o largă aplicabilitate – pot apărea în finalul oricărei colinde. Unele formule au însă un caracter specializat, fiind adoptate doar pentru categorii anume de adresanți (de exemplu, urările care fac aluzie la căsătorie). Sfera de referință a urărilor finale este largă. Cele mai des întâlnite sunt urările de sănătate adresate gazdelor; altele au în vedere buna dispoziție a celor colindați, iar altele îndeplinesc și funcția de a reaminti gazdelor darurile datorate după datină.

Cele mai multe *mulțămnite* au ca motive centrale darurile cerute de colindători: *cârnaț, clisă, pălincă, vin, mere, nuci*:

„Ș-apoi, gazdă, te silește
Și corinda ne-o plătește
C-on cârnaț fript pă frigare
Să ne dai la fiecare!”

„Sufală vântu prin nuiele
Haida, gazdă, adu-ne mere!
Sufală vântu prin pănuși,
Hai gazdă, adune nuci!”

„Noi, de corindat am corindat,
Da-n casă nu ne-ați chemat.
Să ne cheme gazda-n casă,
Să ne pună după masă,
Să ne deie un pahar de vin
Că noi bine-i mulțumim.
Poate că gazda ne-a da:
Creierii capului,
Coadă purcelului.
Dar noi cu astea nu ne-om mulțumi!
Să se suie gazda-n pod,
Să ne aducă un dărab de cârnaț
Și spata, că nouă asta ni-i plata”.

Colacul de grâu este darul cel mai solicitat:

„Puică neagră într-o ladă,
Mie doi colaci îmi trabă
Și un pahar de băutură,
Ca să mă șterg pă la gură”.

„Sare lupu pă butuc,
Dă-mi colacu să mă duc.
De mi-i da, de nu mi-i da,
Altu nu te-oi corinda”.

„Puică neagră, ouă-n sac
Scoală gazdă, dă-mi colac!
De mi-i da, de nu mi-i da,
La fereastră nu ți-oi sta,
Că mi-i spartă opinca
Și mi-i frig de nu pot sta
Și mă tem c-oi îngheța”.

Motivele cu frecvență deosebită în *mulțumituri* sunt urările care evocă cele mai importante aspecte

ale existenței: se urează viață lungă gazdei și membrilor familiei sale, belșug și bunăstare, iar fetelor gazdei li se urează să aibă pețitori pe plac și feciorul să-și găsească fată blândă, bogată și frumoasă:

„Gazda bine ne-o cinstit,
Dar și noi i-om mulțumi
Și i-om mulțumi frumos
Să trăiască sănătos.
Cu găzdoaia împreună
Sănătoși, cu voie bună!
Iar la fetele gazdei
Să le vie pețitori,
Pețitori, feciori frumoși,
Să nu fie zdrănturoși.
De are gazda vreun fecior,
Margă și el pețitor.
Și să umble cu dobândă,
Să capete noră blândă,
Și frumoasă, și bogată
La fecior de ea să-i placă.
Să trăiți, să nu boliți
Ani mulți, buni și fericiți”.

„Dumnezău să crească pruncii
Și să sporească juncii
Și să crească toți odată
Ca mila din cer lăsată”.

„Câți cucurijori,
Atâția pețitori
La fete-n sărbători.
Câte paie pă coteț
Atâția copii la undeț.
Câți cărbuni în vatră
Atâția boi în poiată”.

(Mulțumituri culese din satele Aluniș, Biușa, Inău, Someș Odorhei).

Mulțămnița e strâns legată de cântarea colindelor, a căror continuare și încheiere firească o săvârșește. Ea se deosebește de colindă prin distanța de la poezie la text ritual, printr-o mai mare libertate de compunerea versurilor și prin inserția unui fin element umoristic cu nuanță de autopersiflare caracteristică lumii țărănești¹⁵.

Pomii de Crăciun

Pomul codrenesc se confecționează în preajma sărbătorilor de iarnă, în preajma Crăciunului, când vechiul și noul, sacrul și profanul trebuiau să fie cumva împăcate. Pomul se agăța de grinda casei sau se poziționa deasupra mesei ori se acroșa aproape de ușă (spațiul intermediar, aici-dincolo, înăuntru-afară).

Pomul de Crăciun este apanajul persoanelor de sex feminin. Codrencele împodobeau cu măiestrie Pomul de Crăciun care îmbracă forme arhaice. În timp ce confecționau Pomul de Crăciun, colindau.

Bradul împodobit, din zilele noastre, apărut pe filieră germană, ornat cu globulețe, cu beteală sau bradul împodobit cu daruri ritualice (mere, nuci, colaci), în Țara Codrului lipsea cu desăvârșire altădată. Bradul de Crăciun a fost substituit cu pomul de Crăciun. Pomul de Crăciun reprezintă o marcă identitară a codrenilor.

În Țara Codrului planta magică numită „sarsău” este des utilizată ca ornament în Pomul de Crăciun.

Erau de mai multe feluri:

- Pomul de fasole
- Pomul din paie de secară
- Pomul din vâsc cu nuci
- Pomul de scai
- Pomul din finet
- Pomul de lampă

Pomii de Crăciun codrenești se confecționau în casa unde existau fete de măritat. **Trei** este cifra ce poate fi corelată cu magia, dar și cu religia. Pentru creștini cifra trei reprezintă perfecțiunea unității divine: Dumnezeu este unul în trei persoane (Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt). Trei caracterizează și viața lui Isus: trei magi, trei ore a stat pe cruce, a înviat trei morți, trei cruci pe Golgota... Astfel, cifra trei devine punct de conjuncție între om, cosmos și divinitate.

Pomii de Crăciun din Țara Codrului nu erau confecționați la întâmplare, ci după un canon prestabilit. Magia cifrelor magice își revendică forța. De exemplu, pe pomii de Crăciun întâlnim 9 sau 12 nuci, 7 flori din hârtie creponată (7 simboluri fitomorfe)¹⁶.

Nouă – este multiplul întreit a lui trei și semnifică moartea și renașterea sub o altă formă, sfârșitul unei etape și începerea unei noi etape. Simbioza moartea-viață, sfârșit-început, întuneric-lumină anticipează o dialectică a contrariilor care se armonizează.

Șapte – este cifra totalității cosmice, este cifra magică a divinității formată din **trei** (triunghiul, simbol al cerului) și **patru** (pământul, simbol al omului). Șapte reprezintă: „perfecțiunea, armonia, norocul, fericirea”. Ființa umană comunică cu Dumnezeu, fandază între microcosmos și macrocosmos, între planul orizontal și planul vertical.

Doisprezece – este un simbol al anului prin cele 12 luni.

Formele conice și romboidale, culorile multicolore, plantele verzi însuflețesc pomul de Crăciun codreneș. Confecționarea pomilor codrenești arhaici reprezintă apanajul femeii și pun accent pe funcția de inițiere, pe nevoia omului din comunitatea tradițională de a revitaliza ceea ce s-a primit moștenire de la străbuni.

Colinda Pomului

Colo sus, colo mai susu,
 Susu'n dalbe o răsăritu,
 Refren: Corinde-mi, Doamne!
 Mândru pom o și-nfloritu
 Pă la poale-i poleitu,
 La truptină-i zugrăvitu,
 La stâlpari ii deapărtat,
 La vârvoi îi lumina,
 Lumină din trei făclii.
 Nu mi-s de-ale trei făclii
 Ce mi-s de trei zâle mai mari,
 Una-i zâua de joi mare,
 Una-i zâua Paștilor,
 D-asta-i zâua de Crăciun.
 Noi umblăm a corindând,
 După fiul sfânt cercând,
 Cercându-l și nu-l d-aflând.
 Că Isus nu se arată
 Numai inimii curată.

1 Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, 1997, pp. 197-199.

2 Vasile Băncilă, *Duhul sărbătorii*, București, 1996, pp. 47-67.

3 Ioan Toșa, *Crăciunul în lumea satului românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2000, p. 31.

4 Nana Nastasia Oltean, Rus - Sălaj

5 Nana Nastasia Oltean, Rus - Sălaj

6 Ioan Toșa, *op. cit.*, p. 32.

7 Nana Ileana Țoc, Sângiorgiu de Meseș - Sălaj

8 Vasile Băncilă, *Duhul sărbătorii*, București, 1996, pp. 47-67.

9 Nana Jenica Barbolovici, a Velenii, Chilioara - Sălaj

10 Nana Jenica Horincar, a Dorucului, Chilioara - Sălaj

11 Nana Rozuca Bicăzan, a Bumbului, Chilioara - Sălaj

12 Baciu Dumitru Moise, Valcău de Jos - Sălaj

13 Baciu Pavel Joldea, Păvălașu Joldii, Porț - Sălaj

14 Nana Domnica, Nemeș, Leșmir - Sălaj

15 Augustin Mocanu, *Cultură populară tradițională*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2009, p. 58.

16 Delia-Anamaria Răchișan, *Formulele magice și antropologia vârstelor - Magia cuvântului în Maramureș*, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 208.

Sosia

(ultimul episod)

Viorel TĂUTAN

Coborî treptele scării din capătul vagonului, sări pe pietrele terasamentului, se dezechilibra, gata să dea în brânci, se redresă, după care porni spre casă, dacă se poate numi astfel o garsonieră în bloc... Dinspre gară se auzi conversația difuzoarelor instalate pe stâlpi. Revizorii de vagoane și manevranții din schimbul de noapte își manifestau cu dezinvoltură zelul. Din timp în timp, printre cuvintele pe care doar ei le înțelegeau, se mai distingeau picanterii obscene.

Parcurse cu mare grijă porțiunea de terasament dintre „grupa tehnică” și barieră, era destul de întuneric, cu toată strădania „blândeii lune” de a-și împlini menirea. Razele ei se opreau pe acoperișurile celor două sau trei case și în crengile pomilor din grădinile învecinate. Ajuns la șosea, se opri două secunde în dreptul primei vitrine luminate și își privi ceasul. Trecuse de ora zero și douăzeci de minute. *C'est le minuit*, șopti, amintindu-și expresia franceză pentru miezul nopții. Se apropie și trecu pe lângă el un grup gălăgios de patru adolescenți, trei băieți și o fată care ținea de mână pe unul dintre ei, iubitul, se vede treaba. Ceilalți doi, mai în față, se întorceau mereu susținând conversația banală despre o altercație care fusese pe cale să răbufnească la discotecă, dacă nu erau Țuțu și Ciatar prin preajmă să-i pună la punct, *mânca-ți-aș*, pe scandalagii, „ți-am spus că la toți le e frică de Țuțu?” Se îndepărtară sporovăind. „Bine că nu m-au recunoscut”, gândi presupunând că or fi fost, probabil, elevi la școala unde lucra.

Ca să ajungă la garsonieră, trebuia s-o ia către centru, iar din dreptul benzinăriei să intre în cartierul Revoluției. Acolo, paralel cu gardul cimitirului central, de care îl despărțea o alee de circa cinci metri lățime, se alinia blocul cu garsoniere confort sport. Parcurse distanța în ritm alert, fără să alege totuși, ar fi fost ridicol, în opinia sa. Ajunse destul de repede în dreptul intrării. Pe o bancă din scuarul învecinat, două siluete sporovăiau cu glasuri scăzute, „uite că sunt și tineri civilizați” gândi. Fumau.

- Nu e veterinarul din Vadu? După costumul de ginși, el pare a fi, auzi glasul unuia dintre cei doi.

- Nu știu, nu-l cunosc, o fi venit la vreo văcuță, ori capră, răspunse celălalt chicotind.

Privi discret în jur, însă nu văzu o altă persoană. Mai avea vreo cinci-șase metri până la intrarea în scara blocului. Grăbi instantaneu pașii, intră, urcă cu pași mari din două-n două trepte, scotoci precipitat în buzunarul frontal al rucsacului, scoase cheile și deschise cu destul de mare dificultate ușa, pătrunse în holul suficient de larg al garsonierei, aprinse lumina și... înmărmuri. În față sa – insul pe care-l găsisse rănit sau mort, naiba știe, înțepenise la rându-i cu chipul palid răvășit de-un pericol iminent și necunoscut! Se dumiri, privind-l, că este

oglindea mare încorporată cuierului care ocupa toată suprafața pereților din hol. Răsufle ușurat. Aruncă bagajul deasupra dulăpiorului pentru pantofi și intră în baie. Își aduse aminte că se arsesse becul înainte să plece în drumetie. Deschise robinetul, se aplecă, bău cu sete lichidul rece. Își scoase pantalonii și geaca. Le trânti pe margina căzii, apoi se așeză pe colacul tronului. Îl cuprinse starea de năuceală provocată de oboseală, desigur. Trecu în cameră. Lumina stradală de pe stâlpul de lângă colțul blocului pătrundea prin geamul ferestrei creând o atmosferă stranie. Umbra celor trei plante de pe balcon se proiecta mărită pe ecranul peretelui din spatele canapelei. De cinci ani, de când se mutase aici, abia acum observă acest fenomen. Ceva se întâmplase cu el, parcă avusese un vis ciudat. În urechi îi stăruia un susur melodos.

Se întinse pe canapea și se acoperi cu cearșaful. Prin minte începură să i se perinde întâmplările prin care trecuse. Se întoarse pe partea stângă și ațipi. Îl trezi brusc senzația că nu este singur în cameră. Se întoarse și se ridică în capul oaselor.

- Cine-i?

Îl cuprinse un tremur aproape imperceptibil. Aprinse cu dificultate veioza așezată pe un taburet la capul patului. Lumina destul de puternică îl făcu să mijească pleoapele. Se ridică și merse înspre ușa de la intrare. Era închisă. Înșfăcă rucsacul, îl desfăcu și scoase briceagul, îi extrase lama, îl plasă în pumnul mâinii drepte și se îndreptă spre mica bucătărie, amplasată în continuarea spațiului ocupat de baie, având suprafața redusă față de aceasta. Cât să încapă un aragaz, o chiuvetă, un frigider, o măsuță lată de circa treizeci de centimetri și loc pentru picioare printre acestea. Ușa era întredeschisă.

- Dacă e cineva acolo, îl avertizez că sunt înarmat. Ieși!

Nicio mișcare. Niciun răspuns. Inima începu să-i sfarme coșul pieptului. Prinse cu mâna stângă marginea ușii. O deschise brusc, luând poziția de apărare. Se liniști. N-avea de ce să fie îngrijorat. Dădu la o parte perdeaua care acoperea fereastra dinspre balcon. Ușa bucătăriei era amplasată în unghi de nouăzeci de grade cu ușa de la balcon. Amândouă se deschideau înspre cameră. Privi balconul prin geam. Doar plantele și micul șezlong pe care îi plăcea să stea în diminețile anotimpurilor prielnice, înfașurat în halatul de baie, să-și bea cafeaua. „Probabil am visat. M-a cam obosit expediția de ieri”. Se întoarse pe canapea, se întinse, își îndoi perna sub cap, luă cartea de lângă veioză, o deschise la semn și începu să citească. După câteva fraze, își dădu seama că nu pricepuse nimic, pentru că nu putea să se concentreze, cu toate că subiectul era interesant, geneza și evoluția societăților secrete. O închise și o așeză de unde o

luase; simțea furnicături sub pleoape, semn că ar putea să adoarmă. Își desfăcu ceasul de la încheietura mâinii, îl privi, se făcuse ora două și jumătate. Îl așeză peste carte și stinse veioza. Amorțea plăcută dinaintea somnului îi cuprinsese treptat trupul ca o stare de imponderabilitate. Auzea, ori i se părea că aude, o melodie lentă și suavă. Simțea și de această dată că nu este singur în cameră, dar nu se mai putea împotrivi. Revăzu „încăperea cu altarul” din peșteră. Știu că nu visează, că a intrat în starea aceea de transă, dintre luciditate și vis, când putea comunica telepatic.

„Să nu te sperii. Ți-am mai spus de două ori că nu trebuie să-ți fie teamă. Acum o auzi pentru a treia și ultima oară”, percepu vocea melodioasă și caldă a... entității feminine.

- Deci, chiar se întâmplă! Nu visez și... n-am visat, băigui dezlănat.

„Așa e. Faci parte dintre cei foarte puțini aleși să ne audă și, uneori, să ne vadă. Nu uita, ai jurat să păstrezi taina. Va veni și timpul când o vei putea dezvălui și altora. Acum, însă, trebuie să taci și să memorezi ce-ți voi spune. Odată ce-ai jurat, vei simți atunci când vom fi în preajma ta. Ai simțit-o și adineauri, dar ai reacționat ca un oarecare. Nu-i un motiv să te simți vinovat. Acum, amintește-ți! Pe drumul de întoarcere spre casă, ai găsit trupul inert al unui om cam de vârsta ta. Chipul său ți s-a părut cunoscut. Nu aveai timp și nici disponibilitate să conștientizezi cât de mult îți seamănă. Hainele sale, da, da, ceea ce ți-ai dorit încă din anii studenției, îți veneau perfect, după cum și hainele tale i s-au potrivit lui. Ai simțit totuși că-l cunoști de undeva..”

Așa era. Avusese acest sentiment. Îl tulburase asemănarea. I se confirma afirmația unui socio-psiholog, pe care o aflase dintr-o revistă, nu mai știa care, îl pasiona fenomenul, conform căreia fiecare individ are, printre miliardele de locuitori ai planetei, măcar o... sosie, adică un altul ale cărui caracteristici fizice sunt identice, sau, mă rog, aproape identice, cu ale sale. Dar în momentele acelea, nu avusese timp să stăruie în aprecieri, se grăbea să ajungă la o haltă de unde să prindă trenul spre orașul în care trăia.

„Am primit dezlegarea să-ți dezvălui acest mister. Măine, concetașenii tăi vor putea să citească în ziarele

locale știrea potrivit căreia pe raza comunei Ceatla a fost găsit cadavrul unui necunoscut. Din declarația unui elev al liceului din Șibur a reieșit că este vorba despre corpul neînsuflețit al lui Raul Slavu, profesor la acest liceu. Se presupune că autorul prezumtivei crime este medicul veterinar al comunei, transferat aici în urmă cu o lună și jumătate dintr-o comună al unui județ mai îndepărtat. Se are în vedere faptul că șareta și calul dispensarului veterinar s-au întors în centrul de comună fără individul respectiv. Acesta a dispărut. A fost dat în urmărire generală, iar portretul său este trimis la toate punctele de trecere a frontierei naționale”.

Raul se întoarse către direcția de unde credea că aude vocea.

- Înțeleg. Asta înseamnă că nu mai pot ieși din casă. Dacă îmbrac hainele... sosiei, voi fi arestat în cel mai scurt timp. Acum pricep de ce a salutat cineva în haltă, tocmai când urcam în tren, „bună sara, domn' doctor”, iar cei de pe banca din scuarul de vis-à-vis m-au confundat. Înseamnă că-l știu, că-l cunosc... Pe de altă parte, dacă ies în hainele mele, se va crea confuzia, ceea ce va duce tot la o arestare pentru identificare...

„Ai intuit corect. Doctorul a reușit, timp de o lună și jumătate, de când a venit în zonă, să se facă foarte cunoscut. A fost un foarte bun specialist, dar și un non-conformist de notorietate. Mare amator de petreceri, cartofor înrăit, iubitor de femei până la destrăbălare, urmărit de soți înșelați și de cămătari; sunt motive pentru care a fost nevoit să se ascundă în acest ținut. Cel care l-a îmbrâncit de pe caretă, l-a urmărit de mult timp. Nu va fi cunoscut niciodată. Tu, însă, va trebui să-ți urmezi destinul. Te rugăm să-ți ții cumpătul, să înțelegi și să accepți cu stoicism ceea ce-ți voi spune! Dacă vrei să fii însoțit în următoarele etape ale inițierii, trebuie să găsești o cale de a-ți contacta prietenul și a-l capacita să te însoțească. Știm că vei reuși. Șansa ta, da, da, șansa ta este că nu mai ai părinți, frați sau surori. Singurul frate pe care l-ai avut, fără să știi, a fost găsit mort în urmă cu câteva ore lângă un lan de porumb, și ale cărui haine sunt acum pe cada din baie. Da, Raul, orânduirea care a urmat războiului v-a despărțit, iar părinții tăi au știut să-ți ascundă asta. Au încercat ani în șir să-l găsească. Doctorul, sosia ta, era fratele tău geamăn”.

Vieți paralele? Lucian Blaga vs. Ion Barbu

urmare din pagina 28

«Jocul și înțelepciunea mea-i iubirea.»/
Bătrânul tace: «Iubirea și jocul meu e înțelepciunea» (Lucian Blaga); „Că sufletul nu e fântână/ Decât la om, fiară bătrână,/ Iar la făptură mai fravă/ Pahar e gândul, cu otravă” (Ion Barbu).

Exegeții au descoperit la cei doi creatori extrem de multe elemente ale esențializării fenomenului poetic, care îi fac să fie originali și chiar inimitabili în literatura română.

Lucian Blaga, poet și dramaturg cu puternice note ale expresionismului este numit când „filosof poet și poet filosof”, „poet reflexiv”, „poet al luminii”, când poetul „marii treceri” cu o mare capacitate de plasticizare a ideilor, iar creațiile sale sunt asemeni unor „structuri poetice trăind ca un organism viu”.

Prin comparație, gândită doar ca un mod de apreciere, Ion Barbu este „poetul ermetic”, singular și inimitabil în literatura română, un creator

al unui univers liric inedit, dar și un „poet al esențelor universale cu un limbaj criptic”.

Recurgem la o ultimă „punere în oglindă” a unor antitetice coincidente spirituale, plasată între „teză și antiteză”, punând în ocurență cele două creații cu titluri paronimice, una marcând *spiritualizarea esenței divine eternizate (Eonul dogmatic*, de Lucian Blaga), iar cealaltă *imaginea eternă a increatului (Oul dogmatic*, de Ion Barbu).

Filmografiile Simonei

Ultima dragoste

Simona ARDELEAN

Ultima dragoste (Last Love) este un film care se desfășoară lent, ca un ghem de mătase. Mare parte din acțiune e de o lentoare poetică, dar ea se potrivește oarecum decorului parizian în care se așază personajele.

Michael Caine joacă magistral rolul lui Matthew Morgan, un profesor american de filosofie pensionar și văduv care nu poate să treacă peste moartea soției sale. Deși au trecut trei ani de la dispariția acesteia, ea este prezentă ca un spectru în viața bărbatului. Cu ea poartă dialoguri imaginare, de la ea primește sfaturi. În lipsa ei, viața devine insuportabilă și Matthew se gândește la sinucidere.

Filmul pune pe tapet problema relațiilor interumane, a dependenței emoționale și a nevoii de comunicare. Fără soția lui, Matthew nu mai vrea să trăiască. S-ar părea că filmul pornește invers, de la concluzia: nicio viață nu este completă în absența iubirii, iar uneori când aceasta dispare ea lasă în urmă goluri imposibil de umplut.

Cu toate acestea, profesorul zărește în autobuz, chipul unei femei care-i amintește de varianta tânără a soției sale. Nu neapărat fizic, vom vedea, ci ca prezență umană. Femeia este cu douăzeci de ani mai tânără decât el, blondă, angelică și, conform mărturiei personajului, are rara calitate de a lumina o cameră atunci când intră în ea, calitate suficient de motivantă pentru a-l face pe bărbat să renunțe pentru o vreme la tentativele de suicid. Pauline Laubie predă cha-cha și nu va trece mult timp până ce el va începe să frecventeze cursurile acesteia. Vedem un personaj care se deschide, se luminează și începe să se bucure de fiecare zi: renunță la barba sa, deschide larg ferestrele, dansează, o invită pe Pauline (interpretată de Clémence Poésy) la cine extravagante și filmul pare a se îndrepta irevocabil spre un happy-end. Scenele se desfășoară lent,

gingaș, expunând clișee fotografice superbe, în tonuri mute, luminate fugar de lumini blânde. Între cei doi se leagă o strânsă prietenie, cu vagi acorduri de iubire platonice. În fiecare personaj se aude în răstimp strigătul de ajutor. Pauline însăși este o faptură singuratică care încearcă să recompună prin intermediul profesorului figura paternă pierdută prea curând.

Dialogurile sunt limitate și filmul e unul mai degrabă atmosferic, greu de povestit, dar care merită cu prisosință să fie văzut.

Și tocmai când ai avea impresia că, în fond, nu se întâmplă nimic deosebit, ca un zvâcnet, ca o durere subită, acțiunea se dinamizează. Matthew recurge la o nouă, inexplicabilă și eșuată tentativă de sinucidere. Fata îl vizitează la spital și descoperă cu surprindere că profesorul are, de fapt, doi copii care locuiesc în America și care, la auzul veștii sosesc alarmați în Paris. Pentru o clipă, Pauline nu se mai regăsește în peisaj, nu-și mai înțelege rostul, iar reacția celor doi nu-i este nicidecum spre folos: e percepută ca o posibilă viitoare mamă vitregă sau o profitoare. Pauline nu se retrage în cochilie, oricât de fragilă ar părea, ci se opune voluntar, nepăsării aparente, lăsându-se prinsă la mijloc. Abia acum povestea se complică. Fiica profesorului (Gillian Anderson) este o apariție furioasă, grăbită. Interpretarea actriței, deși episodică, mi s-a părut memorabilă. Fiul (Justin Kirk) pare a se îneca în propria amărăciune, acuzând silențios moartea mamei sale. Niciunul nu se simte confortabil în casa tatălui și preferă să se cazeze la hotel.

Pe fire separate, povestea se despică și fiecare viață descrisă trezește o neașteptată simpatie. Durerea este firul care le leagă, deși reacțiile sunt diferite. Lumina caleidoscopică care se așază pe fața fiecărui personaj și modul său personal de a face față

pierderii ființelor dragi este bijuteria ascunsă din compoziția filmului. Una dintre cele mai frumoase replici e cea a profesorului care spune că nimic nu e mai deprimant decât un cuier gol. La pierderea soției se adaugă și culpa pe care o simte față de copiii cu care n-a știut să comunice, regretul că nu se poate învăța cum să fii tată. Și iubirea, iubirea cea mare pentru soția lui.

Din partea fiului, Miles Morgan, regretele sunt cele legate de destrămarea propriei familii, de gândul că, la rândul lui, nu-și va putea îndeplini rolul de părinte și de nepuțința de a-și salva tatăl.

Întreg filmul vorbește despre puterea de a ierta. Ultima iubire poate să fie descrierea legăturii dintre Pauline și Matthew, a noii iubiri din viața lui Miles sau, mai ales - și aceasta este varianta pe care o prefer - a regăsirii iubirii de sine.

Cum se va putea Pauline încadra în peisaj? Cum va deveni ea parte a acestei familii? Poate este mai bine să nu vă împărtășesc finalul. În fond, așa veți putea înțelege de ce filmul (în regia Sandrei Nettelbeck) a fost nominalizat la categoria cel mai bun film la Festivalul Internațional de Film de la Shanghai în 2013 și din nou, anul acesta la German Films Awards.

Vieți paralele?

Lucian Blaga vs. Ion Barbu

Teodor SĂRĂCUȚ-COMĂNESCU

Lucian Blaga și Ion Barbu, doi din cei „trei mari B” ai literaturii române, au avut, se pare, vieți și, în același timp, destine paralele (9 mai 1895-6 mai 1961; 19 martie 1895-11 august 1961).

Atât unul, cât și celălalt au iubit într-un mod aparte diverse domenii ale artei în care au și excelat, cu o dorință motivată de a-și lua doctoratul, în cel puțin unul dintre aceste domenii. Cu sprijinul unor personalități din țară vor reuși să obțină câte o bursă în Germania. Lucian Blaga își termină studiile universitare și obține titlul de doctor în filosofie cu teza *Cultură și cunoștință* („Kultur und Erkenntnis”) în anul 1920, iar Ion Barbu se întoarce de la Göttingen fără doctorat în anul 1924, însă în anul 1929 își va lua titlul de doctor în matematici (Dan Barbilian) cu teza principală *Reprezentarea canonică a adunării funcțiilor ipereliptice*, iar secundară cu *Grupuri finite discontinue*.

La 24 februarie 1929 crezul literar al celor doi „se întâlnește” printr-un eseu semnat de Ion Barbu în *Ultima oră* intitulat *Legenda și somnul în poezia lui Blaga*, descoperind la autorul *Laudei somnului* un principiu poetic comun: „geometria înaltă și sfântă”.

Lucian Blaga îi mulțumește într-o scrisoare, expediată din Berna la 27 februarie: „Cu toată sfânta mânie (împotriva pitorescului indigen) ce o cuprinde, găsesc că articolul ce l-ai scris despre noua mea poezie, cel mai frumos elogiu care se putea aduce «Laudei Somnului». (Mai ales ținând seama de minunatul spirit care a scris articolul.)”

După propria mărturie a lui Lucian Blaga, poetul este mai degrabă nu un mântuitor, ci „un mântuitor al cuvintelor, scoțându-le din starea lor naturală și aducându-le în starea de grație”, concepție care i-a încununat personalitatea creatoare în domeniul poeziei, teatrului, filosofiei,

eseisticii, memorialisticii etc. cu un număr impresionant de volume, spre deosebire de Ion Barbu care are o operă literară restrânsă.

Debutul literar al celor doi creatori (Lucian Blaga, *Poemele luminii*, 1919, Ion Barbu, *După melci*, 1921) se produce cam în același timp, din două unghiuri și concepții estetice diferite.

Al. Tănase îl va numi pe Lucian Blaga cu o expresie omonimă titlului cărții sale: „Filosoful poet, poetul filosof”. Spiritul filozofic blagian, cele două modalități de cunoaștere: *cunoașterea paradisiacă și cunoașterea luciferică*, sunt materializate „poetic” în *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*.

Sistemul filosofic al lui Lucian Blaga este marcat de câteva aspecte esențiale ale existenței și reflecției umane: problema cunoașterii, filosofia culturii etc., ilustrate magistral în cele patru trilogii: **Trilogia cunoașterii** (*Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică, Cenzura transcendentă*), **Trilogia culturii** (*Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii*), **Trilogia valorilor** (*Știință și creație, Gândire magică și religie, Artă și valoare*) și **Trilogia cosmologică** (*Diferențialele divine, Aspecte antropologice, Ființa istorică*). Trilogiile bliagene veneau să completeze un areal al spiritului existențial și creativ românesc.

Raportul dintre bine și rău este conceput de către Blaga ca o necesară interdependență, mai ales în volumul de versuri *Poemele luminii*, dar și în teatru: „Eu nu-mi am inima în cap,/nici creieri n-am în inimă/...De unde-și are raiul-/ lumina? -Știu: Îl luminează iadul/ cu flăcările lui!” (**Lumina raiului**) sau în *Pax magna* („Lumina și păcatul/ Îmbrățișându-se s-au înfrățit/ în mine-ntâia oară...”).

Într-o replică, parcă oportun venind ca o atitudine complementară sistemului filosofic al lui Lucian Blaga, Ion Barbu a polemizat perma-

nent cu „poezia leneșă”, cu „poezia refuzată de idee”, acceptând doar poezia provocată de contemplarea lumii în totalitatea ei, de dorința de comunicare cu Universul, astfel încât refuzând cea mai mare parte a creației sale dintru început, în *Ritmuri pentru nunțile necesare* și Barbu ajunge să evoce trei căi de cunoaștere, apropiindu-se întrucâtva de logica bliagiană a raportului dintre cunoașterea logică și cea metaforică.

Cunoașterea prin eros (cunoașterea senzorială) stă sub semnul astral al lui Venus, cunoașterea *prin rațiune* îl are ca simbol pe Mercur, iar cea prin *contemplație poetică* este tutelată de Soare. Aspirația spre absolut nu se poate împlini decât prin atingerea contemplației poetice („Că intrăm/ Să ospătam/ În camera Soarelui/ Marelui/ Nun și stea./ Abur verde să ne dea...”).

Din perioada a doua a creației barbiene fac parte mai multe poeme, prin care se redau „poveștile” etern umane, zicerile devenirii și limitării noastre. Una din aceste creații este antologică și a fost considerată „un Luceafăr întors”. În *Riga Crypto și lapona Enigel* vocile eului poetic sunt inversate: condiția omului de geniu, simbolizată prin Luceafăr, este asimilată aici prin lapona Enigel, creația fiind o sinteză valorică a celor trei modalități de cunoaștere barbiene.

Fiecare dintre poeți a zăbovit cu migală asupra formei creației, fiindu-le specifice anumite tipare esențializate, dar dincolo de formă, importantă rămâne substanța lirică a creației. Multe din creațiile celor doi poeți au primit peste ani tonuri și valori truiștice, simțindu-le adesea ca niște respirații ale sufletului și trăirii noastre personale de-a lungul „ceasului dedus” și „marii treceri”. Versurile celor doi creatori au devenit arhicunoscute și veritabile cugătări: „Copilul râde: «Înțelepciunea și iubirea mea e jocul.»/ Tânăru-l cântă:

continuare în pagina 26

Contribuții minore la istoria orașului Zălau (3)

Nicolae GUDEA

Despre adevăratul nume românesc al orașului

Prin anii '70 lucram în biroul profesorului Ștefan Pascu, ajutându-l la o corectură a unei lucrări a dânsului, aflată sub tipar. Secretara a anunțat pe tovarășa prim-secretar al comitatului Județean Sălaj al P.C.R. Această tovarășă îl ruga pe profesor să ajute C.J. Sălaj să schimbe numele orașului din Zălau în Zalău. Profesorul St. Pascu, fost elev al lui Coriolan Suci, s-a opus la început, afirmând că pronunția Zălau este românească, dar secretara a spus că este prea țărănească pentru calitatea (de atunci a orașului). Și profesorul a cedat.

Astăzi orașul se numește oficial Zalău, nume impus oficial și artificial. Pentru locuitorii unguri ai orașului numele a rămas neschimbat de secole: *Zilah*. Pentru locuitorii români ai orașului și românii din zonele rurale imediate pronunția a rămas tot Zălau. Veniturile și oficialii pronunță Zalău. Totuși locuitorii își spun *zălăuani*, și nu *zalăuani*!!!

Persistența celor două denumiri, cramponarea de numele artificios m-a pus pe gânduri și m-a determinat să fac o incursiune în mediile intelectuale românești din secolul al XIX-lea până la 1970.

Am luat deci scrieri românești mai ales, documente, scrisori, acte în care este pomenit numele orașului. Desigur nu le-am putut înregistra pe toate, dar am urmat o cronologie relativ firească.

– cea mai veche denumire românească pare a data din 1808 și apare în lucrarea lui Johann Lipszky (*Repertorium locorum objectorumque in XII tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium Magni item Principatus Transilvaniae ocurantium*. Buda). După numele unguresc și cel german, cel românesc este *Zilahu, Zalahu*.

– 1842: Șematismul clerului greco-catolic; Blaj;

p. 201, nr. 14; „Vártelek parochia antiqua in filiali Zilah”.

– 1867: Șematismul Szamosujváriensis/ Gherla; p. 11; „Vártelec/ Ortelecu in filiali Zilah/ Zalau oppidum”.

– 1864: corespondența I. Maniu; Acta MP XXII, 1998; „a mă înștiința prin epistolă la Zilah; post restante”.

– 1867: Astra; Acta MP XX, 1996, p. 215, doc. nr. 10; „Ioan Nichita, jurat cercual și riguros în Zilah”.

– 1870: Astra; Acta MP XX, 1996, p. 242, doc. nr. 4; „Ladislau Dull, avocat în Zelahu”; „Andrei Czibensky, locuitoriu în Zelahu”.

– 1872: Astra; Acta MP XX, 1996, p. 249, doc. nr. 13, 15; „Andrei Cosma protonotariu la tribunalul regal Zelau”; „dr. Ioan Nichita, avocat în Zilah”.

– 1875: Astra; Acta MP XX, 1996, p. 256, doc. nr. 22; „dr. Ioan Nichita avocat în Zelau”.

– 1877: Astra; Acta MP XX, 1996, p. 266, doc. nr. 38; „dn. Gavril Trif, profesor la preparandia de stat în Zelau”; doc. nr. 39, p. 267 „professore la preparandia de stat în Zelau”; „Emeric Pop avocat în Zelau”; dr. Ioan Maniu, jude regesc la sedria din Zelau”; „dl. Vasiliu Popp, assesor la sedria orfanală în Zelau”.

– 1878: Astra; Acta MP XX, 1996, doc. nr. 42; „dr. Vasiliu Pop, assesor la sedria orfanală în Zelau”.

– 1885: Astra; Acta MP XXII, 1998, p. 554, doc. nr. LXIV; „membri ordinari...., ai Desp. Astra .... dr. Gheorghe Pop, avocat Zilah.

– 1883: Astra; Acta MP XXIII, 2000, p. 63, doc. nr. 25; „să se constituie agenture la Șimleu, Zelau”.

– 1889: Astra; Acta MP XXIII, 2000, pp. 87-88, doc. nr. 41; „Alecsandru Dragomir Zelau avocat”; „Teodor Nichita Zelau esecutor”.

– 1885: Astra; Acta MP XXII, 1998, p. 554, doc. LXIV; „pentru că Zilah fiind libero urbe regia nu stă sub jurisdicțiunea szolgăbirăului”.

- 1892: Astra; Acta MP XXIV, 2002, p. 301, doc. nr. 1; „conspect de membri Astra Sălaj .... dr. George Pop, *Zelau*; dr. Teodor Nichita avocat în *Zelau*”.
- 1893: Astra; Acta MP XXIV, 2002, doc. nr. 8; „dr. Georgiu Pop, avocat în *Zelau*”; „dr. Ioan Nichita, avocat în *Zelau*”.
- 1894: Astra; Acta MP XXIV, 2002, p. 111; „Theodor Nechita în *Zelau*”.
- 1895: Acta MP XXIV, 2002, p. 325, doc. nr. 25; „oferte de premii pentru popor dr. Ioan Nechita avocat în *Zelau*”.
- 1897: Acta MP XXIV, 2002, p. 343, doc. nr. 42; „dr. Georgiu Pop avocat în *Zelau*”.
- 1898: Acta MP XXIV, 2002, p. 357, doc. nr. 55; „dr. Georgiu Pop avocat în *Zelau*”.
- 1900: Acta MP XXIV, 2002, p. 375, doc. nr. 74; membri ordinari și Despărțământului Astei 4. dr. Georgiu Pop avocat *Zilah*”.
- 1906: Acta MP XXVII, 2005, p. 103, nr. 6; „document al Băncii Silvania *Zilah*”.
- 1907: Acta MP XXVII, 2006, p. 141; „dr. Georgiu Pop, avocat în *Zelau*”; „anunț mortuar Sereș Samu, *Zilah*”.
- 1907: Acta MP XXVII, 2006, p. 141, doc. nr. 26; „dr. Ioan Suciuc *Zălau*; dr. Octavian Felecan *Zălau*”.
- 1908: Acta MP XXVII, 2005, p. 173, doc. nr. 4; cercul pretorial *Zelau*; dr. Gh. Pop avocat în *Zelau*; comunele preturei din *Zelau*; pretura *Zălaului*.
- 1910: Acta MP XXVII, 2006, p. 207-208, doc. nr. 18; dr. Georgiu Pop avocat în *Zilah*, dr. Ioan Suciuc avocat în *Zilah*, dr. Ioan Gheție avocat în *Zilah*.
- 1911: N. Bojor, Episcopii diecezei greco-catolice de Gherla (Cluj-Gherla), 1856-1939, Tg. Mureș 1939; „După banchet episcopul... a plecat la *Zălau* unde a fost găzduit de dr. George Pop avocat”.
- 1912: Acta MP XIX, 1995, p. 212, doc. nr. 3; „cercul administrativ al *Zălaului*”; p. 245 doc. nr. 3; „Înființarea despărțământului *Zălau*”; „se înființează un nou despărțământ cu sediul în *Zălau*”.
- 1913: ASTRA; Acta MP XIX, 1995, p. 275, doc. nr. 261; „cercul administrativ al Jiboului și *Zălaului*”.
- 1914: ASTRA; Acta MP XIX, 1995, p. 260, doc. nr. 14; „adunare de constituire a despărțământului *Zălaului*”; p. 261 „de la cercul *Zălaului* către despărțământul Bucium”; „sunt legate cu *Zălaul*

prin drumuri”; „care au în *Zălau* oficiu de carte funciară”.

- 1918: Acta MP XIX, 1995, p. 277, doc. nr. 111; „ferpar = anunț mortuar” *Zelau* la 24 mai 1918: Șereș S. *Zilah* 1918 - V.
- 1921: C. Martinovici – N. Istrate, Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite. Cluj, 1921, p. 288: *Zălau*. *Zilah* oraș.
- 1926: L. Ghergariu, *Zălau*. Schiță monografică. *Zălau*, 1926.
- 1938: Șematismul provinciei metropolitane greco-catolice: p. 9 district protopopescu *Zălau*; p. 162 parohia *Zălau*, *Zălau* – Ortelec.
- 1940: L. Ghergariu, O societate culturală din *Zălau* la sfârșitul veacului trecut. În Țara Silvaniei, *Zălau* I, 1940, p. 32.
- perioada interbelică: Acta MP XIX 1995, p. 511; anexa 1 Învățământ liceal în județul Sălaj: liceul Român de Stat *Zălau* 1924-1932; Gimnaziul din *Zălau* 1946-1960; Gimnaziul de fete *Zălau*; 1932; Liceul Wesselényi *Zălau* 1936-1949; Școala medie *Zălau*; Liceul Real Umanist *Zălau* 1970-1976 și Liceul Pedagogic *Zălau* 1969-1982.

S-a văzut deci că pe parcursul a 170 de ani numele românesc al orașului a fost *Zilah/Zelahu*, *Zelau* și *Zălau*, uneori dublate de toponimul maghiar *Zilah*.

Nu este prima dată când se discută numele orașului; lucrurile însă au rămas neexplicate. Iorgu Iordan în lucrarea *Toponimia românească* (București, 1963) dă o listă întreagă de toponime care se termină cu sufixul „ău” (Apatău, Asău, Balotău, Buzău, Castău, Mungău, Calnău, Cracău, Cricău, Durău, etc., etc., cca 35) și afirmă că *toate provin din cuvinte/toponime ungurești*. La acestea se adaugă și nume de familie (e.g. Patcău, Sabău, Pășcălu etc.); cf. N. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*. București, 1963, p. 268, vol II; *Zilah*, Waltenberg, Zillenmarkt, *Zilahu*, *Zalahu*, *Zălau*; „mai nou, scrie C. Suciuc, în cunoscutul său dicționar, chiar fără să se fi revenit în mod oficial, a început să se întrebuințeze *forma veche românească* *Zălau* mai corectă din punct de vedere lingvistic” (p. 268).

Concluzia este că ignoranța a învins românismul și în loc să fim dintr-o localitate românească *Zălau* și *zălăuani*, am ajuns dintr-o eroare naționalistă, într-o localitate ungurească *Zalău* și să fim *zalăuani*!!!

Invitație la festin

Cornel GALBEN

Numerotate de la 1 la 33, noile poeme ale gălățeanului **Valeriu Valegvi** se vor „O panoramă a sufletului destins”, o colecție de stări existențiale, în care fericirea și nefericirea, râsul și plânsul se întrepătrund firesc, dând frâu liber trăirilor.

„Întomnat și-nmugurit de gânduri”, cum însuși se definește, poetul trăiește cu „firea lucidă laolaltă/ într-un turnir continuu cu simțurile”, percepând cu acuitate „vuietul cuvântului” și „sincer ca într-o parodie”, transpunându-l într-un „festin diurn”, la care ne invită fără niciun „regret de risipire”.

Dând noimelor sens în „încrâncenata succesiune a zilelor”, el pare mai decis ca oricând să pună piciorul în prag, cu atât mai mult cu cât încă nu-i „vremea vremii” și „continua părăsire de sine” poate să mai aștepte: *De azi suflete/ nu mai adie târziul/ contemporani cu tâlcul (țipând/ în gura mare) suntem/ pe deasupra creștetelor/ vuieste sarea-ncinsă/ din clipa umflându-se precum aluatul/ proaspăt/ de prin crânguri flămânde/ se-asmuț nechezaturile verdelui liber liber/ de azi suflete/ nu ne mai întoarcem acasă/ ne-or înzdrăveni pildele în marș forțat (4).*

Poet mai mult al „picăturii/ al riscului atras de logică”, nici al „vântului haihui/ nici al urâtului cel vestit și avar”, el scotocește printre „amănundele îngălbenite/ precum ultimul colecționar înrăit de caniculă” și, stăpânind fără „crâcnire/ preceptele materiei”, vrea să viețuiască „precum păsările”, plutind în „zbor cabrat/ deasupra teilor/ zămisliți de erezii marine/ atât de vizibil încât/ să te streкори printre fantasmee/ unui gând de toamnă”.

Deși nici acum n-a terminat de „ironizat pân-tecoasele orizonturi”, deși încă vorbește cu „obidă prea tare” despre „mercenarii mentalului” și „abia dacă pâlpâie vreun eres”, aduce un poem de mulțumire lui Dumnezeu, vrând astfel să justifice setea după „vorbele de duh”, dar și faptul că nu și-a pierdut speranța în „umbra protectoare” a

divinității: *Pentru că m-ai ascultat atent/ cu inima deschisă înseninându-mă/ pentru că m-ai rostogolit prin/ văile soarelui cu rodia/ înfrățindu-mă pentru că/ mi-ai întins o mână peste/ prăpastia din ochi vindându-mă/ pentru că din zilele și nopțile adulmecate/ de ogarul sângelui mi-ai croit o arcă/ pentru că așa cum umbra sufletului/ se ridică peste turla trupului inert/ de oarbe dorinți m-am eliberat îți mulțumesc/ Doamne (17).*

Zâmbind celui „oprit să mai tatoneze târziul”, poetul nu-și dorește o „liniște stăpânită în devălmășie” și, în „anul de grație al prostiei”, e decis să termine cu „brambureala asta printre ipotezele caduce”, cu „imersiunea/ în vraștea de lucruri”, cu „ritmuri(le) de calvar”, concentrându-și energiile spre cele cu adevărat folositoare: *În săptămâna patimilor fruntea/ simte adierea aprinsului liman/ așa cum ramurile-și iau zborul/ spre dulcea verdelui creastă/ calm zvâcnești spre lumină/ nici chiar numele ro-dind/ în deșertul populat de ispite/ nu mișcă sufletul din marșul diurn/ doar spinii din coroana vegheată din cer/ bat bat/ pentru urechile vreunui nebun/ atent la vedeniile de după somn (9).*

Contemporan cu „momentul de sinceritate”, Valeriu Valegvi ne întărește și prin **Vremea vremii** (Editura Opera Magna, Iași, 2009) convingerea că știe să-și gestioneze bucuriile și tristețile și chiar dacă sărbătorile sunt parcă tot mai puține, terapia pe care ne-o propune e una benefică nu doar pentru creația sa, ci pentru toți cei ce simt nevoia să-și lovească uneori creștetul de „tăria unui aer mai pur”. Să ne bucurăm și să ne întristăm, așadar, odată cu el, intrând într-un univers aparent fragil, ilustrat și grafic de Nicolae Einhorn, cu chipurile sale „transfigurat(e) de un țipăt”, într-o stare cu „ecou sangvin” și într-un „turnir continuu”, din care vom ieși doar când vom avea în mână viitoarea carte a discretului autor.

Și există un timp pentru a vedea...

Franciscus GEORGIUS

Americanul Michael May și-a pierdut ochiul stâng și vederea în 1963, la vârsta de 3 ani și jumătate, datorită unei explozii. Vreme de aproape patru decenii a trăit în întuneric. N-a fost o viață lipsită de bucurii, familia și prietenii s-au străduit să-l ajute și să-l facă fericit. Una dintre bucuriile sale a fost să învețe să schieze. Michael cobora fiind îndrumat de pe marginea pistei, cum să ocolească obstacolele, în ce direcție să se îndrepte și se distra de minune.

În anul 2000, o echipă de medici l-a operat și i-a transplatat o celulă sușă în ochiul drept, cel rămas întreg. Pacientul și-a recuperat vederea, dar a constatat curând că acest lucru mai degrabă îl încurcă decât îl ajută. Examinările medicale au dovedit că după operație Michael vedea formele și culorile, dar nu putea să distingă detaliile. Deși ochiul i s-a însănătoșit, el era incapabil să spună dacă persoana din față este bărbat sau femeie, nu-și recunoștea nici soția. De asemenea, își pierduse capacitatea de a se orienta în spațiu, de a evalua distanțele la care se aflau diferite obstacole, lucru care i-a produs multă durere, deoarece îl împiedica să schieze, se tot lovea de oameni, de copaci sau de obiectele de pe pistă.

Surprinși, doctorii l-au dus la un tomograf și i-au scanat creierul. Partea de creier care răspunde de vederea tridimensională funcționa normal, dar nu s-a înregistrat nicio activitate în zona cerebrală care interpretează imaginile în mișcare. Doctorii au constatat cu uimire că creierul lui Michael uitase cum trebuie să vadă.

În anii care au trecut de la operație, Michael May a făcut unele progrese, sunt însă lucruri pe care creierul său e incapabil în continuare să le interpreteze. Cazul său a fost o mană cerească pentru psihologi. Savanții au putut să dovedească faptul că așa cum omul învață să vorbească în copilărie, el înregistrează imaginile, dobândește o întreagă serie de experiențe vizuale începând din clipa nașterii. În psihologia învățării, se cunosc cazurile copiilor-lupi, care au crescut și au trăit împreună cu animalele sălbatice, iar apoi n-au putut nicidecum să învețe graiul omenesc.

Cazul Michael May dovedește că și vederea este un proces psihic complex, care odată întrerupt accidental, nu permite decât recuperări parțiale. Precum există o vreme pentru naștere și vine și-un timp pentru a muri, există și o vreme pentru a învăța să vedem. Vreme de patru decenii, România a fost înconjurată de o cortină de fier, spre a fi ferită să realizeze ce se întâmplă în restul lumii. Toate căile de contact cu ex-

teriorul erau controlate cu strictețe: corespondența era cenzurată, pachetele desfăcute, cărțile confiscate la graniță. Privilegiații care doreau să vadă lumea au fost nevoiți să-și vândă sufletul poliției politice și să-și despice conștiința într-un fel de schizofrenie benevol asumată, devenind robii neîmpăcatei dualități dintre aspirații și îngăduințe.

Râd oricând îmi amintesc de bancul cu cățelușii lui Bulă, care după două săptămâni de la fătare au fugit peste graniță. De ce? Atâta le-a luat ca să deschidă ochii, să vadă realitatea din „Iepoca de Aur”. Instinctul de conservare le-a arătat singura cale de scăpare și au întins-o fără să stea pe gânduri.

Omul este o făptură mult mai complexă, legată sufletește de spațiul unde s-a născut și trăiește, de oamenii care îl înconjoară. Când ochii îi sunt acoperiți, el își creează singur reprezentări. Creierul este un instrument foarte fin, extrem de labil. El poate fi derutat, înșelat, iluzionat. Coloanele templelor grecești erau mai subțiri la bază și mai groase la capătul de sus, ca să dea impresia ca sunt perfect cilindrice. Un neadevăr repetat de o mie de ori devine adevăr, susține legea de temelie a propagandei. Istoria recentă dovedește că în momentul când vântul schimbării ne-a smuls legătura de la ochi, n-am știut să interpretăm realitatea. Dacă în cazul oamenilor simpli, needucați, deruta e explicabilă, ea este de neiertat în cazul clasei conducătoare, care a accedat la putere pe vremea când chiorii erau împărați în țara orbilor și acum luptă din răspuțeri să-și păstreze privilegiile.

La fel ca și Michael May, românul de pe stradă, simplul cetățean, recunoaște formațiunile, culorile politice, dar este nesigur în perceperea detaliilor. Încă ne temem să ne strecurăm printre bornele și copacii de pe pârtia de schi. Dar oamenii dispun de capacități nebănuite. Cei care și-au pierdut brațele au învățat să scrie, să deseneze, ba chiar să pună ață în ac cu degetele de la picioare. Minte și voința pot înfrânge un handicap. Doctorul Alain Bombard a traversat Atlanticul într-o bărcuță de salvare, hrănindu-se cu plancton și bând suc proaspăt stors de pește, spre a dovedi că naufragiații nu mor nici de foame, nici de sete, ci de disperare. Să revenim pentru o clipă în băncile școlii și să ne aducem aminte de o singură învățătură de la orele de matematică: o problemă corect formulată e pe jumătate rezolvată. Înainte de a găsi un leac pentru durerile tranziției, trebuie să deschidem ochii și să recunoaștem boala care le provoacă.

„Înainte de comuniști exista morală”

Ioana GALE

Acest interviu a fost realizat în 29 mai 2014, la Sighet, cu ocazia aniversării centenarului nașterii lui Corneliu Coposu, la care au participat cele două distinsse surori ale Seniorului, Rodica și Flavia Coposu. La Muzeul Memorial din Sighet au avut loc o serie de activități menite să cinstească amintirea Seniorului Corneliu Coposu.

Corneliu Coposu a făcut 18 ani de închisoare grea prin care a slujit poporul român. Cu toate acestea, după '89, când s-ar fi așteptat ca poporul să-i fie recunoscător, oamenii îl huiduiau. Ce anume i-a dat forța să lupte în continuare pentru acest popor nerecunoscător?

Rodica Coposu: Aș face o mică corecție. Corneliu Coposu a stat în închisoare 15 ani și aproape doi ani în domiciliu obligatoriu, în Valea Călmățui, asta înseamnă cam 17 ani. Vreau să vă spun că, din câte l-am cunoscut pe el, sigur că a fost întristat de acest lucru, dar a fost foarte înțeleghător și spunea că oamenii nu sunt bine informați și din cauza asta aruncă asupra lui atâtea invective, atâtea minciuni care s-au spus și așa mai departe, adică dezinformarea despre el a fost extraordinară. Vreau să vă spun ceva care pe mine m-a mirat. A apărut într-un ziar un articol al lui Ion Băieșu care era scriitor și care a scris un articol în care spunea că în timp ce el stătea și tremura așteptând să sune Securitatea la ușă, Corneliu Coposu se plimba prin Paris și bea cafea și mânca croissante, ori este inadmisibil să nu fi cunoscut situația asta, sau dacă nu a cunoscut-o, este regretabil că a scris niște lucruri atât de neadevurate, pentru că el poate se teme de Securitate, dar în perioada respectivă el a scris articole, piese de teatru, deci nu știu cât era de persecutat și povestea cu salamul, că n-a mâncat salam cu soia e adevărată, dar în timp ce el scria piese de teatru care se jucau, Cornel era la închisoare și nu mânca salam cu soia, care poate ar fi fost o binefacere pentru el. Despre plimbările la Paris nici nu se putea pune problema. Deci atât de mare a fost dezinformarea și știu că sora mea care e mai vindicativă zicea: „De ce nu scrii, de ce nu protestezi împotriva acestor minciuni?” și el zicea: „Lasă, până la urmă adevărul va ieși la suprafață”. Din păcate pentru el, adevărul a ieșit la suprafață în momentul în care a murit pentru că atunci când era grav bolnav, au început să se spună niște lucruri adevărate despre el.

El spunea așa, în perioada de închisoare, ceea ce l-a ajutat să reziste a fost faptul că era credincios, spunea: „Puterea rugăciunilor mele și ale voastre m-au ajutat să trec peste acest nenorocit calvar și credința fermă care am avut-o că voi ieși viu din această închisoare”.

Într-adevăr, a ieșit viu, e adevărat că nu știa să vorbească pentru că ultimii 7 ani care i-a stat în închisoare

re au fost în regim celular, și n-a vorbit cu nimeni, și când a ieșit din închisoare, făcea eforturi ca să articuleze cuvintele.

Având în vedere situația actuală în care se află țara noastră, credeți că a meritat jertfa lui Corneliu Coposu?

Rodica Coposu: Nu știu, dar odată când a fost întrebat a spus: „Niciodată nu aș schimba nimic din viața mea și pentru principiile mele aș suporta același calvar pe care l-am suportat în închisoare”.

Care au fost sentimentele trăite în momentul în care ați aflat că fratele dumneavoastră este în viață și că se află în domiciliu forțat la Valea Călmățui?

Rodica Coposu: A fost un moment de mare bucurie, vreau să vă spun că mama noastră, care l-a iubit, ea și-a iubit toți copiii, dar pe el care era singurul băiat între 4 fete, l-a iubit în mod special, și niciodată în perioada în care noi nu aveam vești, nu s-a plâns și nu ne-a spus cât îi este de greu. În momentul în care am aflat că a venit a fost o bucurie nemaipomenită. El a fost „plantat” să spunem, într-o casă, în Valea Călmățui, care era un sat construit de bănătenii care au fost duși în deportare și când li s-a terminat pedeapsa, au fost eliberați și în casele rămase au fost plantați deținuții eliberați care aveau domiciliu forțat. Întâmplător, în casa respectivă, era un domn care nu era bănățean, nu știu de ce a fost în domiciliu și el, și s-a eliberat și i-a dat un bilețel cu ultima adresă pe care o știa, a noastră, și în care scria: „Dragele mele, dacă mai sunteți în viață, câte din voi mai sunteți, și puteți să mă ajutați, vă rog să veniți, sunt în Valea Călmățui, cu domiciliu obligatoriu”, și acel domn ne-a explicat cum se mergea cu trenul până la Brăila, cu autobusul de acolo până la Valea Călmățui, și a doua zi a plecat mama cu una din surori. Mama a rămas acolo și a stat acolo cu el toată perioada pentru a-și reveni. A doua săptămână a plecat sora mea cu soțul ei și a treia săp-

tămână eu cu altă soră. Așa că trecuseră deja trei săptămâni de când se eliberase el și, când l-am văzut, mi s-a atras atenția vezi să nu te sperii, să nu plângi, și când l-am văzut, era așa o arătare aproape ca o sperietoare de ciori, pe care flutura o cămașă, capul era cu părul ras, și se vedeau oasele în dinți de fierăstrău ale craniului, cum învățasem la școală. El încerca să vorbească și cu foarte mare greutate articula cuvintele și spunea că gândul mergea mai repede decât cuvintele. Își aranjase cât de cât casa, îi duceam de la București diverse alimente, apa în niște damigene mari că apa de acolo nu se putea bea. El avea niște edeme la coate, la genunchi și la glezne, avea edemul foamei, în gradul III-IV. Doctorii nu au știut dacă va scăpa sau nu. Probabil că a fost atât de sănătos încât organismul lui a rezistat și până la urmă și-a revenit.

Dumneavoastră ați citit atât presa comunistă, cât și presa de după comunism, însuși fratele dumneavoastră fiind ziarist. Cum vi se pare presa de azi?

Rodica Coposu: Presa de azi, ca să fiu sinceră, este puțin prea liberă. Nu liberă în sensul bun al cuvântului, ci uneori cu un limbaj prea liber, ca să nu zic mai urât.

Aș dori să discutăm și despre cel care i-a fost mentor fratelui dumneavoastră, despre Iuliu Maniu. Știm că Seniorul Coposu îl admira deosebit de mult pe Maniu. Ba mai mult, atunci când a intrat în atelierul în care s-a realizat bustul lui Maniu care urma să ajungă la Bădăcin, la vederea bustului, Corneliu Coposu și-a ridicat pălăria în semn de respect. Trebuie spus că lumea vede în Corneliu Coposu un continuator al lui Maniu. Cum era Iuliu Maniu? Vă întreb acest lucru pentru că l-ați cunoscut personal.

Rodica Coposu: Corneliu Coposu nu avea numai un respect, l-a iubit extraordinar de mult, după tata, a fost persoana pe care a iubit-o cel mai mult. Și i-a păstrat aproape o venerație. De când era foarte tânăr, i s-a permis să meargă la Bădăcin să aranjeze biblioteca, apoi când a ajuns student începuse să activeze și în rândurile tineretului național țărănist, a fost pe urmă ales secretar al domnului Iuliu Maniu, secretarul lui personal, după care a ajuns și secretarul politic, pentru că între timp s-a pregătit pentru activitate politică. Este, probabil, și impresia deosebită care i-a făcut-o domnul Maniu, din fragedă tinerețe, care l-a determinat să întrerupă tradiția familiei în care erau preoți din generație în generație. Atunci el s-a dus, a studiat Dreptul și a devenit și om politic.

Ați povestit în alte interviuri despre întâmplarea cu măruș pe care vi l-a dat Iuliu Maniu în momentul în care erați pregătită să plecați din vizita pe care i-ați făcut-o la Bădăcin. Un alt episod de reținut a fost atunci când i-ați spus (Flaviei) că ați intrat la facultate, iar Maniu v-a spus că din acel moment el vă va spune sărut mâna, nu dumneavoastră lui, așa cum se întâmpla până atunci. Ce alte amintiri legate de Iuliu Maniu mai aveți?

Rodica Coposu: Despre asta aș vrea să vă vorbesc că Flavia mai mult pentru că l-a cunoscut mai bine, eu eram mică. Sigur că noi mergeam periodic la Bădăcin, era un fel de premiu pentru noi, toți copiii nu numai noi, erau foarte bine tratați, domnul Maniu venea, se

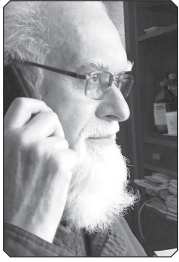
punea la mintea noastră, discuta cu noi foarte serios, la nivelul nostru. Eu l-am văzut puțin după ce am ajuns în București, noi ne-am mutat în București în 1944, toamna, și în 1947 toți au fost arestați. Eu în 1944 aveam 12 ani. Am niște amintiri că era o persoană foarte blândă, cu o privire pătrunzătoare și cred că n-ai fi putut să-i spui nicio minciună, niciodată. Era foarte generos, de câte ori ne duceam acolo, ne dădea bomboane. Discuții politice nu am avut cu dânsul că nu era cazul. Îmi aduc aminte că venea uneori la noi la masă și totdeauna avea o privire pătrunzătoare, dar îți dădea seama că este un om blând și omenos. Avea o prestanță extraordinară, nu numai pentru mine care eram copil, ci și pentru adulți.

Flavia Coposu: Era un om extraordinar de impresionant. În momentul în care intrai în legătură cu el, avea o putere de a te face să ascuți ce spune, avea o privire frumoasă, avea niște ochi albaștri pătrunzători, și simțeai că pe acest om nu poți să-l minți niciodată. Era un om care știa cu orice vârstă să vorbească conform pretențiilor. Începând cu copiii, cu bătrâni, cu femei, cu babe, cu moși, cu toată lumea. Era un om extraordinar. Noi l-am iubit de copii, pentru că, pentru noi, mersul la Bădăcin era ca un fel de premiu care ni se dădea, fiindcă acolo eram foarte bine primiți, sora domnului Maniu era călugăriță, era plină de suflet, primea frumos. Avea niște nepoți Maniu, cam de-o vârstă cu noi cu care ne jucam și una din frumusețile copilăriei noastre a fost și Bădăcinul. Maniu a avut multe gesturi frumoase, acela cu măruș e mai poetic, așa. De pildă, în momentul în care s-a cedat Ardealul noi ne-am refugiat și tata a fost numit preot într-un sat Coșlar. A murit după 9 luni. Și când începea anul școlar, domnul Maniu a venit să mă ducă pe mine la Blaj la liceu, mi-a spus că trebuie să schimb școala pentru că nu mai avea cine mă duce la Blaj. Un gest care nu se uită. Nici nu i-am spus nimica, dânsul a venit cu mașina cu un prieten, m-a dus, m-a prezentat la călugărițe, la directoarea Institutului, ca să nu mă duc singură.

Care este mesajul care ați dori să rămână în conștiința oamenilor odată cu acest eveniment legat de fratele dumneavoastră?

Rodica Coposu: Atât cât timp ne amintim de cei dragi, ei rămân vii între noi.

Flavia Coposu: Maniu ar fi dorit să facă o Românie corectă, cinstită, fără intervenții, fără șperțuri, fără furțișaguri ca să intrăm în rândul statelor civilizate din Europa. El, cred că a supraevaluat calitățile noastre în momentul în care a trecut în Regat cu principiile lui austere făcute la Blaj și la șirul de preoți, și a nimerit aici peste niște oameni foarte departe de ideea de morală. Aici întotdeauna, sub imperiul turcesc, s-au moștenit niște lucruri tare urâte. Această dorință a lui a moștenit-o și Cornel pentru că a trăit la umbra lui de la 14 ani și a învățat comportamentul. Să știți că în Ardeal, în principiu, înainte de comuniști exista morală, acuma nu mai este, mă tem, nu știu, că nu mai stau în Ardeal, în București știam că nu e niciodată.

Naționalitate și confesiune

Vasile-Romul POP

„Spiritul suflă unde îi este voia” (Ioan 3,8) dar cum, din mila Sfântului, ni se dă și nouă muritorilor de rând să pricepem măcar parțial, „ca prin oglindă” (I Cor. 13,12), rostul acțiunilor Sale, ni se par de luat în seamă recente evenimentele istorice pentru România, de aceea apreciem că este un moment benefic să reafirmăm, pentru cei ce vin **și pentru poporul drept-credincios**, doctrina despre naționalitate și confesiune.

În primul rând trebuie afirmat că acești doi termeni ontologic nu pot forma o sintagmă, nu se pot asocia. Apartenența unei persoane la o anumită națiune, cetățenia, **naționalitatea**, este un atribut care nu reclamă și apartenența la un anumit cult religios, confesiunea. Român, grec, italian sau polonez te naști. Țara în care te naști este patria ta, fiii patriei sunt conaționali tăi. Cetățean al altei țări poți deveni, prin adopțiune, dar noua țară nu este patria ta, fiii acesteia îți sunt doar concetățeni, nu conaționali. Iar acelora trebuie să le respecti, ca noțiuni sacrosancte: țara, națiunea și limba de stat. Însușirea acestor adevăruri omenești nu împiedică adevăratele la adevărurile eterne - credința, religia, **confesiunea**. Fără a renunța la patrie, la naționalitate, fără a impieta identitatea de neam, cetățeanul unei țări poate opta pentru o anumită confesiune religioasă. La început de mileniu trei, este timpul să nu acceptăm că a fost normală impunerea cu forța armelor a crezului religios, indiferent că ne amintim de conchistadori, de ieniceri, de frații Asan, de Henric al VIII-lea sau de regimul comunist care în plin secol XX a declarat inexistentă o Biserică din țările satelit, i-a lichidat Episcopii și i-a confiscat bunurile. Normal este ca fiecare om să poată opta liber pentru confesiunea în care crede că își poate realiza idealul său religios.

Rămâi la fel de patriot, indiferent sub care cupolă te rogi. Căci în religie, fără a subestima apartenența la patria pământească, importanță are aspirația către Patria cerească. Asumarea apartenenței etnice conduce la patriotism, la iubirea gleei strămoșești, la părinții părinților, la valorile perene ale etniei. Aspirația către Patria eternă, fără a leza „naționalul”, conduce la Părintele tuturor, la conștiința frăției dintre toți fiii lui Dumnezeu, la soteriologic, la eshaton. Pluralitatea națiunilor (cărora Providența divină le asigură, fiecăreia, „paza îngerilor” - cf. Daniel 10, 13-21) este destinată să limiteze orgoliul unei omeniri decăzute prin păcătuire (Geneză 11, 4-9), până în Ziua când „vremile neamurilor se vor plini” (Luca 21, 24).

Raportul dintre **naționalitate** și **confesiune** consider că poate fi luminat prin sintagma teologică din Epistola întâia a Sfântului Apostol Petru cap. 2 versetul 10, **„Poporul lui Dumnezeu”**, pe care aș dori să o reamintesc celor dornici de adevăr: Dumnezeu nu este proprietatea nici unui popor. Dumnezeu a binevoit,

prin Iisus Cristos, să facă din oameni un Popor care să-L cunoască în adevăr și să-L slujească în sfințenie. Acest Popor se află în starea demnității și libertății fiilor lui Dumnezeu.

Se devine *membru* al acestui Popor nu prin naștere fizică, ci prin „nașterea de sus”, din apă și din Duh (Ioan, 3, 3-5), adică prin credința în Cristos și prin Botez. Acest Popor are drept *Cap* pe Iisus Cristos, Cel Uns, Mesia; și întrucât aceeași ungere, prin Spiritul Sfânt, se răspândește din Cap în Trup el este „Popor mesianic”.

Condiția acestui Popor este demnitatea libertății fiilor lui Dumnezeu: în inimile lor, ca într-un templu, se află Spiritul Sfânt.

Legea acestui Popor este de a iubi, așa cum Cristos Însuși ne-a iubit (cf. Ioan, 13,34). Aceasta este legea „nouă”, a Spiritului Sfânt (cf. Romani, 8,2; Galateni 5,25).

Misiunea sa este de a fi sarea pământului și lumina lumii (cf. Matei 5, 13-16). Acest popor mesianic este pentru întreg neamul omenesc un germen puternic de unitate, speranță și mântuire, Biserica fiind, pentru fiecare ins, sacramentul vizibil al acestei unități mântuitoare.

În toate neamurile pământului există un singur **Popor al lui Dumnezeu**, pentru că El își ia cetățeni din toate neamurile. La această unitate catolică, universală, a Poporului lui Dumnezeu, unitate care prefigurează și promovează pacea universală, sunt chemați toți oamenii; cu ea se află în relație, în diferite feluri, și pentru ea sunt menși atât credincioșii catolici, ortodocși, reformați, neoproteștanți, cât și ceilalți care cred în Cristos, *precum și absolut toți oamenii*, chemați la mântuire prin harul lui Dumnezeu, pentru ca orice sămânță bună aflată în mintea și inima oamenilor sau în religiile și culturile popoarelor să nu piară, ci, dimpotrivă, să fie împropătată, înălțată și desăvârșită, spre gloria lui Dumnezeu, spre rușinarea diavolului și fericirea omului.

Destinul Poporului lui Dumnezeu este împărăția lui Dumnezeu începută pe pământ de El însuși, prin Iisus Cristos și care trebuie să se răspândească neîncetat, până când, la sfârșitul veacurilor, va fi desăvârșită de El însuși (apud Lumen Gentium c.II)

A introduce în realitatea contemporană și a legifera sintagma (ontologic imposibilă) - „confesiune națională” înseamnă:

1. A nesocoti aspirația la Patria cerească a celor denumiți prin noțiunea sacră de „Popor al lui Dumnezeu” și
2. A-i umili pe fiii buni, patrioți, ai unei națiuni care nu aparțin „confesiunii naționale”, majoritară sau minoritară.

Iată motivele pentru care oferim cititorilor fideli ai revistei acest buchet de adevăruri mântuitoare, care „să ne facă liberi” (cf. Ioan 8,32), de influența celui rău voitor și „tatăl minciunii” (Ioan 8,44).

Sacrificiu, libertate, iubire, moarte

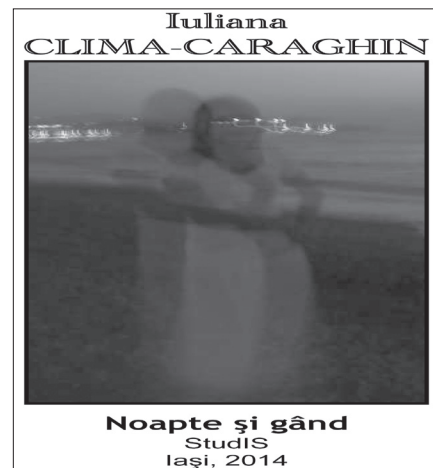
Petre ISACHI

Autoarea Iuliana Clima-Caraghin are capacitatea de a analiza, de a sintetiza, de a se cuprinde de idei anterioare, iar câteodată aceste idei trebuie interiorizate și puse în valoare în relație cu cultura română și europeană. În volumul *Noapte și gând – eseuri critice* observăm preferința ei pentru Eminescu, Bлага, Bacovia. Are în vedere subiecte mari: aspirația spre totalitate, retorica geniului, eul-metaforă, recitindu-l pe Bacovia. Există câțiva scriitori care o marchează și care îi marchează gândirea critică, poetică, eseistică. Are aplecare și spre analiza prozei: Preda, Rebreanu, Caragiale, Eliade, Slavici, spre dramaturgie, Marin Sorescu. Prin Eliade prezintă relația cu gândirea mitică și fascinația ei pentru mituri și zei. Este o carte în care autoarea centralizează articolele și studiile ei și își exprimă un mod de a fi și ceea ce aș numi eu, personalitatea în devenire a autoarei. Noi suntem încântați de această aplecare spre aceste teme.

Cealaltă carte, *Despre mituri și zei*, arată, de asemenea, fascinația spre subiectele mari. Cei care au studiat mitologia sunt nume sacre pentru cultura universală. Cu toate acestea, ea cercetează aceste teme fără complexe și își propune mai multe lucruri, ca în cele două cărți, *Despre mituri și zei* și *Despre iubire, moarte și alte mituri*. Spre deosebire de zei, care aleg, omul este ales. Deci ilustrează în aceste două cărți deosebirea, raportul, corelația dintre zei și oameni. Zeii aleg, oamenii sunt aleși. Alegem, spune autoarea, prin iubire. Deci, câtă iubire, atâta capacitate de opțiune. Apare deja o mare temă a literaturii universale dintotdeauna, drama opțiunii. Aceasta este o cale de deschidere și *Despre iubire, moarte și alte mituri* este o carte excepțională pe această temă, a iubirii. Are grijă să enumere că nu alegem numai din iubire, alegem și din orgoliu și din ură și din ranchiună sufletească.

Există o infinitate de motive care ne determină să alegem ceva, lăsând deschisă problema că orice am alege, eșecul este previzibil. Există o fatalitate în această dramă a alegerilor. Există o idee care mi-a plăcut și care poate fi o temă pentru o nouă carte: oamenii nu sunt în stare să lege începutul și sfârșitul. Această incapacitate a noastră ne îngreunează puterea de a alege. E acea dramă a opțiunii, de care aminteam mai înainte. Ce își mai propune ea și reușește bine, în textul mic, să sacralizeze și să desacralizeze zeii și miturile olimpice care sunt de fapt, vom vedea citind cărțile, ipostaze ale puterii și ale tiraniei. Este sugerată în subtext ideea că omul este tiranizat atât de ceilalți, cât și de propriile dorințe.

O deschidere a celor două cărți ar putea fi legarea mitologiei antichității grecești, europene, de celelalte mitologii ale lumii. Concluzia fundamentală a celor două cărți este că nu există civilizație în afara religiei și a mitologiei. Câtă capacitate de cultivare a mitologiei a unui neam, atâta capacitate de a crea o civilizație. Imaginați-vă această mitologie pe care o știm din poveste, corelată cu mitologia civilizației lumii: mitologia sumeriană, babiloniană, hitită, etruscă, indiană, iraniană, geto-dacică. Eminescu nu include întâmplător în *Panorama deșertăciunilor* aceste civilizații și încearcă să sugereze că civilizația geto-tracică are aceeași valoare mitologică, pe care noi nu știm însă să o descoperim și să o valorificăm. Alte mitologii la care s-ar putea face referire sunt: egipteană, anatoliană, etruscă, mexicană, peruană, aztecă. Ce îmi mai arată mie cartea *Despre iubire, moarte și alte mituri* este acea antiteză între omul antic, care credea în miracol, care credea în zei și omul contemporan, cei ca noi, care nu mai crede aproape în nimic; vidul de miracol din lumea contemporană în antiteză cu miracolul lumii antice. Poate de aceea aceste mitologii

domină încă culturile și civilizațiile contemporane. În esență, sunt două cărți care deschid teme mari. Tema lor își propune să reactualizeze mitologia antică pentru a o expune drept modele de gândire: a gândi asemeni Atenei, a gândi asemeni lui Apollo. Sigur există și o gândire dionisiacă, la fel de utilă ca și cea apolinică. Deci această dimensiune simbolică trebuie desprinsă prin aceste două cărți. Personajul preferat al autoarei este Ifigenia: *Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida*. E Ifigenia ca devenire a feminității, Ifigenia care se supune destinului și se lasă sacrificată – *Ifigenia în Aulida*. E Ifigenia în care se trezește personalitatea, identitatea și care se revoltă împotriva sacrificiului impus. O altă mare temă în aceste cărți este cea sacrificiului.

Sacrificiu, libertate, iubire, moarte – idei fundamentale, teme mari pe care autoarea le trece în revistă cu grație feminină și care se cer dezvoltate, mai ales că există o mare bibliografie parcursă. Intenția unui autor este să își pregătească teme mari și să îi pregătească pe cititori pentru ele. O feliție pe autoare pentru curajul de „a intra în război” cu lumea, pentru că a face critică și estetică înseamnă a intra în război cu cititorul, cu autorul, cu timpul. Nu cred totuși că va abandona poezia. Există totuși aici și o poezie a mitului, foarte interesantă.

(Bun) și de rugă și de fugă

Gheorghe MOGA

Substantivul *rugă* este un postverbal de la verbul *a ruga*. Cuvântul are mai multe înțelesuri grupate astfel în DLR, tomul IX:

1. Rugămintă, implorare; 2. Rugăciune; 3. (Prin Transil. și Maram.) Loc de rugăciune, capelă, mănăstire, troiță, cruce; 4. (Regional) Serbarea patronului unei biserici creștine, hram, șezătoare.

Primul sens este ilustrat și cu citate din creații poetice populare și culte; în două cazuri termenul îl atrage în rimă pe *fugă*: „Căci cu grămada pornite în fugă,/ Nici poruncă ascultă, nici rugă” (I. Budai Deleanu, **Tiganiada**, 259), „Și atunci când spre ușă el se-ntoarse ca să fugă,/ Ea-l oprește-n loc cu ochii și c-o mult smerită rugă” (Eminescu, **Opere**, I, 80).

Cu sensul al doilea, cel de „rugăciune”, cuvântul este prezent în primele noastre texte (psaltiri și evangheliare, molitvelnice și mineie). Nu este lipsit de interes să amintim faptul că datorită, poate, corpului fonic redus (bisilabic), cuvântul este frecvent și în poezia cultă de la Dosoftei („Cine te cearcă cu rugă curată/ Îl grijești la lipsă cu mâna-ndurată”) la O. Goga („Așa... vă treceți dragi bătrâni, Cu rugi la Precurată” - **Bătrâni**) și Tudor Arghezi („Ruga mea e fără cuvinte/ Și cântul, Doamne, mi-e fără glas” - **Psalm**.)

În finalul paragrafului dedicat primului sens găsim înregistrată și explicată expresia din titlu: (*Bun*) și de rugă și de fugă se spune despre o persoană bună la toate. Com. Hereclean – Zalău. De fapt, expresia rimată apare în vorbirea sălăjenilor mai frecvent în forma negativă: (*Cineva*) nu-i bun nici de rugă, nici de fugă.

Sensul primar al celui de-al doilea substantiv al expresiei (*fugă*) este următorul: „refugiere dinaintea unei primejdii, plecare repede (din patrie, de-acasă), părăsire grabnică a unei funcțiuni, etc”. Trimiterea la *băjenie* (DA, tomul II, 184) este îndreptățită căci aceasta denumește „fuga în masă, spre munți, prin codri, pe la mănăstiri sau în țările vecine, înaintea năvălirilor străine sau a jafurilor administrației”. Dacă în Muntenia cea din urmă „fugă mare” din țară s-a petrecut în 1821, în timpul Eteriei (sau Zaveriei), în Ardeal astfel de fapte, din păcate, s-au desfășurat până târziu. De aceea credem că originea expresiei trebuie căutată în realitățile istorice îndepărtate, mai precis în „vremuri de bejenie”, ca să folosim o sintagmă sadoveniană. Și alte expresii *a da șfară (sfoară) în țară, doar nu dau turcii, (tătarii)* fac trimitere la evenimente dramatice (năvăliri, incursiuni sau retrageri ale oștilor străine). Există o întreagă literatură inspirată de acest fenomen social care marchează destinul tuturor, de la domnitor la plugar (Neculce, Negruzzi, Ghica,

Odobescu, Sadoveanu, Gala Galaction). Vom folosi câteva fragmente din nuvelele lui Gala Galaction (*Zile și necazuri de zaveră/ Lângă apa Vodislavei*) nu atât pentru valoarea lor documentară, cât pentru valoarea lor artistică, prozatorul reușind să pătrundă în labirintul sufletesc al unor oameni aflați într-o situație - limită, dar care nu-și pierd omenia. Ni se va reproșa că nu se regăsesc în creațiile lui Gala Galaction realitățile din Sălaj. Vom face observația că dincolo de toponime, de numele personajelor, interesează motivarea interioară a faptelor oamenilor, relațiile dintre stările sufletești și comportament fiind aceleași pretutindeni. Așadar... Iată cum sunt sugerate deruta și precipitarea oamenilor la aflarea veștii că se apropie primejdia: „Fără nici o întârziere, scoaseră carele de sub șoproane, trântiră în ele tot ce spaima și zăpăceala le mai puteau îngădui ca să aleagă... Dar ce puteai să pui în car, odată ce trebuia să pui întâi nevasta și copiii, părinții sau surorile și frații? De aceea, cam tot ce putea să intre în car, pe lângă această povară scumpă, erau: o ladă cu de ale îmbrăcării, o cergă, două, un sac cu mălai și căldarea de mămăligă” (**Lângă apa Vodislavei**).

Drumul propriu-zis este o continuă pândă și o continuă interpretare a semnelor naturii (direcția vântului care aduce fumul focurilor de pe culmi, zborul cârdului de corbi). Locul cel mai nimerit și mai bun de adăstat până la trecerea primejdiei era mănăstirea. În primul rând pentru că erau încredințați creștinii că numai prin *rugă*(ciune) vor fi salvați. În al doilea rând pentru că numărul mare al celor sosiți crea o stare de solidaritate în măsură să facă mai suportabilă o eventuală pedeapsă din partea necredincioșilor. Aici rămâneau, de obicei, bătrânii, femeile și copiii, cei care nu mai puteau continua *fuga*, osteniți fiind „de spaima și greutatea bejeniei”. Cei în putere își continuau drumul spre pădurile munților cu gândul mereu întors spre satul părăsit.

Participarea la un astfel de moment de cumpănă se constituia totodată într-un prilej de lămurire a caracterelor. Numai așa o colectivitate umană putea să aprecieze pe cineva ca fiind *bun și de rugă și de fugă*. Sau dimpotrivă...

Vocea Transilvaniei®

Fratele

- fragment -

Costa a întârziat deja o oră și nu mai știu nimic din ce se întâmplă afară. Dacă n-ar fi așa riscant, aș ieși puțin să trag cu ochiul. Nu am la mine niciun element de identificare, dar probabil că tocmai de-aia aș părea imediat suspect. Nu mai am buletin, nici adevărat, nici fals, legitimația de serviciu am ars-o din seara de 21 (exact în clipa în care colonelul a dat ordin să se tragă: ca să fiu mai precis, am ars-o cu bricheta mea Ronson), nu mai am nicio identitate socială. Sunt pe cont propriu, singur. Așa cum m-am născut și cum o să mor, cum îmi plăcea să le răspund, cu ani în urmă, la începutul carierei, celor care-mi reproșau faptul că nu am prieteni, că nu fac parte din nicio gașcă, din nicio confrerie oarecare. Acoperișul șubred deasupra capului și legea Securității în mine, ca să-l parafrazez pe titanul din Königsberg, cu care ne împuia capul profesorul de filosofie, în facultate, și pe care l-am citit penibil de greu, câte o pagină-două pe oră, în înghețata sală a bibliotecii de la Filologie, în lumina chioară a becurilor de serviciu, care contraziceau atât de vehement metafora „cerului albastru”... Legea morală? Care lege morală? Unde ar ajunge statul, mă întrebam, dacă ar aplica legile morale? Unde am ajunge cu toții, dacă am fi morali cu lichelele, cu cei care fură, cu cei care trădează? Dacă am fi morali, noi, toți românii, ar trebui să ne dăm demisia și să ne sabordăm împreună cu țara, ca flota engleză la Scapa Flow. Iar asta e, în logica rece a istoriei, inacceptabil.

Mănânc din rezervele pe care, prudent, le-am agnisit din pachetele precedente. Mă mir de Costa, nu e genul care să încerce aventuri pe cont propriu, e un băiat șters și precaut, invizibil din naștere (cum îl persifla, uneori, colonelul, când îl apucau efuziunile și cobora printre noi, dorind să se dea popular), care n-a întârziat un minut la serviciu și n-a ratat nicio operațiune. Poate că l-au prins și pe el, planul n-avea cum să meargă șnur, prea era cusut cu ață albă. Măcar să nu-l fi lichidat cine știe ce exaltat, profitând de împrejurarea că revoluția a dat tuturor demenților ocazia să se joace cu mitraliera pe clitorisul damelor de consumație. Mi-ar părea rău de Costa, e cel mai bun produs al școlii mele, ultimul care avea să depună mărturie, spuneam eu cu ani-lumină în urmă, despre virtuțile mele pedagogice. Acum întârzie. Aiurea: Costa nu întârzie, nu poate întârzia, mecanismul ființei sale nu cunoaște noțiunea de „întârziere”. Nu mai vine deloc. Noroc că nu sunt lacom, mă mulțumesc întotdeauna cu strictul necesar, când e vorba de mâncare. Nici nu mi-e foame, mănânc automat, dintr-un reflex bine

antrenat. Greața e tot acolo, instalată adânc în stomac. Am suficientă mâncare până mâine, asta e tot ce contează. De mulți ani nu m-a mai interesat ce va fi poimâine, dacă pentru mâine totul e pregătit, nu îmi mai fac alte griji: pentru poimâine, de-abia mâine îmi voi face griji.

Mi-ar fi plăcut, bănuiesc, să fiu profesor. Când m-am hotărât să fac Filologia, în penultimul an de liceu, chiar mă atrăgea această idee. Musai profesor universitar, cu toate că, în '74, când am terminat, repartițiile la Filologie se împărțeau deja în patru categorii imuabile: sate în care oprește trenul, sate prin care trece trenul, sate în care se aude trenul și, în sfârșit, sate în care s-a auzit de tren. Dar nu mă vedeam predând *Puiul*, de Brătescu-Voinești, unor țânci cu caș la gură, fie ei și de la oraș, nu numai de la țară. Chiar dacă se știa că orașele sunt blocate, că nu mai sunt posturi nici în presă, nici în edituri, am continuat să sper că, până voi termina facultatea, se va schimba ceva. Că talentul meu literar, de care eram convins fără să fi avut vreo confirmare oarecare, îi va determina (nu știam prea bine pe cine) să îmi ofere un post la facultate sau la *România literară*. Evident, erau vise tâmpite, de tânăr care nu-și întrezărește adevărata vocație. Am ajuns, în cele din urmă, în cu totul altă parte decât într-un amfiteatru. Când mi s-a oferit posibilitatea de a mă întoarce la catedră, preluând un curs la Școala de ofițeri de la Băneasa, am refuzat. Îmi trecuse cheful. Ce sens avea să mă întorc între răcanii ăia amărâți, luați de la coarnele plugului sau de la șai-bă? Ce să-i învăț eu pe ei, care știau dinainte totul? Pe ei, care știau deja ce vor în viață: pistolul în buzunar, un apartament de la stat, o nevastă grasă și proastă, pe care s-o înșele cu prăpăditele de secretare-informatoare, și doi-trei copii mediocri, pe care să-i bată la cur cu cureaua? Am atârnat și profesoratul în cui, ca și scrisul. Singurii cărora aveam să le fiu profesor, fără să o știe și fără să o revendic vreodată, aveau să fie subalternii mei. Între care Costa, repet, era cel mai bun. Dacă el a căzut, în curând va trebui să fac și eu ceva, să scap de-aici, pentru că următorul pe listă sunt eu însumi.

O moleșeală ciudată mi s-a strecurat în trup și în suflet. De ce să fac ceva? La urma urmei, ce-o să mi se întâmple? Arme am și eu, destule, și știu să le folosesc al naibii de bine. O să tragem, ei or să cadă, unul câte unul, până când o patrulă de Moș Tecu, dinăștia, trecuți de partea revoluției, o să mă ia în cătare și-o să mă lichideze. Un naiv mai puțin. Sau o să mi se blocheze încercătorul Kalașnikov-ului înainte să îi lichidez pe toți, și-atunci, vreun amant al clitorisului

Răzvan VONCU

cu mitralieră mă va împuşca lent, surâzător, gustând fiecare secundă. N-are sens să fac pe cocoşul: îmi va fi frică. În clipa aceea îmi va fi teribil de frică.

Însă acum n-am chef să mă mişc de aici. M-am obișnuit cu podul ăsta mizer, cu căldura lui încropită, cu becul chior, care pâlpâie din când în când, ca un semnal. Parcă stau de o viață aici, parcă tăcerea mă-nvăluie într-o platoșă de confort și siguranță. Afară e noapte de-a binelea, nu mai trece niciun om, doar mașinile revoluției mai sparg din când în când tăcerea nopții de iarnă, neverosimil de caldă. De unde stau, nu pot să văd nicio fereastră de locuință, niciun brăduț de Crăciun pâlpâind. În noaptea asta se naște Hristos, iar eu stau tolănit pe-o manta prăfuită, într-un pod sordid, din care nu voi mai ieși niciodată. Sentimentul coliviei, senzația că te privește cineva peste umăr.

S-a terminat și nechezolul, tovarășul meu de singurătate. Nu i-am înțeles pe cei care se revoltau, în ultimii ani, că a dispărut cafeaua, înlocuită cu diferite surrogate. Pentru mine, cafeaua a fost, dintotdeauna, nu o băutură, ci un ritual. Un ritual al singurătății: gesturile lente cu care, dimineața, aprinzi aragazul, torni o ceșcuță de apă și o pui la fiert. Când dă în clocot, pui zahărul și cafeaua. Când dă în clocot a doua oară, torni caimacul în ceșcuță. Când dă a treia oară, o iei de pe foc și o lași să se limpezească. Se numește „cafea în trei ape” și, oricât s-au străduit chimiștii să mă convingă că procesul nu schimbă cu nimic proprietățile cafelei, nu m-am lăsat manipulat de știința lor implacabilă. Am nevoie de cele trei ape, am nevoie de secundele prețioase în care amestec încetișor zahărul și cafeaua, am nevoie de ibricul și filigeanul meu. Am

nevoie chiar și de gestul simplu al învârtirii ceștii în mâini, pentru a o răci.

Pentru că ele îmi amintesc de copilărie, de bunicul care, întors din schimb, din portul Constanța, își prepara o cafea slabă, înainte de a lua o țuică „ochii lui Dobrin” și de a se întinde în pat. Nu contează prea mult ce e în cafeaua pe care o pun în ibricul meu de aramă, adus de nașul dintr-un voiaj la Istanbul. Contează sfârșitul apei și caimacul pe care îl adun cu grijă și îl pun, ca un bănuț, pe fundul ceștii, înainte de a turna cafeaua. Contează că în aceste momente sunt eu însumi, întreg, cu toate amintirile mele, în spatele unei cuirase invulnerabile, pe care ziua care începe nu o poate zgâria sau ciobi.

Acum s-a terminat cafeaua și trebuie să mă împac și cu această absență, cu toate că sunt extrem de sensibil la aceste mici, imperceptibile dereglări ale universului meu de reflexe și automatisme. Dacă n-aș fi ceea ce sunt, aș coborî în stradă și le-aș cere oamenilor acestora necunoscuți, veniți din cine știe ce cartiere mărginașe ca să apere revoluția în care eu nu cred, o ceașcă de cafea, pe care să o învârt în palme, în timp ce-mi pun, pentru a căta oară, ordine-n gânduri.

Nu am să o fac, firește, piesa e departe de a fi terminată, figuranții trebuie să rămână încă în platou, cu tava și paharele în mână, nemișcați, solemni, așteptând ca glonțul rătăcit din pistolul junelui-prim să le dea ocazia unei căderi teatrale, chintesență a talentului lor ignorat, veșnic neîntrebuințat.

Stau bine aici și fără nechezol, fără bunici și fără amintiri de la Constanța. Îmi strâng geaca groasă în jurul trupului și mă pregătesc să ațipesc.

Abonează-te la

Caiete Silvane*

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3,5 lei/lună; 42 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
9 lei/lună; 108 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Soarele nu obosește „să soarbă umbra”

Alice Valeria MICU

Un veac de Octavio Paz

„Pentru a onora scrierile pasionate de orizonturi largi, caracterizate de inteligență senzuală și integritate umanistă”, aceasta a fost motivația invocată la acordarea premiului Nobel pentru literatură lui Octavio Paz, în 1990, iar în 2014 umanitatea a consemnat un veac de la nașterea celui de-al patrulea laureat latino-american, după Gabriela Mistral în 1945, Pablo Neruda în 1971 și Gabriel García Márquez în 1982.

Scrisul său a fost succesiv amprentat de marxism, suprarealism, existențialism, budism și hinduism, însă niciodată nu a abandonat încercarea de a depăși prin dragoste, erotism și creativitate poetică o existențială singurătate, inerentă exilaților, indiferent de tipul de exil căruia i se supune sau este forțat să i se supună.

Omul care și-a vândut umbra populează acum suprarealist și existențialist absolutul de care mulți sunt dependenți, însă Octavio Paz îl bântuie nu în miezul său fantomatic și tulburător, ci la periferia populată de ruine.

Cineva spunea la un moment dat că dispariția sa a echivalat cu declinul unei întregi civilizații, complexitatea operei sale poetice și eseistice făcând din el una din figurile de primă mărime ale literaturii secolului XX.

Din aprilie 1998, de la moartea sa au fost publicate numeroase pagini despre Octavio Paz și s-a încercat, mai mult cu grabă decât cu competență inserarea sa și a operei sale în Istoria literaturii mondiale a secolului trecut. Unii au găsit de cuviință conceptualizarea sa ca eseist în primul rând și alții ca poet, iar unii, din ferice mai puțini, dar dând dovadă de o suverană ignoranță, egalată doar de agresivitatea îndrăzelii, i-au negat pâinea și sarea intelectualismului și creativității poetice, considerându-l un promotor și poet secundar. Evident, aceștia din urmă nu sunt altceva decât o serie de scriitori mediocri, care au încercat să profite de numele lui Octavio Paz pentru a fi publicați și recunoscuți, dar povestea este atât de cunoscută și literaturii române, încât nu merită dezbătută. Cu toate acestea, trebuie amintită lașitatea unora, care în timpul vieții îl aclamau sau cel puțin tăceau, când venea vorba de Octavio Paz, dar s-au grăbit să-l acuze după moartea acestuia. Din nefericire, tăcerea morților nu justifică și nu dă viilor motive de a trăi, însă opera unui autor trăiește și vorbește prin ea însăși.

Octavio Paz a prins un secol dificil, cu Revoluția

Mexicană la nașterea sa, cu ravagiile Primului Război Mondial, Războiul Civil din Spania, Al Doilea Război Mondial, lagărele naziste, apoi cele sovietice. A traversat un secol de dictaturi militare, îndurate atât în America Latină, cât și în întreaga lume, Cortina de Fier și comunismul istoric. A știut să se ferească de orice formă de iezuitism politic, fapt care nu i-a fost iertat, pe rând, de niciun regim politic sub care a trăit. A încercat, de fiecare dată să uite, mai degrabă decât să spună ce a văzut, ce a simțit și ce a crezut, iar pentru aceasta a fost de multe ori refuzat și insultat, într-un fel sau altul, până la sfârșitul zilelor sale. A fost, inevitabil, victima fanaticilor cu idei puține și fixe, care nu erau capabili să concretizeze și să susțină inteligent un concept, dar își considerau destinul legat indubitabil de acesta.

Octavio Paz a fost, în esență, un singuratic ce avea prieteni pe cinci continente. Un citadin îndrăgostit de natură și de naturalețe, el a trăit mai tot timpul în agitația străzii, a ziarelor ce vureau de politică, în mijlocul mulțimii tulburate, ceea ce nu l-a împiedicat să-și facă, totuși auzită vocea solitară, pe Paseo de la Reforma, bulevardul ce tăia pe diagonală inima capitalei Mexico City. Trăia în lume, fără să fugă de ea, vorbea cu poeți tineri și bătrâni, cu filosofi, astronomi și astrologi, politicieni, arhitecți, oameni de știință, sinologi, istorici, lingviști și grădinari. În „1930: Vizualizări fixe”, *Arborele interior*, Octavio Paz spunea: „Nu căutați pe nimeni și nimic, căutați totul și pe toată lumea”.

Singurătatea omului modern a fost una din temele sale predilecte, de care s-a ocupat încă din perioada de început a activității sale literare, dar nu doar singurătatea bărbaților și a femeilor pierduți în caruselul citadin, cât mai ales, solitudinea ca rezultat al izolării față de cunoaștere, atât în ipostază filosofică, dar și religioasă a fost subiectul. Credincios din tinerețe, a fost mai degrabă un spiritual, decât un religios, departe de orice formă de teologie. Diversele studii teologice îi captau interesul doar ca expresie a lumii ideilor și formelor și această abordare se perpetua și în ceea ce privește credința în viața de apoi. A spus mereu ce gândea, însă nu ceea ce credea, căuta înțelepciunea temperată de un scepticism, mai degrabă moderat, în virtutea căruia îndoiala față de sine era una inspirată de Pirrón sau Montaigne și aceasta s-a reflectat în mare parte în opera sa poetică și eseistică. În esență, Octavio Paz nu a fost un filosof de tipul convențional, nu s-a simțit atras de istoria filosofiei ori de jargonul mai mult sau mai puțin specific, era mai degrabă apropiat de Cioran,

căruia i-a dedicat poemul „Moartea ne gândește”. Cu toate acestea, găsim în textele sale un filosof adevărat, un om care gândește și crede cu adevărat. Spunea despre poezie că aceasta trebuie să fie ușor uscată ca să poată arde și astfel să ne lumineze și să ne încălzească. A dedicat Poeziei mai multe poeme, din care mi-am permis libertatea de a vă aduce înaintea ochilor pe cel de-al treilea cu această temă.

Poezia 3

De ce te-mi atingi pieptul în ultima vreme?
Ajunși tăcută, secretă, înarmată,
Ca războinicii într-un oraș adormit
cu buzele arzi limba mea, caracatiță,
trezești furiile, bucuriile,
și chinul acesta fără sfârșit
care incendiază tot ce atinge
și lasă în urmă pretutindeni
o uscăciune sumbră.

Lumea cedează și se prăbușește
precum metalul în foc.
Între ruinele mele mă trezesc
și stau în fața ta,
singur, gol, despuiat,
pe stânca cea mare a tăcerii,
ca un luptător singuratic
împotriva gazdelor invizibile.

Adevăr mistuitor
Spre ce mă împingi?
Nu vreau adevărul tău,
nici întrebarea ta inconștientă
Pentru ce această luptă sterilă ?
Omul nu este ființa capabilă să te cuprindă,
Pofta mistuitoare numai setea o satură,
flacăra sorbită de buzele tuturor,
spirit ce trăiești fără formă,
tu arzi toate formele
cu un secret foc de nestins.

Dar tu nu te lași, lacrimă batjocorită,
și înalți în mine imperiul tău pustiit

Urci din adâncurile mele,
din miezul de nerostit al ființei mele,
armată, maree.
Tu crești, setea ta mă sugrumă,
expulzând, tiranică,
tot ceea ce nu cedează
spadei tale frenetice.
Acum mă locuiești doar tu,
substanță furioasă, fără nume,
teribilă delirantă poftă subterană.

Fantasmele tale mi se izbesc de piept,

trezite de atingerea mea,
îmi îngheață fruntea
și fac profetici ochii mei.
Pipăi lumea și te ating,
esență de neatins,
unitate a inimii și trupului meu,
contemplu lupta ce o duc
și nunțile mele pământești.

Imagini contrare îmi întunecă ochii
și acelorași imagini,
altele, mai profunde le opun
un murmur înflăcărat,
ape ce îneacă o apă mai ascunsă și mai densă.

Valul întunecat
Ce ne-a desprins de la orbirea dintâi,
vine din aceeași mare întunecată
unde se naște umbra
valul ce ne aduce pe pământ:
apele ei se confundă,
iar întunericul ei
liniștea și mișcarea sunt una.

Insistă, învingătoare,
Căci eu exist doar pentru că tu ești,
Iar gura și limba mea au apărut
Doar ca să mărturisească existența ta
și silabele tale secrete, cuvântul
impalpabil și despotic,
substanță a sufletului meu.

Ești doar un vis,
însă în tine visează lumea
și muțenia ei glăsuiește cu vorbele tale.
Cazi secerată atunci când pieptul tău
atinge frontiera electrică a vieții,
întunericul de sânge unde
gura crudă și îndrăgostită semnează pactul,
dornică, încă de a distruge ceea ce iubește
să retrăiască ceea ce distruge,
lumea, impasibilă
și mereu identică cu sine,
pentru că nicicum nu se oprește,
și nu stă prea mult acolo unde dă viață.

Înalță-mă, singuratică,
înalță-mă între vise,
înalță-mă, mama mea,
trezește-mă din toate,
fă-mă să visez visul tău,
unge ochii mei cu uleiul tău,
ca astfel cunoscându-te, să mă cunoști.

Paz filosoful credea că „Dumnezeu există. Și dacă nu, ar trebui să existe. Există în fiecare dintre noi, ca aspirație, ca necesitate și, de asemenea, ca o ultimă

frontieră, de neatins a ființei noastre”.

Din tinerețe, el a fost atins de demonul activismului, chiar dacă acesta se manifesta doar la nivel intelectual. Îl moștenise din familie, bunicul patern fiind un romancier liberal și jurnalist, iar tatăl său, un avocat revoluționar zapatist. Om al vremurilor sale, a fost de la o vârstă fragedă, aproape de comuniști, a participat la Valencia, în 1937, la reuniunea antifascistă a scriitorilor, a denunțat în 1947 lagărele de concentrare sovietice și a fost un luptător neobosit pentru democrație, fără să o considere cel mai mare bine, ci doar un spațiu în care demnitatea noastră civică își joacă numele zi cu zi. „Masele cele mai periculoase sunt cele în a căror vene a fost injectată otrava numită frică, teama de schimbare” mai spunea el și afirmațiile sale au o teribilă actualitate.

În opinia lui Octavio Paz, istoria este pedeapsa pentru a nu fi oferit răspunsuri la întrebările fundamentale pe care oamenii, de la începutul istoriei, le-au pus. Răul ideologiilor moderne, mai ales comuniste, a fost îndumnezeirea istoriei, propunerea zeului-Partid, administrator al revoluției care își devorează propriile creaturi. A criticat cele trei religii monoteiste, iudaismul, Creștinismul și Islamul, așa cum a făcut-o cu marxismul, cu care a întreținut un dialog constant. El a văzut în produsul său, socialismul sovietic, aceeași intoleranță, probabil, ca cea dintre cele trei religii monoteiste. Din asemenea motive, deși există nuanțe, Paz a crezut în toleranța hindusă, însă excluderea proscrisilor, cunoscuții paria, l-au oprit să îmbrățișeze această credință.

A criticat tradiția hegeliană: suntem ființe istorice, însă nu tot ce este înlăuntrul nostru este istorie. Istoria este un timp succesiv, liniar, iar poezia, în dorința ei de a fi timpul ce vine, luptă tocmai împotriva acestor succesivități; poezia este pentru Paz, un „ce” indefinit, de neatins, poemul, tabloul, linia melodică. Cu alte cuvinte, nu există Operă fără opere, nu poți avea un răspuns în lipsa unor răspunsuri care încearcă să evite o ruptură.

Mai mult decât un producător și un consumator, ființa umană are nevoie de un liant special, căci „o societate fără poezie este una fără vise, fără cuvinte”.

Cu o sarcastică simetrie, așa cum observa Norman Manea cu ocazia centenarului Octavio Paz, acesta organizase alături de Enrique Krauze, în 1990 „Întâlnirea Internațională a Intelectualilor”, organizată de revista „Vuelta” (Întoarcere), cu tema „Experiența libertății în secolul XX” la Mexico City. Au fost acolo: Mario Vargas Llosa, Cornelius Castoriadis, Daniel Bell, Jean François Revel, Leon Wieseltier, Hugh Trevor Rope, Irving Howe, Michael Ignatiev, Michnik, Mazowiezky, Carlos Franqui. Prima și cea mai importantă dezbateri intelectuală de la prăbușirea comunismului est-european, a fost numită de presa mexicană de stânga „noul congres fascist al intelectualilor”, căci acolo s-a vorbit deschis despre erorile și ororile secolului, iluziile și cri-

mele sale, fervoarea și fanatismul, tulburările și teroarea, imensul număr de victime și martiri. Timp de ore zilnic, această conferință a fost transmisă în întreaga lume, mai puțin la noi.

„Stalin n-are suflet/ el are istorie./ Tot ce am visat se destramă,/ Utopia se întruchipează în lagăre terestre,/ istoria este o spirală nesfârșită” spun câteva versuri semnate de Octavio Paz.

Octavio Paz a murit fără să creadă în transcendență. Nu ne îndreptăm spre o altă lume, credea el, rămânem în aceasta. Privea uneori moartea de aproape, nu căuta iluminarea, dar deschidea ochii, atingea lumea „cu privirea soarelui ce se retrage”, cerând „rememorare și uitare și aceeași claritate a clipei din urmă”. Nu iluminare sau eliberare, el își dorea ceva modest, reconcilierea. Să deschizi ochii, să privești lumea ca soarele la asfințit, să ai curajul de a fi uman, asta predica Octavio Paz, ale cărui cărți s-au închis odată cu viața sa, pentru a se deschide acum în numeroase volume de poezie și eseuri, de la una din figurile admirabile ale secolului XX.

Mai presus de iubire

Suntem amenințați din toate părțile
timpul, ce rupe în bucăți vii
ceea ce-a fost
de ceea ce va fi
precum maceta cu șarpele;
conștiința, transparența prin care treci
privirea orbită de a se vedea privind,
cuvinte, mânuși cenușii, pulberea minții deasupra
ierbii,
apa, pielea;
numele noastre ce cresc între tu și eu
pustiuri neînvins de vreo trompetă
Nici visul și ținutul său de imagini rotunde
nici delirul cu spuma sa profetică,
nici iubirea cu dinții și unghiile sale nu ajung.
Mai presus de noi,
la frontierele lui a fi și a fi fost
o viață mai vie ne cheamă.
Afară noaptea respiră, se întinde
plină de uriașe frunze călduțe,
de oglinzi care luptă:
fructe, ghiare, ochi, frunzișuri,
spinări ce strălucesc,
trupuri ce trec prin alte trupuri
Așează-te aici pe malul înspumat
unde atâta viață se ignoră și se abandonează
și tu faci parte din noapte.
Întinde-te, alb ce respiră,
pulsăție, stea reșezată,
potir,
pâine ce înclină balanța la marginea aurorei,
pauza de sânge între acest timp și un altul
fără de măsură.

Ultima scrisoare a lui Arlette Coposu

Marin POP

Între miile de file existente în arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), aparținând dosarului de urmărire informativă a lui Corneliu Coposu, am descoperit două scrisori inedite și cutremurătoare în același timp. Este vorba de ultima scrisoare a lui Arlette Coposu, trimisă, alături de cea a soțului său, lui Liviu Vinetu de Gatterburg, zis Contele, prieten apropiat încă din tinerețe al lui Corneliu Coposu, aflat în exil, în care îl roagă să-i trimită medicamentele care nu existau la noi, ea fiind bolnavă de cancer, în ultimul stadiu. Peste doar două luni, la 27 decembrie 1966, Arlette Coposu, născută Marcovici, se stingea din viață, la vârsta de 51 de ani.

Arlette Coposu a trecut și ea, la fel ca soțul său, Corneliu Coposu, prin iadul închisorilor comuniste. A fost arestată alături de sora ei, France, în iunie 1950, pentru „înalță trădare”. Torturile fizice și psihice ale închisorilor comuniste au doborât-o pe France, la 20 aprilie 1958, în închisoarea de la Văcărești (**Romulus Rusan (coordonator), Cartea Mortilor, Fundația Academia Civică, 2013, p. 264**).

Dintr-o altă scrisoare a lui Arlette, datată 28 septembrie 1964, deci imediat după eliberarea din închisoare, adresată mătușii sale Lydia, reies condițiile precare în care trăiau foștii deținuți politici și boala de care suferea deja Arlette: „Dragă tanti Lydia, Mariely mi-a spus că a-ți pierdut adresa mea, deci mă grăbesc să vă scriu. Vă mulțumim pentru intenția de a-mi trimite un pachet care îmi va fi de folos.

Puteți pune în el chiar haine purtate de dvs, Renatte sau Gigi. Totul este binevenit, în special dacă puteți să-mi trimiteți haine calde, sufăr teribil de frig... Câteva lame „Gillette” pentru Cornel.

Vă mulțumesc încă o dată dragă

tanti Lydia pentru tot, dvs, lui Paul și Lulu.

Văd pe Mariely în mod regulat, locuim aproape. Mihai este drăguț, eu și Corneliu îl iubim mult.

Cu mulțumiri și recunoștință,
Arlette”.

(ACNSAS, Fond Documentar, dos. D2, vol. 11, f. 116)

Istoria familiei lui Arlette, pe care am aflat-o din povestirile doamnei Flavia Coposu și a domnului Cristian Fulger, nepotul lui Arlette, este de-a dreptul fascinantă, motiv pentru care o redăm în continuare.

Tatăl lui Arlette, Ion Marcovici, provenea dintr-o familie de sârbi românizați. S-a născut la data de 11 iulie 1878, la Focșani și a decedat la data de 7 august 1957 la București. A fost general în armata română și după 1918, când s-a făcut apel la intelectuali să meargă în provinciile alipite, el a acceptat să meargă în Basarabia. A preluat comanda Corpului de grăniceri din Chișinău. A stat la Chișinău până în momentul în care s-a pensionat. Așadar, Arlette a făcut liceul și Institutul la Chișinău.

În momentul pensionării, familia Marcovici s-a mutat la Constanța, unde soția sa a moștenit un hotel (Hotelul Francez).

Mama lui Arlette, Jeanna Huser era de origine franco-elvețiană. S-a născut la 19 mai 1894 și a decedat la 16 mai 1947. Bunicul lui Arlette, Joseph Husser a lucrat la Consutul Elveției de la Odesa și avea un prieten foarte bun de origine grecească, care avea în proprietate magazinul „La Fayette” de la Odesa. S-a născut la 16 decembrie 1849 și a decedat la 9 februarie 1909. Bunica lui Arlette, Marie, era fata unui mare proprietar de fabrici de in de iolandă, care livra marfă și pentru Odesa. S-a născut la 8 octombrie 1862 și a decedat la 28 februarie

Arlette Coposu înainte de închisoare

1935. Mergând Marie, împreună cu tatăl său să încheie un contract cu proprietarul grec, care se numea Sida, l-a cunoscut pe Joseph Husser de care s-a îndrăgostit și s-au căsătorit.

Despre Joseph Husser, Flavia Coposu spune următoarele: „Era un tip original și cam ciudat, Husser ăsta. Era un bărbat frumos, probabil cu multe succese și mare jucător de cărți. Și la un joc de cărți, la Odesa, a câștigat un hotel din Constanța, care se chema „Hotelul Francez”. Și care era exact pe malul mării. Era cu 3 etaje și era modern. Și atunci i-o venit lui în minte să renunțe la postul din diplomație, care nu-l interesa și să se apuce de hotel că elvețienii așe fac nu-și au mers și au organizat un hotel foarte frumos pe malul Mării Negre, în Piața Ovidiu, la Constanța”.

Hotelul a fost renovat și și-a păstrat numele de „Hotelul Francez”. Avea o clientelă de lux, spune Flavia Coposu: „Și acolo venea regele Ferdinand și regele Carol și regina Elisabeta și toți miniștrii că era, mă rog, șicul șicului” (**Flavia Coposu, interviu, decembrie 2009**).

Joseph Husser și Marie au avut patru copii: trei băieți, pe nume Paul (n. 20.12.1886), Ru-

dolphe (n. 11.02.1889) și Henri (n. 21.07.1891) și o fată, pe nume Jeanna. Din păcate, Joseph Husser s-a apucat din nou de jocul de cărți, a pierdut sume foarte mari, după care s-a împușcat. Soția sa a muncit din greu și a reușit să refacă hotelul.

Jeanna Husser, mama lui Arlette, s-a îndrăgostit de un ofițer de marină, dar nu a fost lăsată să se mărite cu el: „Și avea principiile ei de bază (Marie Husser – n.n.) și tanti Jeanna, ea ne-o povestit, s-o îndrăgostit de un ofițer marină... nu știi, suedez, norvegian, care venea la mare... d-ăștia. Și i-o interzis să n-audă de militari în casa ei. Nu voia. Și atunci o spus: «- Bine, dacă nu mă lași să mă mărit cu marinarii, o să mă mărit cu primul venit». Și primul venit o fost Marcovici, papa (așa îi spuneau n.n.), cu care s-a măritat. El era atunci deja căpitan. Și o lucrat în armata română. El a fost – ne povestea cu mare mândrie – că a fost prima generație de ofițeri care a fost decorată de regele Carol I, prin 1902-3”.

Din căsătoria lor au rezultat trei fete: Arlette, născută la 5 mai 1915 și decedată la 27 decembrie 1966, France, născută la 2 septembrie 1917 și decedată la 20 aprilie 1958 la închisoarea Văcărești și Antoinette, născută la 12 septembrie 1922 și decedată la 28 ianuarie 2000.

Arlette mai avea și o soră vitregă, Odette, fiica generalului Marcovici din prima căsătorie. Ea s-a căsătorit cu actorul Mircea Balaban: „Ea (Odette – n.n.) era foarte talentată la vioară, violonistă și a făcut studii la Paris. Și acolo s-a întâlnit cu Mircea Balaban, dar ea era atât de emotivă încât n-a putut să cânte în concerte în public niciodată” (**Flavia Coposu, interviu, decembrie 2009**).

Așadar, după ieșirea la pensie a generalului Marcovici, familia s-a mutat la Constanța, unde s-a ocupat de hotelul moștenit de Jeanna Husser, care a avut mult de suferit în timpul Primului Război Mondial, fiind refăcut cu mari eforturi de către Marie Husser: „Atunci și-a trimis toate valorile în Rusia, toată lumea, și pa bijuterii, chestii. Când s-au întors n-au mai găsit nimica.

Și pe urmă o adunat, dăpacolo, dăpacolo, din Constanța, mobilier de hotel și tacâmuri că erau toate cu ștampilă, cu emblema casei... așa, mă rog, au încropit, da deja decăzuse. Nu mai era luxul luxului dinainte, da s-a descurcat cât de cât”.

De hotel s-a ocupat fratele mai mic al Jeannei Husser, Henri, „care o fost un zăpăcit(...) Și asta, Henri și asta o făcut o grămadă de datorii. O ipotecat casa. O fost prăpădit”. Cei doi frați mai mari, Paul și Rodol s-au înrolat în Legiunea Străină: „Au luptat prin Tobruk pe ce știu io unde, da au fost mari mutilați de război, unul o pierdut un picior, unul nu știu ce. Și au venit înapoi în Constanța cu pensii de 5.000 de franci, pe vremea când un ministru avea 2.000. Și acolo trai nenneață. Și s-a însurat cum nu trebuia și bătrâna nu i-o mai primit în casă. Și au rămas în Constanța, chefuri, chiolhanuri și când a murit bătrâna, le-a plătit partea lor” (**Ibidem**).

Preluând afacerea, Jeanna Husser a reușit să scape de ipotecă, deoarece soțul său, generalul Marcovici, avea o pensie mare.

La acest hotel, unde s-a deplasat împreună cu Iuliu Maniu, la Paștile din 1941, Corneliu Coposu a cunoscut-o pe Arlette, fiica Jeannei Husser. S-au căsătorit pe data de 24 octombrie 1942. Au fost împreună doar 5 ani, deoarece pe data de 14 iulie 1947 Corneliu Coposu a fost arestat.

A doua zi după arestarea lui Corneliu Coposu, soția sa a fost dată afară din casa în care locuiau și s-a mutat la familia Coposu.

În anul 1950, Arlette, împreună cu sora sa France, a fost arestată și a primit ani grei de pușcărie, fiind acuzată de spionaj în favoarea Franței.

A fost eliberată din închisoare în primăvara anului 1964. Anii grei de închisoare și-au pus amprenta asupra stării ei de sănătate. S-a simțit tot mai rău și la un consult medical a aflat că are cancer: „Slăbiciunea ei am pus-o pe pușcărie, pe mizerie, pe nu știu ce. A mers bine în '64, Revelionul lui '64 l-am făcut la Horea (?) și în primăvara lui '65 o început răul. Și atunci o dus-o (soțul său, Corneliu Coposu – n.n.) la doc-

Arlette Coposu la ieșirea din închisoare

toru` Turcu și de atunci... «-Doctoru Trestioreanu (completează Rodica Coposu». Trestioreanu, pardon «- Cornel a leșinat. Și era asistenta doctorului, era Rodica Ivanov, o doctoriță» – spune Rodica Coposu” (**Ibidem**).

Arlette a decedat pe data de 27 decembrie 1966. Avea vârsta de 51 de ani. Sora ei, France, a decedat în închisoare la vârsta de 35 de ani. Sora ei vitregă, Odette, a trăit până la vârsta de 100 de ani și 3 luni.

Odette a avut un singur băiat, care a absolvit Conservatorul, la clasa de pian. S-a căsătorit cu o colegă de Conservator și a emigrat în SUA. La rândul lor au un băiat stabilit în SUA.

Antoinette, căsătorită Fulger, a avut doi copii: Cristian, născut la 19 decembrie 1946 și Gabriela, născută la 26 aprilie 1950, care prin anii '80 au emigrat și s-au stabilit în Germania.

„Soarta emigrantului – spune dl. Cristian Fulger – nu este tocmai ușoară și asta în special în anii '80 când posibilitatea de întoarcere NU exista. Deci, tot înainte...”

La nivelul anilor '90 reluarea legăturilor a fost foarte emoționantă și plină de surprize. Inginerul Fulger a înțeles rugămintea domnului Coposu (unchiul său – n.n.) de a acționa în vest astfel încât noul partid PNȚCD să fie cunoscut de politica Occidentului (Germania).

Așa au trecut anii 1990-1995 cu realizări, vizite, insuccese, dar cu speranța că ceva pozitiv va veni. A

venit speranța CDR și apoi...

Fiecare, Daniela și Cristian, au câte un copil, Alexandra și Oana, azi 2012 – au propriul drum în viață și propriile căutări” (**Cristian Fulger, nepotul lui Arlette**).

Iată, pe scurt, istoricul familiei lui Arlette, soția lui Corneliu Coposu.

Despre corespondența și legăturile reluate după eliberarea din închisoare dintre Corneliu Coposu, Arlette și Liviu Vinetu de Gatterburg, care se cunoșteau din tinerețe, aflăm și dintr-o notă raport a Securității de mai târziu, respectiv din anul 1969, unde Corneliu Coposu era acuzat că îi ajută pe cei bolnavi cu medicamente primite din străinătate de la prietenul său, Liviu Vinetu: „O altă preocupare a lui Coposu Corneliu a fost aceea de a ajuta unele persoane bolnave și internate în spital. Acest ajutor a constat în alimente și diferite sume de bani, pe care le colecționa de la foștii membri ai PNT. Medicamentele le procura prin Liviu Vinetu Gatterburg zis Contele, mare om de afaceri, plecat ilegal din țară în 1947, ce se află în Elveția. De fapt, acesta după punerea în libertate a lui Coposu Cornel și până în prezent, întreține relații prin corespondență, îi trimite pachete cu articole de îmbrăcăminte, pentru el și membrii familiei”.

După cum reiese din corespondența pe care o anexăm mai jos, Liviu Vinetu a făcut eforturi mari pentru a regăsi familia Coposu, rămasă în interiorul lagărului comunist. A reușit să-i regăsească, însă, din păcate, pentru Arlette Coposu era prea târziu.

Ultima scrisoare a lui Arlette este cutremurătoare. Ea vorbește cu seninătate despre tragedia familiei sale, despre moartea tatălui și a surorii sale și despre boala cruntă care o măcina. Spera, totuși, că în urma unei operații va reuși să se vindece.

Corneliu Coposu, însă, era conștient că traiectoria pământeană a soției sale se apropia de sfârșit pe zi ce trece și încerca să-i însenineze, după puțină, clipele rămase.

La numai două luni de la expedierea acestor scrisori, pe data de

27 decembrie 1966 (nu 1965, cum eronat se scrie în multe lucrări), Arlette Coposu trecea în eternitate, la vârsta de numai 51 de ani.

***

București, 12 Octombrie 1966
Calea Dudești 86
Raion Tudor Vladimirescu
România

Dragul meu Liviu,

Nu am la îndemână cuvinte pentru a-ți împărtăși bucuria pe care am avut-o la primirea scrisorii tale. Rândurile tale, pline de afecțiune și prietenie m-au trimis în urmă cu 20 de ani, la amintirile comune ale tinereții și la nenumăratele momente neuitate de mulțumire și satisfacții, pe care le-am trăit împreună, și pe care mulțimea anilor care s-au scurs, nu le-a putut destrăma. Mi-a făcut o deosebită impresie străduința ta de prieten adevărat, de a-mi căuta urma, după atâta amar de vreme, fapt pentru care îți adresez cele mai calde mulțumiri.

Îmi pare bine că, așa cum rezultă din scrisoarea ta, ți-ai aranjat la Geneva o situație mulțumitoare și cu perzistența și puterea ta de muncă, dublată de energia și pregătirea economico-financiară cunoscută, ai reușit să te menții pe linia de plutire, între valurile nestabile ale fluctuațiilor economice din occident.

Deasemenia îmi pare bine că ți-ai fondat o familie, în mijlocul căreia găsești satisfacția și recompensa năzuințelor de fiecare zi. Rog să fii interpretul omagiilor mele pentru soția ta, pe care nădăjduiesc că într-o bună zi voi avea plăcerea să o cunosc, și să primești pentru fetița ta cele mai sincere urări de prosperitate, fericire și noroc.

Să știi, dragă Liviu, că în timpul celor aproape 20 de ani de când nu ne-am văzut, ai fost de multe ori prezent în gândurile mele și foarte adeseori în conversațiile noastre familiale. Nu mai departe decât în ajunul zilei în care a sosit misiva ta, a venit vorba, la masa noastră, despre tine. Pe parcursul

anilor trecuți, am aflat, foarte vag, felurite svonuri despre tine, unele îmbucurătoare, altele îngrijorătoare, în ce privește sănătatea și îndeltnicirile tale financiare. Am aflat într-o vreme că ai fi în Italia, fără angajament - apoi că ești bine plasat în U.S.A. Nu știam însă de stabilirea ta la Geneva. O singură știre concretă am putut înregistra acum 3 ani, că ai fost nașul lui George (Serdici - n.n.), la al doilea mariaj al său, știre care m-a îndreptățit să conchid că ești sănătos și ai o situație bună.

Nu am primit nici o știre și nici o corespondență de la alți prieteni sau cunoscuți din străinătate și nu știu nimic de urma lor.

Acum să-ți relatez câte ceva despre ai mei și despre mine:

Arlette, cu care ne-am reîntâlnit la București în 1964, este acum grav bolnavă de cancer uterin cu metastaze peritoneale și se află, de aproape trei luni de zile internată la Institutul Oncologic. Până în iarna trecută s-a simțit foarte bine și arăta neschimbată și neîmbătrânită. Boala aceasta neiertătoare însă a doborât-o și acum suferă îngrozitor și ceiace este mai dezesperant, fără nici o perspectivă de vindecare. Ea, săraca, nu cunoaște încă diagnosticul fatal și toți ne străduim să i-l ascundem. Pentru a-i mai însenina viața, o aduc în fiecare Sâmbătă acasă, până Luni. Ultima Sâmbătă era de față când a sosit scrisoarea de la tine, s-a bucurat mult de ea făcând constatarea că ești singurul prieten adevărat care te-ai gândit la noi și s-a grăbit să-ți scrie și ea câteva rânduri, pe care le anexez. În legătură cu boala ei, vreau să te rog, împreună cu ea, să te interesezi de niște medicamente, care nu se găsesc aici, și pe care i le-a recomandat doctorul, pe rețeta alăturată. Nu pot să-mi dau seama în ce condiții se pot acolo procura și cât de scumpe sunt. Dacă cumva prețul lor nu este exagerat, și poți face rost de ele, îți adresez marea rugămintă de a le trimite pe adresa ei, într-un colet care să nu cuprindă decât medicamentele prescrise. (Doctorul spune că în loc de „Steranabol” flacoane, produsul similar cu alt nume este „Dianabol”). – Tot

Arlette, care de multă vreme nu are posibilitatea vre-unui divertisment, îți adresează rugămintea să faci să-i parvină, prin poștă niște broșuri turistice cu ilustrații și anume: „Bonjour Paris” (album fotografic) „Las Guides verts Michelin” (în limba franceză): „Chateaux de la Loire”, „Paris”, „Environs de Paris”, „Cote d’Azur”, „Paris Monuments”. Acestea se pare că le expediază „Service de Tourism Michelin”, 97. Bd. Pereire, Paris 17-a Tel. 2276400. France. –

Deocamdată, Arlette face tratament cu iradiații de cobalt, combinate cu chimioterapie, însă produsele trecute pe rețetă nu sunt de găsit aici. Te rugăm să vezi dacă la Geneva pot fi procurate, cel puțin unele dintre ele. În cazul când ai avea posibilitatea să le procuri, anunță-mă printr-o carte poștală care medicamente s-au expediat, pentru a depune la vamă rețeta oficială.

Trec acum la ceilalți membri ai familiei:

Mama este sănătoasă, surprinzător de viguroasă, se ocupă de gospodăria întregii familii. Este pentru mine o mare mângâiere să o văd cum își desfășoară zilnic activitatea cu grija și devotamentul pe care-l cunoști. Tuți, chimista fabrică vopsele în cadrul unei întreprinderi chimice. Doina, farmacistă lucrează la secția de plante medicinale. Flavia, economista la o fabrică de mașini unelte. Rodica, cea mai mică, pe care ai lăsat-o la 13 ani, este inginer proiectant de termo-centrale. Despre ceilalți: Kuky este student la Geologie, învață excepțional și este foarte cuminte (fiul Olgăi). Dintre fete: Tuți este divorțată. Flavia e căsătorită cu un inginer profesor. Socrul meu a murit în 1957. France, sora lui Arlette a murit în 1959 (20 aprilie 1958, în închisoarea de la Văcărești – n.n.). Toinon (cea mai mică) are un băiat student la Politehnică anul II și o fetiță elevă în clasa VI de liceu, amândoi copii buni. Bietul Pufi a murit în anul trecut.

Arlette, până la îmbolnăvire a lucrat ca registrator medical la un spital de traumatologie.

Acum despre mine: Din 1964,

după câteva luni de refacere de pe urma bolii, lucrez în construcții, ca tehnician la organizarea muncii. Am multă treabă, dar sunt mulțumit că pot să lucrez. Adresa mea este la mama, care m-a primit în spațiul ei, până când voi primi locuință.

Aici în România se construiește foarte mult, atât instituții de interes public cât și locuințe pentru cetățeni. Sper că curând voi primi și eu repartiție la locuință.

Cu fiecare an, numărul turiștilor străini se înmulțește. România prezintă nenumărate atracții pentru vizitatori, nu numai în ce privește frumusețile ei naturale, pe care în bună măsură le cunoști, dar și în ce privește avântul extraordinar pe care l-a luat industria, în toate ramurile ei. Ce ar fi dacă ți-ai programa, într-o vară, o excursie, cu familia ta, prin țara noastră? Se acordă condiții foarte avantajoase pentru turiști și cheltuielile sunt mai mici decât în orice altă țară, iar cazarea, condițiunile de deplasare și alimentare, foarte bine puse la punct. Mi-ar face mare plăcere să te pot revedea.

Ai fost foarte amabil, Liviu dragă, când m-ai întrebat în scrisoarea ta, de ce așa avea nevoie. După cum vezi, nenorocirea abătută cu boala lui Arlette, și extrema urgență a necesității de medicamente, m-a constrâns să fac apel la bunătatea ta, cu cererea de a o ajuta în suferința ei. Nu știu dacă această cerere nu este excesivă, căci nu am putut să aflui nici măcar cu aproximație, costul medicamentelor de care are nevoie.

În ce privește nevoile mele, aș fi mulțumit dacă mi-ai trimite, într-un pachetel, un fulgarin de ploaie de culoare neagră sau bleumarin (se pare că se fac din mătase cauciucată, în serie), număr mare. (54) Trebuie să-ți precizez că la dimensiunile mele vechi, se adaugă corectivul că am făcut o siluetă, care te-ar face să mă recunoști greu.

Încolo, cu sănătatea o duc bine și cu puterea de muncă la fel.

Închei acum scrisoarea, mulțumindu-ți încă o dată pentru atenția ta tușantă și pentru nedesmințita

ta prietenie. Îți transmit din partea Mamei, a surorilor și a familiei întregi, o dată cu bucuria tuturor de a te fi regăsit, cele mai sincere urări de bine pentru tine și toți ai tăi. Cu vechea dragoste devotată,

Te îmbrățișează

Cornel

Scrisoarea lui Arlette către Liviu Gatterburg anexată de Corneliu Coposu

Buc. 3. X.1966

Liviu dragă,

Nu am cuvinte să-ți spun ce mare bucurie ne-au provocat rândurile tale. De multă vreme te căutam cu gândul, cu dorul și cu fapta dar n-am putut da de urma ta.

Iată că tu ești acela care vii să ne ieși în cale.

Eu sunt bolnavă, nu am puterea să-ți scriu mai mult. Cornel va fi acela care-ți va da vești mai ample despre noi și viața noastră.

France a murit în primăvara anului 1958 (20 aprilie – n.n.) de cancer. Tata a murit în 1957 de inimă. Din toată familia mea am rămas cu Toinon, sora cea mică. Ea este bine, are doi copii mari, băiatul de 20 ani, anul doi la Politehnică și fetița de 16 ½ ani la liceu.

Eu urmez să fiu operată la sfârșitul acestei luni sau începutul lunii noiembrie. Dat fiind că ești singurul din toți vechii noștri prieteni care fără să fie solicitat s-a oferit să ne întindă o mână, te rog mult dacă îți este cu putință să-mi trimeți medicamentele de pe rețeta pe care o anexez scrisorii.

Am mare nevoie de aceste medicamente pentru boala mea.

Mă bucur nespuse de mult că ți-ai făurit o familie așa cum ți-ai dorit-o și că ești mulțumit.

Trimite-ne data viitoare și niște fotografii, acum că ne-am regăsit.

Îți mulțumesc anticipat pentru medicamente și te rog să primești din partea mea cea mai caldă și veche prietenie și afecțiune.

Arlette

Cota: ACNSAS, Fond Informativ, dos. I 5062, vol. 1, f. 130-132.

Malaxorul de decembrie

■ **Despre eleganță și supra-realism**

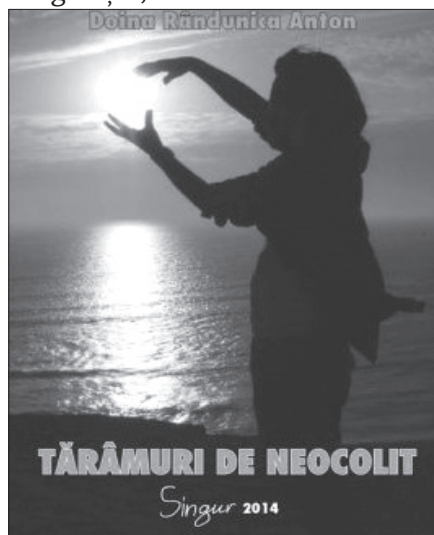
Cu eleganța (și modestia) unui poet de limbă franceză și cu umorul și firescul unui nativ român, Sebastian Reichmann a împărtășit cu generozitate parfumul boemelor topice și al cronologiilor încrâncenate și estice, citind câteva poeme în limba franceză și câteva în limba română, ultimele reflectând, în manieră suprarealistă, perioada întunecată a deceniului al șaselea. Evocarea poetică a fost urmată de cea nostalgică, Sebastian Reichmann făcând apel la memoria afectivă în momentul în care a vorbit despre Gellu Naum și despre generația pierdută, despre disidență și despre exil. Evenimentul a avut loc în sala festivă a Colegiului Național „Silvania”, iar publicul a apreciat sinceritatea și prospețimea spiritului unui autor care, după cum mărturisește, se bucură de reîntoarcerea într-o Românie schimbată, dovada cea mai elocventă fiind prezența unui număr atât de mare de tineri.

Evenimentul a fost organizat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj, în parteneriat cu Asociația culturală JAD, Colegiul Național „Silvania” Zalău, Asociația Scriitorilor din Sălaj, Cenaclul literar „Silvania”, Inspectoratul Școlar Județean Sălaj, cu sprijinul Primăriei orașului Șimleu Silvaniei.

(C.S.)

■ **Doina Rândunica Anton – Tărâmurii de neocolit**, Ed. Singur, Târgoviște, 2014.

Autoarea s-a născut în 1956 la Mediaș. Debutază în volum la 49 de ani (*Cuvinte de interior*, Ed. Echim, 2005), dar între timp publică poezii în revistele „Vatra”, „Tri-buna”, „România Literară”, „Steaua” și câștigă premii la diverse Festivaluri de poezie. Al doilea volum îi apare în 2013 – *Hei, copii, vă salut din Euforia* (Ed. Limes, Cluj), volum distins cu premiul Interart acordat deUSR Cluj-Napoca în 2014. *Tărâmurii de neocolit* se deschide cu un *Portret* realizat de Lucian Perța: „Câteodată rouă, câteodată rândunică,/ Un delfin, pescăruș, sau o zână discretă,/ Adeseori mamă și adeseori bunică,/ Mereu zâmbitoare și de-a pururi poetă!”

■ **Ioan Hada, Iubit de zei și alte poeme**, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2014. Autorul s-a născut în 1960 la Zalău. Din 1993 s-a stabilit în Baia Mare. A publicat până în prezent volumele: *Poeme* (2004); *Pelerinaj la ruinele unor vechi iubiri* (2005); *La umbra zeilor în floare* (2007); *Versuri și variațiuni pe teme diferite* (2008); *Cele mai frumoase poezii* (antologie, 2010); *Iubit de zei* (2011); *33 de poeme* (2012). Din „Referințele critice” de la sfârșitul volumului, am ales două scurte fragmente: „(...) Un devotat (al poeziei, n.n.) care-și cultivă pasiunea pe un mare fond de candoare. Inclusiv, dar nu și exclusiv, literară (...)” (Al. Cistelean); „Departate de luxurianța cuvintelor goale, sintetică și limpede, poezia domnului Hada convinge de la prima lectură” (Ion Mureșan).

■ **Grigorie M. Croitoru, La granița de nord • Basmul băsnit**, Ed. Singur, Târgoviște, 2014.

Din *Prefața* lui Eugen Evu: „(...) această carte ar merita cât mai curând să fie tradusă în limbi de mare circulație, pentru Impact, și citită atât de diasporile românești de aiurea, cât și de ue-iștii neoglobalismului (...). Este inutil a spune că Ea, cartea, se recomandă singură, își va selecta cititorul și eventual bucura, luminând labirintul (Cel de pe umeri)”. Îl felicităm pe autor pentru recenta validare, cu drepturi depline, înUSR!

■ **Cornel Lazăr, *Drumul Țării*** (roman), Ed. Pastel, Brașov, 2014.

„Mălenii și Dolhenii de demult, Ileanda tărâmului de vis, reînvii în fața noastră prin forța de evocare ce-o dovedește autorul, pagină de pagină, capitol de capitol, căutând un răspuns la întrebările fundamentale ale existenței. (...) M-am bucurat să descopăr în persoana colonelului și profesorului universitar Cornel Lazăr, un prozator ardelean autentic” (Ion Topolog Popescu). Autorul, născut în 1950 la Măleni, com. Ileanda, jud. Sălaj, și-a lansat acest volum, la începutul lunii trecute, și în comuna natală, eveniment organizat de Primăria comunei Ileanda, Editura

„Pastel” Brașov și Grupul Școlar Agricol „Ioachim Pop” Ileanda, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

■ **Mircea Popa, *Presa clujeană de la începuturi până astăzi (170 de ani)***, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014.

Din *Argumentul* autorului: „Lucrării de față îi va urma desigur o alta mai completă, la care lucrăm de câțiva ani, și care va fi acel Dicționar de presă clujeană, menit să înregistreze toate manifestările publicistice înregistrate aici de-a lungul timpului. Deocamdată dorința noastră a fost aceea de a pune în valoare un brand al Clujului, cu care el să-și legitimeze, o dată mai mult, aspirația de a deveni cât mai curând capitală culturală europeană”.

■ **Acolada, Nr. 10 (83), octombrie 2014.** Din Sumar: Gheorghe Grigurcu – *Din nou despre revizuire*; Alex. Ștefănescu – *O epopee eroi-comică a vieții în comunism*; Poezii de Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Scurtu și Adela Rachi; Constantin Trandafir – *Mihail Sebastian. Muzica și dragostea*; Magda Ursache – *Onestitate și malonestitate editoria-lă*; Dan Culcer – *Comunicare politică și poliglosia în Europa de est (I)*; Luca Pițu – *Romancierii Paul Goma și Nicolae Breba în viziunea criticii, mai mult literale decât literare, a tovarășului Nicolae Ceaușescu*; Florica Bud – *O placentă sexi (pamflet)*...

■ **Gazeta învățătorilor, Nr. 9, iulie-decembrie 2014.** Revistă de cultură și educație pedagogică ce apare la Zalău, sub egida Asociației Învățătorilor Sălăjeni. Din Cuprins: Teodor Sărăcuț-Comănescu – *Reforme, reforme* (editorial); Marinela-Lenuța Sărcă – *Debutul școlarității – o paralelă între trecut și prezent*; Iulia Polbaci – *Importanța jocului în clasa pregătitoare*; Dorina-Ancuța Muth – *Atitudini și comportamente (Dascăli vs. Elevi)*; Ioana-Aurelia Anton – *Strategii ale „gândirii critice” în orele de lectură*; Liana Chiș – *Jocul didactic matematic*; Florica Bodea – *Armata – o „școală altfel”*...

(D.H.)

Spațiul cultural cubanez - peisaj literar

urmăre din pagina 5

aici pe cei mai importanți scriitori de la Joyce, Nabokov, Broch, Elias Canetti, Koestler, Solzhenitsyn, Ionesco, Cernuda, Cioran, Reinaldo Arenas - menționând că toți au scris într-o formă-manifest a exilului, completând că „*Our literary century cannot be understood without exile. But there is a literary I know that was born and died in exile*”.

Cuba este țara care a obligat la exil cei mai mulți intelectuali. Literatura cubaneză - scrie Infante, s-a născut în exil. Ea stă la originea și la nașterea unei națiuni dintr-o opacitate dureroasă. Nici exilul nu se arată îndurător pentru aceste suflete proscrise, e din contră ostil față de cei care nu au mai suportat clandestinitatea și constrângerea, mărturisind atrocitățile, din libertate. Pentru cubanezi, secolul XX este un secol al exilului, este asemenea Exodului biblic, o insulă deci-

mată de forțele răului și expulzată într-un exil devenit o formă de martiriu pe care aceștia și-l asumă ca pe un privilegiu. Suferința individuală se vrea a fi transformată într-un roman neverosimil cum însuși mărturisește Severo Sarduy – un alt scriitor exilat: „*I want to convert the unreality of my life into an unreal novel*”. („Vreau să transform irealul vieții mele într-un roman neverosimil”).

Paradisul exterior cubanez nu mai poate fi admirat de sufletul suferind al poetului, el devine motiv de meditație asupra condițiilor ostile ale exilului. Criza omului sub totalitarism este mesajul cu nuanță existențialistă transmis de versurile semnate José Maria Heredia:

„*Why do I not admire/ Around your immense cavern,/ The palms, oh!, the delicious palms/ That on the plains of my ardent land/ Are born from the sun to the smile*”.

Adelina Pascale

Premiul revistei „Caiete Silvane” la Festivalul de Literatură de la Cicârlău, 2014

N1 azi ceața e mai deasă coastele
sunt mai
vizibile cu tine sub pod îți admir
ciorapii sem
eni cu *ian curtis* tremurând beat în
balta cu noroi

cineva în spatele nostru
țipă noaptea
ascult muzică multă
și beau
și beau
și beau

am făcut din asta rugăciune
ne-am
urcat în 66
în pasaj după ce am fumat jumă
tate de țigară m-ai dus în puburi
dubioase
tipul cu limba verde mi-a împletit
părul noaptea mi s-a prelins pe
gât
ul mov și sloi

ca într-un basm la 22:28 am
dispărut
după ușa glisantă a ratbului

N3 stau întinsă ca o pisică
pe gardul viu mi-ai citit epistole
am

băut vin ne-am sărutat am
numărat câte țigări am

fumat împreună în seara aia
cu degetele întinse cu liftul

din blocul tău ca o cabină a
oamenilor uitați pe mare
căpitanul

rămâne ultimul am vorbit de
iubirile noastre mari am

:: înjurat de la balcon în rusă
și germană::

ai fața unui copil
epuizat de atâtea

omieoptsuiteoptzecisme
mașini
de epoca în

semiîntuneric ne târâm
leșurile cum târa

bunicul cocenii bunica
pătura peste copii din

casa de alături
nu i-am

cunoscut niciodată am
auzit de ei s-au apucat de

fumat de la unsprezece ani

N4 ascunse în
casa părăsită de la
trei minute de tabără

îți nu mă
bătă ile
ini mii

ne uităm printr-o
gaură în lemn
vor veni și ei

vom da un *party*
mare fac pariu că
o să iasă ceva

mișto o să îmi aduc toate
cunoștințele de acasă
prietena mea

s-a înecat o să îi
pieptănăm părul ca
unei păpuși din
cretă bunicii noștri

au nume comun
stau aproape
de noi nu ne vizitează

niciodată

ascunsă în
casa de la trei minute
îți port tenișii roșii
îmi nu mă
toa te
bă tă ile
ini mii
toa te
gă u ri le
din
ta van

P2 (sau câte nevroze se adună
marțea în crăsmă când
și pisicile duhnesc a alcool
și se recită despre hepatita c a
andreei
în timp încercăm
să salvăm ciocolată
și timp
am motive pentru care scriu ca un
schizofrenic pe role
ca un bătrân care redescoperă
filmele porno
și

P3 e tipul ăla de literatură care te
face să îți dai capul jos de
pe umeri

și să îl lovești continuu de
bordură ca și cum ai stinge
maniactal o țigară

sunt multe motive pentru care te
simți cretin dar și mai multe
chiștoace pe podea

numărul tentativelor de
asasinare a plămânilor
ralucăi care își roade unghiile
obsesiv

în colțul mesei îmi zvâcnește
capul îngrozitor singura
persoană sănătoasă mental
din această casă cu care pot vorbi
sunt eu

Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu”

Sâmbătă și duminică, 29 și 30 noiembrie 2014, la Cicârlău s-a desfășurat cea de-a XIX-a ediție a Festivalului Național de Literatură „Vasile Lucaciu”, organizat de Fundația Culturală „Vasile Lucaciu”, Primăria comunei Cicârlău și Consiliul Județean Maramureș. În concurs au fost înregistrate 89 de manuscrise, dintre care 57 de poezie și 32 de proză. Juriul a fost format din: Daniel Săuca (Zalău), George Vulturescu (Satu Mare), Gheorghe Glodeanu și Nicolae Goja (Baia Mare), Ioan Pavel Azap și Alex Goldiș (Cluj-Napoca)

și Olimpiu Nușfelean (Bistrița). Preselecția textelor: Dorel Macarie, Valeriu Sabău și Gheorghe Pop. În prima zi, concurenții prezenți și membrii juriului au făcut o vizită la Complexul Memorial „Vasile Lucaciu” de la Șișești, iar după-amiaza a avut loc un cenaclu pe parcursul căruia au fost citite creații înscrise în concurs. Duminică, programul a prevăzut un spectacol prilejuit de apropierea Zilei Naționale (susținut de Nicolae Sabău, Ansamblul coral și de dansuri „Strugurelul” - dirijoare, Mihaela Bob și Ansamblul de copii din Cicârlău - dirijor, Mircea Patovan) și festivitatea de premiere. Aceste din urmă puncte s-au desfășurat la Căminul cultural din satul Bârgău (comuna Cicârlău).

Marele Premiu, la Suceava

Marele Premiu a fost acordat Alexandrei Negru (Suceava, poezie). Iată premiile pentru proză: premiul I - Iulian Bănilă (Iași), premiul II - nu s-a acordat; premiul III - Gianina Bereș (Satu Mare). Premii pentru poezie: premiul I - Adelina Dozescu (Timișoara), premiul II - Marian Hotca (Baia Mare) și Adelina Pascale (Tulcea), premiul al III-lea - Dumitru Gheras (Republica Moldova). S-au acordat, de asemenea, mențiuni. Premiile I, II și III au fost premii în bani (suma totală: 1.800 lei). Revistele literare au acordat și ele premii: „Mișcarea literară” - Iulian Bănilă (Iași, proză); „Vatra” - Alexandra Negru (Suceava, poezie); „Familia” - Adelina Dozescu - (Timișoara, poezie); „Tribuna” - Marian Hotca (Baia Mare, poezie) și Ștefan Pasăre (Baia Mare, poezie); „Poesis” - Diana Teodora Cosma (Remetea Chioarului, poezie); „Nord Literar” - Dumitru Gheras (Republica Moldova, poezie); „Caiete Silvane” - Adelina Pascale (Tulcea, poezie); „Confluente” - Oana Diana Mureșan (Băița, poezie).

(A.G.)

